د وطن معماران

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب ځانګړنې:

د کتاب نوم: د وطن معماران

لیکوالان: شاه محمود میاخېل، څېړنوال عبدالقیوم مشوانی

کمپوز: مشوانی

خپرندوی: د امریکا د متحده ایالاتو د سولې انستیتیوت (USIP)

برېښنالیک: mashwanay۲@gmail.com

د پښتۍ ډیزاین:

چاپ شمېر: ۲۰۰۰ ټوکه

چاپ نېټه : ۱۳۹۴ل

چاپځی : حبیب الله حسیب مطبعه- کابل، افغانستان

د ترلاسه کولو پتې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

ټولو هغو مؤمنو ملتپالو او هېوادپالو ته، چې په هېوادنۍ رغاونه يې ملت ته هوساينه او آرامي بخښلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکلړ

١. سریزه ....الف ـ ح
٢. محمد داؤد خان.....................................١
٣. ډاکټر محمد یوسف.............................١٩
٤. ډاکټر عبدالظاهر...............................٣٠
٥. محمد موسی شفیق ٣٨
٦. شمس الدین مجروح.............................٥٩
٧. عبدالمجید زابلی..................................٦٦
٨. عبدالملک عبدالرحیمزی.......................... ٧٥
٩. عبدالله ملکیار.....................................٨٣
١٠.عبدالستار سیرت..................................٩٥
١١.خوازک زلمی...٩٩
١٢.ډاکټر عبدالوکیل.................................١٠٨
١٣.عبدالقیوم وردگ.................................١١٨
١٤.غلام صدیق محبي...............................١٢٢
١٥.عبدالرحمن پژواک...............................١٣٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٦.عبدالهادي داوی ۱۴۲

۱۷.شېرخان ناشر.................. ۱۴۹

۱۸.فیض محمد خان.............. ۱۵۷

۱۹.محمدگل خان مومند........... ۱۷۴

۲۰.غلام رسول پرماچ................ ۱۸۵

۲۱.گل پاچا الفت.................... ۲۰۵

۲۲.احمد علي کهزاد................. ۲۱۴

۲۳.حسن خان گردېزی.............. ۲۲۷

۲٤.غلام محمد فرهاد.............. ۲۴۶

۲٥.سیدجګړن هزاره................ ۲۵۵

۲٦.ډګروال جمال الدین............... ۲۶۰

۲۷.ماخذونه.......................... ۲۶۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه:

زما پـلار اروابنـاد سـید محمـود"حســرت" چـې د محمـدظاهر او محمد داؤدخان په دورو کې یې د افغانستان په حکومت کې تقریبـاً درې لسیزې په بېلابېلو ولایتونو کې دنـده اجـرا کـړې وه او د هېـواد لـه ډېـرو دولتي چارواکوسره یې له نږدې نه پېژندل، همېشه بـه یـې راتـه د هغـوی کیسې کولې، چې چا ښه کار کـړی دی او چـا نـه دی کـړی. یـو وخـت راغی چې زه هم د کورنیو چارو وزارت معین شوم، خدای بخښلی پـلار مې دفتر ته راغی، راته ویې ویل معین شوی یې؛ خو دا هم یاد لره چـې د وظیفې نه به یوه ورځ تبدیلېږې او یا ځې؛ خو چې نه ځان بد نام کـړې او نه د قانون خلاف کار وکړې.

پلار مې راته د کورنیو چارو وزارت د دوه پخوانیو معینانو کیسې وکـړې، چې یو یې په کار نه پوهېده، خلک به یې توهینـول؛ خـو زیـاترو مـامورینو بـه غیرقانوني کارونه هم په هغه تېرول او ټول مامورین او مراجعین بـه تـرې خفـه هم وو. دا بل معین په کار پوهېده، هیڅا ته یې غیرقانوني کار نه کاوه؛ خـو لـه هرچا سره یې ښه سلوک کاوه؛ نو ځکه به ترې ټول مامورین خوشاله وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پلار دا دوه خبرې مې همېشه په ذهن کې وې او د پخوانيو لوړ پوړو چارواکو هغه کيسې مې هم زياتره يادې دي، چې هغه راته کړې وې.

په دې وروستيو وختونو کې په دولت کې او هم له دولت نه بهر، چې فساد مخ په زياتېدو دی؛ زموږ ځوان کهول چې د تېرو څو لسيزو جنگونو له امله يې ژوند خراب شوی او تل يې د هېواد په اړه منفي شيان ليدلي او اورېدلي دي، نو ځينو ته خو په دولت کې کارکول هم جرم ښکاري.

له همدې امله مې په فکر کې راوگرځېده، چې په دولت کې کار کول جرم نه دی او د دې معنی هم نه لري، چې گوندې چا په دولت کې کار کړی هغه ټول بد کسان دي. په دې اساس مې دا وپتېيله چې د هېواد د يو شمېر هغو لوړ پوړو چارواکو د خدمتونو کارنامې راټولې او د تذکرې په بڼه يې چاپ کړم، چې زموږ د وطن خدمتگاران تېرشوي دي او نومونه يې اوس هم په ولسونوکې په ډېره درنه يادېږي او يا له ولسونو سره ژوندي پاتې دي. په دې سره به مو له يوې خوا د دوی د خدمتونو د ستاينې پور ادا کړی وي او له بله پلوه به مو ځوان نسل ته دا ښودلې وي، چې په دې وطن کې ښه خادمان هم تېرشوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښايي لوستونکيو سره دا پوښتنه راولاړه شي، چې داسې تذکرې ډېرې ترتيب او ليکل شوي دي؛ نو د دې اړتيا څه وه؟ له نورو سره يې توپير څه دی؟ يا دا چې په دې کې د بېلابېلو قومونو، ځايونو او مسلکونو کسان معرفي شوي دي؛ نو دا د کټګورۍ له مخې څه ډول تذکره ده؟ يا دا چې دا کسان د کوم تړاو له مخې په يوه تذکره کې معرفي شوي دي؟

همدغو پوښتنو ته ځواب ويل په حقيقت کې د دې تذکرې اهميت او موخه په ګوته کوي.

د دې تذکرې د ليکلو اړتيا دا وه:

ځوان نسل چې څومره وپوښتل شي زياتره وايي: د دې هېواد د حکومتي سيستم بنسټ پر خيانت، غدر، غصب، تربګنۍ، قومي، ژبنې او سيمه ييز تبعيض اېښودل شوی دی.

که له احساساتي پرېکړو تېر شو، ښايي حقيقت بل ډول ومومو. په دې هېواد کې رښتيني خداپال، ملتپال، غريبپال او انساپال مشران او چارواکي هم تېر شوي دي؛ خو وروستيو کورنيو جنګونو او جلاوطنيو په ځانګړي ډول زموږ ځوان کول له ځان او هېواد څخه پردي کړ، د خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېواد تاریخ او د ځینو مشرانو کارنامې او کړنې یې ترې هېرې او ورکې کړې.

له بله پلوه رښتیا دا ده چې اوسمهال په زیاترو چارواکو کې هغه دیانت نشته، چې دوی ترې تمه لري؛ نو اوس دوی د خپل ټول تاریخ په اړه له منفي ذهنیت پرته نور څه نه لري.

په دې تذکره کې یو شمېر هغه افغان چارواکي او مشران معرفي شوي دي، چې تر ډېره بریده یې هغه معیارونه پوره کړي وي، چې ځوان نسل یې د چاروا‌کیتابه لپاره شرط ګڼي. د دې چاروا‌کو له کړنو او کارنامو په خبرېدو سره ښایي له یوې خوا د دې نسل د قضاوت لوری بدل شي، په پایله کې د منفي ذهنیت پرځای مثبت ذهنیت خپل او له نهیلۍ راووځي او له بلې خوا ښایي چاروا‌کي هم له دې الهام واخلي او د خپل ښه نامه پاتې کولو لپاره د ملت هوساینې، پرمختګ او عزت ته مخه کړي.

له نورو تذکرو سره د دې تذکرې توپیر دا دی، چې د نومیالیو چاروا‌کو تذکره ده، ملي تذکره ده او د ملي ارمانونو پر بنسټ ترتیب او کښل شوې ده. قومي، ژبنۍ، سیمه ییزې، مذهبي او ګوندي منفي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لېوالتياوې پکې مردودې ګڼل شوي او يوازې ملت او ملي ګټې په پام کې نيول شوې دي.

په تذکره کې د معرفي شويو کسانو پخپلو کې تړاو يوازې د ملي توب، صداقت، خدمت او ديانت د توکو شتون دی. دا هغه معنوي او ارزښتناک توکي دي، چې انسان ته همېشنۍ ښکلا بخښي، داسې ښکلا چې بيا يې هيڅ آفت نه شي زايلولای.

دغه ډول چارواکي پر ملت حق لري، چې ياد يې ژوندي وساتي، د هغوی لاره ونيسي او هغه پړاو ته پرې ځانونه ورسوي، چې د نړۍ پرمختللي ملتونه ورته رسېدلي دي.

د داسې کتاب ليکلو پر مادي ستونزو سربېره نورې ستونزې هم درلودلې. د کوم دور نه پيل وکړو او کوم اشخاص انتخاب کړو؟ ايا د دې چارواکو په اړه کافي معلومات شته دي او که نه؟ له کومې منبع نه د دوی په اړه معلومات حاصل کړو. ځينو ولايتونو ته د سفرونو کولو اړتيا هم وه او داسې نورې ستونزې هم وې.

دا مفکوره مې د څېړنوال عبدالقيوم مشواڼي او ځينې نورو دوستانو سره شريکه کړه، ټولو راته دا مشوره راکړه، چې دا به ډېر ښه ابتکار وي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د وطن د معمارانو په نامه د ظاهرشاه او داؤدخان د دورو د یو شمېر لوړ پوړو چارواکو د کارونو بېلګې راټولې او په کتابي بڼه یې چاپ کړو.

د دې چارواکو په لست مو کار وکړ؛ بالاخره مشواڼي صاحب ته مې دا مسوولیت وسپاره، چې له سیمو څخه د دوی په اړه معلومات راټول او ځینې ولایتونو ته سفرونه وکړي.

د وطن د معمارانو دا ټولګه یوه بېلګه ده، ډېر نور داسې چارواکې هم تېر شوي، چې دې وطن ته یې خدمت کړی دی؛ نو امېد دی چې په راتلونکې کې دا سلسله همداسې دوام وکړي. موږ یوازې د ظاهرشاه او داؤدخان په دورو کې د ځینو چارواکو په اړه څېړنه وکړه، ځکه د دوی نه د مخکې او وروستو دورو د اشخاصو انتخاب یو څه سیاسي ستونزې درلودې؛ نو یوازې مو په دې دوه دورو اکتفا وکړه.

ښایي دې چارواکو په خپل وخت کې څه اشتباګانې هم کړې وي؛ خو د دوی د کارونو مثبت اړخونه تر منفي اړخونو زیات دي او وايي، چې کار کوي؛ نو هرومرو به اشتباه هم کوي. د دې کتاب له لوستونکو څخه زما هیله دا ده، چې د دې کتاب په مثبتو اړخونو زیات فکر وکړي نه په منفي اړخونو باندې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اخره کې زه د متحده ایالاتو د سولې له انستیتوت نه مننه کوم، چې د دې کتاب مصارف یې ورکړل. همدارنګه له ښاغلو عبدالقیوم مشوانې او محمدپاچا څخه مننه کوم، چې د دې کتاب په لیکلو او اهتمام کې یې زیات زیار ګاللی او ولایتونو ته یې سفرونه کړي دي.

همدارنګه له خپلو همکارانو، اسدالله ساحل او ثناالله تسل نه مننه کوم، چې د دې کتاب د لیکلو په وخت کې یې مرسته او د چاپ همکاري کړې ده.

له ټولو هغو چارواکو او دوستانو هم د زړه له کومې مننه کوو، چې په بېلابېلو ولایتونو او سیمو کې یې له موږ سره مرسته کړې او نومونه یې په مرکو کې راغلي دي.

د پکتیا د اطلاعاتو او کولتور له رئیس محمدشفا مشفق، سرڅېړونکي نعمت الله اندړ، څېړندویې راضیې نوري، له ځوانو کادرونو امان الله امان، روان نورزي، بوستان ولیزي، عزیزالله مبارز، استاد اورنګزیب اسحاقزي، د لغمان له سکتوري رئیس سنک عبدالرحیمزي، فضل امین امیني، ذبیح الله احساس او نورو هغو ملګرو څخه ډېره مننه، چې په خپلو مرستو یې دا هڅه د کتابګوټي تر بریده ورسوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې هیله چې دا تذکره به د اوسنیو چارواکو لپاره د الهام اخیستنې او پـه پایله کې افغان ولس ته د هوساینې یو لامل وګرځي.

شاه محمود میاخېل

په افغانستان کې د امریکا د متحده ایالاتو د سولې انستیتوت رئیس

۲۰۱۵ م. د مارچ درویشتمه

وزیر اکبرخان مېنه، کابل- افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکلړ

۱. سریزه .... الف ـ ح
۲. محمد داؤد خان........................ ۱
۳. ډاکټر محمد یوسف................... ۱۹
۴. ډاکټر عبدالظاهر........................ ۳۰
۵. محمد موسی شفیق ۳۸
۶. شمس الدین مجروح...................... ۵۹
۷. عبدالمجید زابلی........................ ۶۶
۸. عبدالملک عبدالرحیمزی.................. ۷۵
۹. عبدالله ملکیار........................ ۸۳
۱۰.عبدالستار سیرت...................... ۹۵
۱۱.خوازک زلمی........................ ۹۹
۱۲.ډاکټر عبدالوکیل........................ ۱۰۸
۱۳.عبدالقیوم وردګ........................ ۱۱۸
۱۴.غلام صدیق محبي........................ ۱۲۲
۱۵.عبدالرحمن پژواک........................ ۱۳۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٦.عبدالهادي داوی ۱۴۲
۱۷.شېرخان ناشر.................... ۱۴۹
۱۸.فیض محمد خان.................. ۱۵۷
۱۹.محمدگل خان مومند............... ۱۷۴
۲۰.غلام رسول پرماچ................. ۱۸۵
۲۱.گل پاچا الفت...................... ۲۰۵
۲۲.احمد علي کهزاد................... ۲۱۴
۲۳.حسن خان گردېزی................ ۲۲۷
۲٤.غلام محمد فرهاد................. ۲۴۶
۲۵.سیدجگړن هزاره.................. ۲۵۵
۲٦.ډگروال جمال الدین............... ۲۶۰
۲۷.ماخذونه......................... ۲۶۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد داؤد خان

محمد داؤد خان د محمد عزیز خان زوی پر **۱۲۸۷**ل= **۸** جولای **۱۹۰۹**م. په کابل ښار کې زیږیدلی دی.

زده کړې یې تر منځني ښوونځي پورې د کابل ښار په استقلال لیسه (د هغه مهال امانیه) کې وکړې. په **۱۳۰۰**ل. کې د نورو زده کړو لپاره فرانسې ته لاړ او هلته یې د انجینرۍ په څانګه کې زده کړو ته دوام ورکړ. تر زده کړو او راستنېدا وروسته لومړی په بهرنیو چارو وزارت کې په دنده وګومارل شو؛ خو وروسته یې بیا په پلې نظامي برخه کې په زده کړو پیل وکړ. د دې دورې په بشپړولو سره په۱۳۱۰ل. کې د هغه وخت په حربیه وزارت کې شامل شو.

پر رسمي زده کړو سربېره یې کاکا محمدهاشم خان د هغه په روزنه کې پوخ لاس درلود او د هغه تر مستقیمې پاملرنې لاندې وروزل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داؤد خان د مور په غېږه کې

په۱۳۱۱ل. کې د ختیځ(ننگرهار، کونړ، لغمان) د عسکري قوماندان او په ۱۳۱۲ل. کې د ختیځې حوزې د نایب الحکومه په توگه هم وټاکل شو. په همدې کال یې د محمد ظاهر پاچا له خور"زینب" سره واده وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۱۴**ل. کې نایب الحکومه او د کندهار، ارزگان، زابل، هلمند، فراه او نیمروز ولایتونو عسکري قوماندان وټاکل شو. په **۱۳۱۷**ل. کې بیا په ختیځو ولایتونو کې د ځواکونو د عمومي قوماندان او تنظیمیه رئیس په توګه مقرر شو. د **۱۳۱۸**ل. په زمري کې د مرکزي ځواکونو او حربي ښوونځي د قوماندان په توګه وټاکل شو. د شاه محمودخان د صدارت په دوره **۱۳۲۵**ل. کې د **۳۸** کالو په عمر دفاع وزیر وټاکل شو. د **۱۳۲۶**ل. په غوايي= **۱۹۴۸**م. کې په پاریس کې د افغانستان د لوی سفیر په توګه وټاکل شو او د **۱۳۲۸**ل. تر لړم= **۱۹۵۳**م. پورې په همدې دنده پاتې شو.

د **۱۳۳۲**ل. کال په وږي = **۶**سپتمبر **۱۹۵۳**م. کې د افغانستان د صدراعظم په توګه اعلان شو او خپله کابینه يې په لاندې ډول اعلان کړه:

علي محمد خان د صدارت لومړی مرستیال.

محمد نعیم د صدارت دویم مرستیال او د بهرنیو چارو وزیر.

جنرال محمد عارف د دفاع وزیر.

سید عبدالله د عدلیې وزیر.

محمد داؤد د کورنیو چارو وزیر.

عبدالملک عبدالرحیمزی د مالیې وزیر، وروسته عبدالله ملکیار.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرؤف حيدر د سوداګرۍ وزير، وروسته عبدالرحيمزی، عبدالله ملكيار، غلام محمد شېرزاد.

ډاکټر عبدالحميد د پوهنې وزير، وروسته ډاکټر علي احمد پوپل.

عبدالحکيم شاه عالمي د فوايدعامې وزير، وروسته محمد کبير خان.

ډاکټر غلام فاروق د روغتيا وزير، وروسته ډاکټر عبدالظاهر.

محمد مريد خان د مخابراتو وزير.

مير محمد يوسف خان د زراعت وزير، وروسته غلام حيدر عدالت.

احمد علي سلېمان د دربار وزير.

ډاکټر محمد يوسف د کانو او صنايعو وزير.

صلاح الدين سلجوقي د مطبوعاتو مستقل رئيس، وروسته محمد هاشم ميوندوال، سيد قاسم رښتيا، محمد آصف سهيل.

محمد داؤد د پلان وزير.

عبدالحی عزيز د پلان وزارت مرستيال د کابينې له غړيتوب سره.

عبدالرشيد خان د ملي شورای رئيس، وروسته محمد نوروز او ډاکټر عبدالظاهر.

حافظ نور محمد کهګدای د صدارت سرمنشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د صدراعظم په توگه د محمد داؤد خان ټاکنه په حقیقت کې د افغانستان لپاره د نوې دورې پیل ګڼل کیږي. د محمد داؤد خان حکومت د تیرو حکومتونو په پرتله تر کورني اړ و دوړ (۱۳۰۸ل) وروسته یو ډول

مجروح، پوپل، عبدالرحیمزی او د محمد داؤد خان د کابینې نور غړي

د اوښتون او بدلون حکومت ګڼل کیده، چې د اقتصادي او ټولنیزو فعالیتونو له پلوه د اماني دورې ادامه یا تجدید راپه زړه کوي. ځکه له یوې خوا د کابینې په ترکیب کې په بې سارې توګه، چې په معمول ډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

به ځينې کسان تبديل او پرځاى به يې نور ټاکل کېدل، دا ځل له علي محمد خان پرته چې د صدارت لومړى مرستيال پاتې شو، تقريباً د کابينې ټول غړي نوي وو. د کابينې غړي هم ځوان او تعليم يافته کسان ټاکل شوي وو، لکه ډاکټر محمد يوسف، ډاکټر علي احمد پوپل، ډاکټر عبدالرؤف حيدر، ډاکټر عبدالمجيد، عبدالله ملکيار او نور.

له بلې خوا د حکومت پروګرامونو هم نوې بڼه او طريقه غوره کړې وه، چې په خپل ذات کې يې مخينه نه درلوده.

محمد داؤد خان د کابينې له جوړولو سره سم له مشورې او نظرغوښتنې پرته د هېواد په عصري کولو پيل وکړ. د هغه د حکومت تګلاره د پوځ پياوړي کولو، د پښتونستان مسألې حلولو، د قبايلو د خپلواکۍ کمولو او د هېواد د اقتصادي پرمختيا لپاره له بهرنيو مرستو ګټې اخيستلو جوړوله. د محمد داؤد خان د حکومت بهرنى سياست د هغه ورور محمد نعيم خان حل و فصل کاوه او اقتصادي او مالي چارې يې د نږدې ملګري "عبدالرحيمزي" په وسيله مخکې وړل کېدې، چې د ماليې او سوداګرۍ وزير و.

د افغانستان پوځ د محمد داؤد خان تر صدارت دمخه د جنګي چمتووالي له مخې ناتوانه ښکارېده.څرنګه چې محمد داؤد خان د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاکستان پر وړاندې د مقابلې دعوه درلوده او د پښتونستان د داعيې خبرې يې کولې؛ نو اړ و، چې د ځرنګوالي او څومره والي له مخې په لنډه موده کې په پوځ کې ډېر او مثبت تغييرات راولي.

محمد داؤدخان او پښتون قومي مشر عبدالغفارخان

د افغانستان پوځ د ۱۳۳۷ل= ۱۹۵۸م. کال په پيل کې په لومړي پړاو کې له روسانو څخه دا تخنيک او وسلې تر لاسه کړې: کرابين ټوپک، په. په. شې. ماشيندارې، ګرينوف ماشيندارې، کلاشينکوف، سپک لاسي راکټونه، د ټانک ضد منځني او درانده راکټونه او بيا پي. کا. ماشيندارې، د پليو جز و تامونو لپاره ۸۲ م.م. هاوانونه، د مېکانيزه قطعاتو لپاره بي. ټي. آر. ۴۰او بي. ټي. آر. ۱۰۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

زرهپوشــــونه، ټـــي. **۳۴** ټانکونـــه، ام. **۳۰** او ډي. **۳۰** توپونـــه، **۱۰۷**م.م. هاوانونــه، د ټانــک ضــد **۷۵** م. م. او د الــوتکې ضــد**۳۷**م.م. توپونــه، د محاربوي او دافع هوا قطعو لپاره ثقلــور میلــه ماشــینداري، د پیــاوړي او قوي هوایي ځواک لپاره سو **۷**، مېگ **۱۷**او مېگ**۱۹**محــاربوي الــوتکې او ټرانسپورټي هلیکوپټرې. زیاتره دا تخنیک او وسلې په دویم نړیوال جنـگ کې کارېدلې وې.

د محمد داؤد خان د صدارت په دوره کې حــربي ښــوونځي، حــربي پوهنتون ته ارتقاء وکړه او پلی، توپچي، دافع هوا، مخــابره، اســتحکام او لوژستیک پوهنځي پکې رامنځ ته شول.

په **۱۳۳۸**ل=**۱۹۵۹**م. کال کې د شینډند هوایي ډگـر د جوړولــو کــار پیل شو، چې د راکټ، ټانک، زرهدارو **۴** او **۱۵**لواگانې او مهمې او اړینې ودانۍ لکه د تخنیک او الوتکو ورکشاپونه او نورې پکې د نــوي تخنیـک او پوځي غوښتنو پر بنسټ یو پر بل پسې جوړې شوې.

محمد داؤد خان ډېره هڅه وکړه چې د پخواني سیستم پوځ پــه نویــو معیارونو، تخنیک او وسلو سره سمبال کړي او د جنگي احضاراتو درجه یې ورلوړه کړي. په همدې دوره کې پــه پــوځ کــې نــوي جز و تامونــه او قطعات رامنځ ته او تعلیم یافته افسران پکې زیــات شــول. هغــه پخپلــه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوځ د چارو او ځرنګوالي او څومره والي ځارنه کوله او د خپل حکومت کلک پام يې دې لور ته رااړولی و.

محمد داؤد خان کورنی سياست ځوان او لوستي پوړ ته د پاملرنې پر محور ځرخاوه. هغه د سوداګرۍ په برخه کې يې د "پرانيستو دروازو رهبري شوی سياست" اعلام کړ. هغو پانګوالو او ځمکوالو ته يې په ښه سترګه نه کتل، چې ځانګړي دربارونه يې درلودل او د پانګوالۍ او فيوډاليزم ښودنه يې کوله. د هغه په حکومت کې د فيوډاليزم ستنې تقريباً ولړزيدې.

محمد داؤد خان په داسې حال کې چې پخپله پښتون او له پاچاهي کورنۍ څخه و؛ خو هيڅکله يې خپل قوم او قبيلې ته تر نورو زيات امتياز ورکول روا نه ګڼل. هر ډول قبيلوي، سمتي، مذهبي او ژبنی امتياز يې مردود ګاڼه او ويل يې چې د زده کړو درجه، پاک نفسي او وطندوستي تر ټولو لوړ معيارونه دي.

وايي چې د شاهي مشروطه نظام وړانديز هم محمد ظاهر پاچا ته د هغه له خوا شوی و. دغه نوی اساسي قانون د **۱۳۴۳**ل. د تلې په ۹مه تصويب شو. په دې نوي اساسي قانون کې افغاني دودونه او د عصر غوښتنې ځنګ په ځنګ په پام کې نيول شوي وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۳۳**ل= **۱۹۵۴**م. کې آریانا هوایي شرکت د پان امریکن، د زیمنس مالونو د خرڅلاو شرکت او فرانکلین مطبعې، د جاپان او لویدیځ المان په ګډې پانګې په فعالیت پیل وکړ.

د "کرنې د پراختیا بانک" او "پښتنی تجارتی بانک" د هغه د صدارت په دوره کې (**۱۳۳۳**ل= **۱۹۵۴**م) رامنځ ته شول، چې فعالیتونه یې د دولت په کنټرول کې وو. همدارنګه "بانک رهنی و تعمیراتی" د افغانستان بانک څخه د پوروونو په اخیستو سهامي شرکتونو، سوداګرو او پانګوالو ته د کریډیټونو په ویشنه کې خپل مهم رول لوباوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کندوز کې د جاپاني پانگې د شرکت په ونډې د چيني جوړولو

فابريکه جوړه شوه.

په همدې دوره کې د هلمند ناوې پروژه تر کار لاندې وه او امريکا خپل پورونه افغانستان ته وبخښل. په همدې کال د افغانستان او شوروي اتحاد تر منځ تړون لاسليک شو، چې له هغه سره

د مرکز(کابل) سيلو

شوروي اتحاد د مرکز د سيلو او قير فابريکې د جوړولو کريډټ ورکولو ته چمتو شو.

لومړنی پنځه کلن پلان د (۱۳۳۵-۱۳۴۰ل=۱۹۵۶- ۱۹۶۱م) کلونو لپاره ترتيب شو. د دې پلان د تطبيق لپاره ټولې (۶،۱۰)ميلیارده افغانۍ پانگه اټکل شوې وه. د لومړني پنځه کلن پلان د بنسټيزو موخو په پلې کېدو کې، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوروي اتحاد پر اقتصادي مرستو ډېره لګېده. د دې مرستو حجم د ټولو بهرنیو مرستو په سلو کې۷۰ ته رسېده، چې د هغو په ترڅ کې د نغلو د برېښنا فابریکه د سل زرو کیلو واټو په ظرفیت، د جنګلک کارخونه، د ننګرهار ناوه او د سالنګ شېرخان بندر لویه لاره جوړه شوه. په لومړني پنځه کلن پلان کې ځانګړې پام زراعت ته اړول شوی و، چې د هېواد تقریباً ۹۰ سلنه وګړي پرې بوخت وو.

څرنګه چې په لومړني پنځه کلن پلان کې لګښت د پلان له مخې تر حقیقي لګښت کم سنجول شوی و او د ځینو پروژو د ترسره کېدو موده هم خوشبینانه په پام کې نیول شوې وه؛ نو د لومړني پلان یو شمېر پروژې دویم پلان ته ولېږدېدې.

په دویم پنځه کلن پلان (**۱۳۴۱- ۱۳۴۶**ل= **۱۹۶۲- ۱۹۶۷**م) کې د اقتصاد بنسټیزو ساحو لکه: صنایعو، کانونو راویستنې، انرژۍ او د ټرانسپورټ انکشاف ته ځانګړی پام شوی و. د دویم پنځه کلن پلان ټوله پانګونه (**۲۵**) میلیارده افغانۍ جوړېده. د دې پلان ترسره کېدل هم د بهرنیو اقتصادي او تخنیکي مرستو په تر لاسه کولو پورې تړلي وو، چې **۱۸**میلیارده افغانۍ یا د پلان د ټولې پانګونې په سلو کې **۷۵** یې جوړوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دویــــــم پنځه کلــن پــلان تر پــای پــورې د کابل، کندهار او ځو نــور لــوی او کــوچني هــوايي ډگرونـــه بشــپړ شول. همدارنگه د کابل-جلال آبـاد، کابـل- کنـدهار، سـپین بولـدک- کنـدهار، کوشـک- هرات، کندهار- کابل او کابل- شېرخان بندر سرکونه ورغېدل.

د یادولو وړ ده، چې د محمد داؤد خان د صدارت په پیل کې په ټول افغانستان کې۱۱ کیلومتره ډمبر سرک موجود و، خو د هغـه د اسـتعفا پـر مهال ۲۰۰۰ کیلومتره ډمبر او ۱۰۰۰ کیلومتره ډمبر ته چمتو سرک موجـود و. همدارنگه د کابل پوهنتون د محصـلینو شـمېر ۴۰۰ کسـه و، چـې پـه څلورو پوهنځیو کې یې زده کړې کولې؛ خو د هغه د اسـتعفا پـر مهـال د محصلینو شمېر ۴۰۰۰ کسه و او په لسو پوهنځیو کې یې زده کړې کولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې دوره کې د پلخمري او ګرشک پروژو پـه توليـد پيـل وکـړ. د غوري د سمنټو فابريکـه پـه کـال کـې د۱۴۰ زره ټـنو او د کـور جوړولـو فابريکه د ۳۵ زره متره مربع په ظرفيت ګټې اخيستنې ته وړاندې شـوې. د هغه د صدارت پر مهال د افغانيو ارزښت هم د بهرنيو اسعارو پر وړانـدې پورته شو، آن چې يو امريکايي ډالر۳۸ افغانيو ته راکښته شو.

محمـد داؤد خـان لـه(۱۳۳۵- ۱۳۴۲ل= ۱۹۵۶- ۱۹۶۳م) څلـور ځلـه پخواني شوروي اتحاد او يو ځـل پـه ۱۳۳۷ل= ۱۹۵۸م. کـې امريکـا تـه سفر وکړ. د ۱۳۳۲ل= ۱۹۵۳م. پـه مـارچ کـې يـې د افغانسـتان د رسـمي استازي په توګه د سټالين د ښخولو په مراسمو کې هم ونډه واخيسته.

محمد داؤد خان د (۱۳۴۱ل د کب پـه ۱۱مـه=۱۹۶۳م) د صـدارت لـه مقامه استعفا وکړه. د محمد داؤد خان د صدارت په لس کلنه دوره کې په رښتينې توګه د پرمختګ نغاره په چټکۍ سره او پرلپسې وډنګېـده. همـدا لامل و، چې د نوې نړۍ بېلابېلې نخښې راڅرګنـدې شـوې. پـه همـدې دوره کې افغانستان ته د نړيوالو پام راواوښت. د نړۍ له هېوادونو سره پـه اقتصادي، سياسي، فرهنګي او ډيپلوماتيکو ډګرونـو کـې د اړيکـو دايـره پراخه شوه او افغانستان له سياسي ګوښه توب څخه راووت. داسې چې پخپله محمد داؤد خـان د خپـل صـدارت پـه دوره کـې امريکـا، ترکيـې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چکوسلواکیا، مصـر، پولېنـډ، شـوروي اتحـاد، اتـرېش، برتانیـا، ایـران، پاکستان، ایټالیا او یوګوسلاویا ته رسمي او دوسـتانه سـفرونه وکـړل او د دوه اړخیزو اړیکو په پراختیا کې یې هڅې وکـړې. د محمـد داؤد خـان د حکومت بهرنی سیاست په ناپېیلتوب ولاړ و. په کورني سیاست کې یـې تر سیاسي اصلاحاتو، اقتصادي او ټولنیزو ته زیاته ترجیح ورکړه.

محمد داؤد خان د ګاونډیو هېوادونو او نورې نـړۍ د ټکنـالوجی، اقتصاد او ټولنیزو نویو تحولاتو سره د بلدتیا له امله کړېده؛ نـو هڅـه یـې کوله، چې په یوه بې سارې چټکتیا سره افغانسـتان د پرمختللیـو صـنعتي هېوادونو په کتار کې ودروي. له همدې امله یـې د هغـو کسـانو سـخت مخالفت کاوه، چې د هغه دې هیلې ته په رسېدو کې یې چل ول، سستي او لټي کوله. سره له دې چې د شهید محمد داؤد خان د شخصیت پـه اړه په سیاسي سطحه نظریات بېلابېل دي؛ خو له دې ټولو سره سره اروابنـاد محمد داؤد خان له هغو مشرانو څخه یو و، چـې د نـاپېیلو هېوادونـو پـه لیکه کې یې ځانګړی ځای خپل کړی و. هغـه کـولای شـول د ختیـځ او لوېدیځ په سیالۍ کې افغانستان له ګوښه توب څخـه د پرمختیـا لـور تـه وخوځوي او د خپلواکو او ناپېیلو هېوادونو په کتار کې یې تثبیت کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد داؤد خان پاک اخلاقه، جدي، تندخویه، پـه ټولـه معنـی نظـامي، وطندوست او زیارکښ انسان و، چې تر خپلې مشرۍ لاندې یې د هېواد له چټک پرمختګ سره کلکه مینه درلوده. له کار پرته یې د هیڅ په اړه فکر نه کاوه. هره ورځ یـې آن تـر ۱۶ســاعتو کــار کــاوه. د هېــواد د اقتصــادي پرمختګ او هوسایني پر وړاندې یې نور کارونه هیڅ ګڼل. ســاعتتېرۍ او مزې چړچې یې نه خوښولې، شخصي ژوند یې ډېر ساده او بې ســینګاره و. یوازې په ســګرټو روږدی و، چـې هغـه یـې هـم پـه وروستیو کې د ډاکټرانـو پـه سپارښتنه پرېښودل.

شهید محمد داؤد خان له ځانښودنې او ریا پرتـه لـه خپل هېواد افغانستان او افغان ملت سره د زړه له تله مینـه درلـوده. د دې ولس د فرهنګي او مدني ژوندانه په لوړولو پورې یې سخت زړه تړلـی و. د ملي ګټو پلوی و، د خپل هېواد د پرمختګ او ګټو لپاره یې ژوند کاوه. د سپېڅلې او پاکې اسلامي ګروهې څښـتن و او لـه خپـل خـالق سره یـې ټینګه اړیکه درلوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان ولس هم د هغه په دغې مینې او خلوص پوه شـوی؛ نـو چـې اوسمهال هر چېرته د پخوانیو واکمنو په اړه خبرې اترې کېـږي، خلـک د محمد داؤد خان نوم ډېر په درنښت يادوي، دعا ورته کوي او په وحشیانه وژل کېدو يې ډېر خواشيني دي.

د محمد داؤد خان د جسد ښخولو ځای تر **۱۳۸۷**ل. پورې معلوم نـه و؛ د همدې کال پـه لينـدۍ کـې د "حامـد کـرزي" حکومـت د اروابـښـاد محمد داؤد خان د جسد موندلو لپاره يو کمېسيون و گوماره او له اعـلان سره سمې يې پلټنې پيل کړې. تر ډېرو پلټنو وروسته هم څـه ونـه مونـدل شول. بيا له پکتيا څخه د څلورمې زغره والې لوا پخواني افسـر پاچامير د ټليفون له لارې وويل، چې ځای يې ما ته معلوم دی؛ خو هغه هم يوازې ساحه په گوته کړه او دقيق ځای ترې هېر و. بيا د "ده سبز" يوه کس چـې "مولاگل" نومېده هغه ځای سم ور په گوته کړ او په دوو قبرونو کـې يـې **۲۹** مړي وروښودل، چې په يوه کې **۱۳** او پـه بـل کـې **۱۹** کسـه ښـخ وو. وايي، چې د شهيد داؤد خان په جيب کې د الله کلام هماغسې پروت و.

جسد يې د ډېرو پرتمينو مراسمو پـه تـرڅ کـې د کـب پـه(**۲۷**مـه) د دارالامان لوېديځ ته په هغه غونډۍ باندې خاورو ته وسپارل شو، چـې د داؤدخان په نامه ونومول شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د هېواد په تاریخ کې یې په لومړۍ ځل جمهوري دولت رامنځ ته کړ.
- ✓ د هېواد زیاتره لویې اقتصادي پروژې د ارواښاد محمد داؤد خـان د صدارت او یا جمهوري ریاست په دورو پورې اړه لري.
- ✓ د هغه د صدارت او جمهوري ریاست پـه دورو کـې پـوهنې بـې ساري وده وکړه.
- ✓ د هېواد لوی بریښنا بندونه او لویې لارې زیاتره د هغه د صدارت او یا جمهوري ریاست په دوره کې جوړ شوي دي.
- ✓ په کورني او بهرني سیاست کې یې داسې نوښتونه رامنځ ته کړ ل چې په افغانستان کې یې مخینه نه درلوده.
- ✓ تر ټولو ستره کارنامه یې دا چې له دین او هېواده یې سر ځار کړ؛ خو افغاني او اسلامي پت یې وساته.

لوی فکرونه وکړئ، چې لوی انسانان شئ، واړه فکرونه انسان کوچنی کوي.

***   ***   ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر محمد یوسف

ډاکټر محمد یوسف د محمد حسن خان زوی پر **۱۲۹۲**ل. کال په کابل کې وزیږېد. لومړنۍ زده کړې یې په نجات لیسه کې وکړې. تر دویم نړیوال جنګ دمخه د لوړو زده کړو لپاره المان ته ولېږل شو او د "کوتینګن"پوهنتون په فزیک څانګې کې یې تر ډاکټرۍ پورې خپلې زده کړې بشپړې کړې.

ډاکټر محمد یوسف پر دري او پښتو سربېره په جرمني او انګلیسي ژبو ښه پوهېده؛ خو له فرانسوي او عربي ژبو څخه یې هم ګټه اخیستلای شوه. هېواد ته تر راستنېدو وروسته د کابل پوهنتون په ساینس پوهنځي کې د استاد په توګه مقرر شو. په**۱۳۲۲**ل. کې د ساینس پوهنځي مرستیال شو؛ خو د مرستیالۍ تر څنګ یې تدریس هم کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۲۶**ل. کې د پوهنې وزارت د مسلکي تدريساتو رئيس مقرر شو. په **۱۳۲۸**ل. کې د پوهنې وزارت تدريسي معين مقرر شو. په**۱۳۳۱**ل. کې په اروپا کې د افغانستان د کولتوري او عرفاني برخې رئيس مقرر شو.

په **۱۳۳۲**ل. کې د محمد داؤد خان په صدارت کې د کانونو او صنايعو وزارت د کفيل په توګه مقرر شو. په **۱۳۳۴**ل. کې د کانونو او صنايعو وزير مقرر شو.

د**۱۳۴۱**ل. په کب کې د محمد ظاهر پاچا له خوا د افغانستان د صدراعظم په توګه وګومارل شو او خپله کابينه يې په دې ډول اعلان کړه:

محمد يوسف صدراعظم.

عبدالله ملکيار د صدارت لومړی مرستيال او د ماليې وزير.

ډاکټر علي احمد پوپل د صدارت دويم مرستيال او د پوهنې وزير.

نوراحمد اعتمادي د بهرنيو چارو وزير.

ډګر جنرال خان محمد د ملي دفاع وزير.

ډاکټر عبدالقيوم د کورنيو چارو وزير.

شمس الدين مجروح د عدليې وزير.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر سلطان احمد پوپل د کانو او صنایعو وزیر.

عبدالحی عزیز د پلان وزیر.

انجینر محمد حسین مسا د مخابراتو وزیر.

ډاکټر عبدالرحیم د عامې روغتیا وزیر.

برید جنرال محمد عظیم د فواید عامې وزیر.

محمد ناصر کشاورز د کرنې وزیر.

محمد سرور عمر د سوداګرۍ وزیر.

سید قاسم رښتیا د مشرانو جرګې او مطبوعاتو مستقل رئیس.

ګل پاچا الفت د قبایلو مستقل رئیس.

ډاکټر محمد عثمان انوري د کابل پوهنتون رئیس.

سلطان محمود غازي ملکي هوايي رئیس.

ډاکټر محمد یوسف د محمد داؤد خان د حکومت تر ټولو لایق غړی او بانرژي کس و. د صدراعظم په توګه د مقررېدو پر مهال **۴۹** کلن و او د (**۱۳۴۲**ل= مارچ په **۱۳**مه **۱۹۶۳**م) یې تر محمد داؤد خان وروسته د حکومت واګې په لاس کې واخیستې. پاچا محمد ظاهر خان او محمد داؤد خان دواړو هغه د راتلونکي صدراعظم په توګه غوره کړی و؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو وروسته بیا پېښو او حالاتو محمد داؤد خان او هغه یو د بل پـر ضـد کړل.

د ډاکـټریـوسـف د حـکومـت ډېـره پـاملــرنه د هــېواد سـیاسي او ټولنیزو اصلاحاتو تـه وه، هغـه لـه پاکسـتان سره د پښتونسـتان د مسـألې معقول او سوله ییز حل غوښت، ځکه خو د پاکستان پر ضد د رسـنیو لـه لارې هیڅ نه ویل کېدل او د هغه پر وړاندې یې نرمښت ښوده.

ډاکټر یوسف د یوه داسې حکومت مشر شو، چې تر ټولو مهمه دنده یـې د نوي اساسي قانون تسـوید و. د ډاکټـر محمـد یوسـف د حکومـت تـر تشکیل یوازې دوه اونۍ وروسته د دې قـانون د مسـودې لپـاره اوه کسـیز کمېسیون مقرر شو. دا اوه کسیز کمېسـیون"د اسـاسي قـانون د مطـالعې کمېټه" نومېده. سید شمس الدین مجروح د عـدلیې وزیـر یـې رئیس، د مطبوعاتو مستقل رئیس سید قاسم رښتیا یې مرستیال او میر نجـم الـدین انصاري، ډاکټر عبدالصمد حامد، پوهنوال حمیدالله آدینه، محمد صـدیق فرهنګ او محمد موسی شفیق یې غړي وو.

څرنګه چې رئیس او مرستیال دمخه مقرر شوي وو؛ نـو پـه لـومړۍ غونډه کې محمد موسی شفیق د رایو په اتفاق د منشـي پـه توګـه وټاکـل شـو. د (**۱۹۶۴**م. کـال پـه اکتـوبر= **۱۳۴۳**ل) کـې د دې قـانون تـر انفـاذ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته ډاکټر محمد يوسف يو ځل بيا د انتقالي حکومت مشـــر مقـرر شو. دې حکومت دنده درلوده، چې د ټاکنو، د دولت د اساسي تشکيلاتو او د مطبوعاتو او قضايه قـوې د تشـکيلاتو او صـلاحيتونو، گونـدونو او شورا گانو اړوند قوانين تسويد کړي.

همدارنگه انتقالي حکومت دنده درلوده، چې د قوانينو د پـلي کېـدو لپاره د لارو هوارولو په لازمو تدابيرو هم غور وکړي.

د اساسي قانون د مسودې د ټولـو چمتووالـو او امنيتـي تـدابيرو تـر بشپړېدو وروسته د(**۱۳۴۳**ل. کال د تلې په لـومړۍ نېټـه= سـپتمبر **۲۳**مـه **۱۹۶۴**) د اساسي قانون لويه جرگه د ارگ د سلامخانې په تالار کې جـوړه شوه. په پای کـې دا قـانون د(**۱۳۴۳**ل. د تلـې پـه اوومـه= اکتـوبر **۱۷**مـه **۱۹۶۴**) د جرگې د غړيو له خوا تصويب شو.

که څه هم په پيل کـې د ډاکټـر محمـد يوسـف پـه حکومـت کـې د محمد داؤد نږدې ملگري پر مهمو دندو گومارل شوي وو، چې دا پخپله د محمد داؤد او ډاکټر يوسف د ښو او نږدې اړيکو استازولي کوي؛ خـو وروسته حالاتو تغيير وکړ او د محمد داؤد خان ملگري ورو ورو يو په بل پسې له ميدانه ووتل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان د سياسي رژيمونو په تاريخ کې د ډيموکراسۍ د لسيزې لومړۍ څېره ډاکټر محمد يوسف دی، چې د هغه په حکومت کې شاهي مشروطه نظام ته لاره هواره شوه. داسې نظام چې پر پارلماني ډيموکراسۍ ولاړ وي، پارلمان موجود وي، ګوندونه، رسنۍ او مطبوعات آزاد وي.

د ډاکټر يوسف په صدارت کې له پاکستان سره خړپړ شوي اړيکي په نسبي ډول بېرته ښه شول. د پاکستان ولسمشر محمدايوب خان او د بهرنيو چارو وزير يې ذوالفقار علي بوټو د خپلو مسافرتونو پر لاره په کابل کې لږ تم شول.

همدا رنګه له چين سره د افغانستان اړيکي هم پراخ شول او په**۱۳۴۳**ل= **۱۹۶۴**م. کې د دواړو هېوادو بريدپوله په نخښه شوه. چين چمتو شو، چې د افغانستان د پرمختيا په پروګرامونو کې ونډه واخلي. له همدې امله يې افغانستان ته د **۲۵** کالو په بې ربحې قسطونو **۴۰** ميليونه ډالره پور ورکړ. همدا رنګه يې په بګراميو کې د نساجي فابريکه جوړه کړه. د دې فابريکې کار د **۱۳۴۶**ل.په تله کې پيل او د **۱۳۴۸**ل.په وروي کې پای ته ورسېد او په ازمايښتي توليد يې پيل وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدې مدرکه په راوروسته کلونو کې د پروان د خړوبولو او د درونټې د کب روزنې پروژې تکمیل شوې او د کندهار دوه سوه بستریز روغتون د چین هېواد په تخنیکي او مالي مرسته جوړ شو.

د ډاکټر محمد یوسف په صدارت کې د نړیوالو سیاستونو انډول ته پاملرنه وشوه او له ختیځ او لوېدیځ سره د اړیکو توازن رامنځ ته شو. له همدې امله محمد ظاهر پاچا د **۱۹۶۳**م په اګست=**۱۳۴۲**ل. کې المان، د **۱۹۶۴**م. په اکتوبر=**۱۳۴۳**ل. کې چین او د **۱۹۶۵**م. په مې=**۱۳۴۴**ل. کې فرانسې ته سفرونه وکړل؛ خو تر ټولو مهم سفر یې د ۱۹٦۳م. په سپټمبر=**۱۳۴۲**ل. کې د امریکا متحده ایالتونو ته و؛ ځکه د پاچاهۍ له پیله یې ۳۰ کاله تېرېده؛ خو امریکا ته یې سفر نه و کړی.

په**۱۳۴۴**ل= **۱۹۶۵**م. کال کې پخواني شوروي اتحاد هم د خپل پور لومړی قسط پنځه کاله وځنډاوه، یوه اندازه غوړي یې مرسته وکړه او د پولیتخنیک ودانۍ هم په**۱۳۴۶**ل. کې بشپړه شوه.

په دې دوره کې امریکا هم افغانستان ته یوه اندازه غنم او غوړي ورکړل.

له هند سره هم د افغانستان سوداګریز اړیکي پراخ شول. هند هم د یو شمېر کوچنیو پروژو په بشپړولو کې مرسته وکړه، لکه په کابل کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اندراګاندي روغتون جوړول، د باميانو د بوتانو ترميمول او د غوربند د برېښنا بند جوړول.

جاپان ته د افغانستان د صادراتو لاره هوارول، د جاپان په توکيو کې د سوداګريز بانک نمايندهګي پرانيستل او جاپان اوږدمهاله پورونو ورکولو ته چمتوکېدل، د دې حکومت يوه بريا وه.

له المان سره سوداګريز اړيکي نور هم پياوړي کېدل، د سېلوګانو او نفتي توکيو د زېرمو د ټانکو او د ماهيپر د برېښنا فابريکې د توربينونو بدلولو لپاره اتيا۸۰ ميليونه مارکه ورکول، د دې حکومت يوه بله بريا وه.

ارواښاد ډاکټر يوسف د صدارت پر مهال غوښتل چې له ولسونو سره نږدې اړيکي ولري؛ په ۱۳۴۴ل. کې يې د بغلان، کندوز او تخار ولايتونو دوره وکړه، له ولسونو او ان له بزګرانو سره يې په کروندو کې وليدل. هغه ولسونو ته ويل: حکومت د ولس خدمتګار دی، نه د ولسونو بادار! زه له تاسو څخه يو کس يم او ستاسو په درد پوهېدلای شم.

وروسته يې په نورو وختونو کې کندهار، هلمند، ننګرهار او ځينو نورو ولايتونو ته سفرونه وکړل او په ټولو ولايتونو کې يې همدغه ډول ويناوې کولې. موخه يې دا وه چې د ولس او د حکومت د رئيس ترمنځ نېغ په نېغه اړيکي موجود وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۴۳**ل=**۱۹۶۴**م. کې يې په قاهره کې د ناپيپلو هېوادونو په سرمـشريزه کې ګډون وکړ. په**۱۳۴۴**ل= **۱۹۶۵**م. کې يې مسکو ته سفر وکړ او د همدې کال په فبرورۍ کې يې هند ته سفر وکړ. ډاکټر يوسف تر صدارت دمخه له خلکو سره ډېر اړيکي نه ساتل؛ نو د اساسي قـانون تـر تصويب وروسته کمېسيون د شخصي غوښتنو او فکري اختلافاتو له امله امله تس و نس او صدراعظم يوازې پاتې شو، چې په يوازې ځان ورتـه د دومره دروند پېټي پورته کول ستونزمن څه چې ناشونی کار و.

د **۱۳۴۴**ل= **۱۹۶۵**م. په اکتوبر کې پاچا يـو ځـل بيـا ډاکټـر يوسـف د صدارت مقام ته ونوماوه. د نوي اساسي قانون پر بنسټ يې بايـد د بـاور رايه اخيستې وای؛ خو د هغه د رايې اخيستو پـر مهـال د **۱۳۴۴**ل. کـال د لړم په **۲۳**مه د لاريون کوونکو او امنيتي ځواکونو ترمنځ سخت اخ و ډب رامنځ ته شو. لاريون کوونکـو غوښـتل چـې د رای اخيسـتو غونـډه دې علني جوړه او هغوی ته دې پکې د ګډون اجازه ورکړی شي. په دې اخ و ډب کې درې کسه مړه او ځيني نور بنديان شول؛ چې په دې ډول د هېواد سـياسي فضـا کړکېچنـه شـوه او پـه پايلـه کـې ډاکټـر محمـد يوسـف د **۱۳۴۴**ل=**۱۹۶۵**م. کال د اکتوبر په **۲۹**مه استعفا ورکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر استعفا وروسته په بـن کـې د افغانسـتان سـفير مقـرر شـو، چـې له(**۱۳۴۵-۱۳۵۲**ل=**۱۹۶۶- ۱۹۷۳**م) پورې په دې دندې پاتې و. د غوايي تـر کودتا وروسته يې په المان کې پناه واخيسته.

ډاکټر يوسف د **۱۹۹۸** م. کال د جنوری په **۲۳**مه نېټه پـه جرمنـي کـې ومړ.

له ښي لوري ډاکټرمحمديوسف،... او ډاکټرعلي احمد پوپل

فکر د پوهې دروازه ده، که غواړې د پوهې ښار ته ننوځې، د فکر دروازو ته کولپونه مه اچوې.

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ تر اوږد زماني واټن وروسته له پاچاهي کورنۍ پرته صدراعظم و.
- ✓ د شاهي مشروطه نظام لپاره د لارې په هوارولو کې يې فعاله ونډه واخيسته.
- ✓ د ده حکومت د درې ګونو قواو تفکيک رامنځ ته کړ.
- ✓ په لومړي ځل د ټاکنو له لارې ولس خپل استازي وټاکل.
- ✓ د نړيوالو سياستونو انډول ته پاملرنه وشوه او له ختيځ او لويديځ سره د اړيکو توازن رامنځ ته شو.

که ګومان کوئ، چې عزت په شتو کې دی، نو خطا شوي ياست، ډېر شتمن شته چې يو مثقال عزت هم نه لري او ډېر بې شتو شته چې د عزت او وقار شملې يې هسکې دي، عزت د خالق هغه ورکړه ده، چې په شتو او دولت پورې تړاو لري.

*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر عبدالظاهر

ډاکټرعبدالظاهر د میرزا عبدالقادر ابـراهیم خېـل زوی پـه ۱۲۸۹ل. د لغمان د مرکز په ده بغلک کې زیږېدلی دی. میرزا عبدالقادر دوه دورې د افغانستان د ولسي جرګې غړی و.

ډاکټر عبدالظاهر لومړنۍ او منځنۍ زده کړې د کابل د عـلي آبـاد پـه طبي ښوونځي کې کړې دي. منځنۍ زده کړې یې د بکلوریـا تـر درجـې پورې په۱۳۱۰ل. کې پای ته رسولي دي. په ۱۳۱۴ل. کې یې د "کولمبیا" له پوهنتون څخه په ټولنیزو علومو کې لسانس تر لاسه کړی دی. په ۱۳۱۸ل. کې یې له همدې پوهنتون څخه د ډاکټرۍ او په ۱۳۲۱ل. کې یـې تـرې د داخله ناروغیو په برخه کې د تخصص ډیپلومونه تر لاسه کړي دي.

هېواد ته تر راستنېدو وروسته یې له ۱۳۲۲– د ۱۳۲۹ل. تر لـړم پـورې په روغتونونو کې د سرطبیب په توګه کار وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له **۱۳۲۹- ۱۳۳۳**ل. پورې د عامې روغتیا وزارت معین و.

له **۱۳۳۳- ۱۳۳۴**ل. پورې یې په "بالتیمور" کې د امریکا د متحده ایالتونو په (جانزهاپکینز پوهنتون Johns HopkinsUniversity) کې د اداري او احصایې په برخه کې یو ځل بیا زده کړې وکړې او ډیپلوم یې تر لاسه کړ.

په **۱۳۳۴**ل. کې د روغتیا وزارت کفیل و.

په **۱۳۳۶**ل. کې په کراچۍ کې د افغانستان لوی سفیر وټاکل شو او د دې تر څنګ یې په کولمبیا کې د پاچا د مختار وزیر په توګه هم دنده ترسره کوله.

په **۱۳۴۰**ل. کې یې د لوی سفارت له دندې استعفا وکړه او په همدغه کال د لغمان د خلکو له خوا د ملي شورا په یوولسمه دوره کې د وکیل په توګه او د وکیلانو له خوا د ملي شورا د رئیس په توګه هم وټاکل شو.

په **۱۳۴۳**ل. کې د نوي اساسي قانون د تصویب لپاره د لویې جرګې د نایب په توګه وټاکل شو.

په **۱۳۴۳**ل. کې د ډاکټر محمد یوسف په کابینه کې د صدارت مرستیال او د عامې روغتیا وزیر وټاکل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د **۱۳۴۴**ل. کال په اوړي کې يې د صدارت له مرستيالۍ او د عـامې روغتيا له وزارت څخه استعفا وکړه او د لغمان ولايت له مرکزه د ولســي جرګې وکالت ته نوماند شو. د وکيل په توګـه تـر ټاکـل کېـدو وروسـته د ولسـي جرګې د دولسمې دورې د رئيس په توګـه وټاکـل شـو او د دغـې دورې تر پای پورې په همدغه دنده پاتې و.

په **۱۳۴۸**ل. کې په روم کې د افغانستان د لوی سفير په توګـه وټاکـل شو او د **۱۳۵۰**ل. کال د غبرګولي تر **۱۳**مې نېټې پورې يې دغه دنده ترسره کړه.

ډاکټر عبدالظاهر په هېواد او بهر کې تر بېلابېلو دنـدو وروسـته هغـه مهال، چې نوراحمد اعتمادي استعفا ورکړه د(**۱۳۵۰**ل. د غوايي پر**۲۶**مه= د **۱۹۷۱**م جون **۸**مه) د محمد ظاهر پاچـا لـه خـوا د کـابينې پـر جوړولـو وګومارل شو. تر ټاکلو پړاوونو او مقرراتو بشپړولو وروسـته يـې ولـسي جرګې ته خپله کړنلاره په پښتو او دري ژبو ولوسته او د نـوي صـدراعظم په توګه يې د اعتماد رايه تر لاسه کړه.

د ډاکټر عبدالظاهر په کابينه کې لاندیني کسان شامل وو:

ډاکټر عبدالظاهر صدراعظم.

ډاکټر عبدالصمد حامد د صدارت لومړی مرستيال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستر جنرال خان محمد د دفاع وزیر.

محمد موسی شفیق د بهرنیو چارو وزیر.

امان الله منصوري د کورنیو چارو وزیر.

پوهنوال محمد انور ارغندیوال د عدلیې وزیر.

ډاکټر غلام حیدر داور د مالیې وزیر.

حمیدالله عنایت سراج د پوهنې وزیر.

پوهنوال محمد عارف غوثي د سوداګرۍ وزیر.

خوازک زلمی د فواید عامې وزیر.

محمد ابراهیم عباسي د اطلاعاتو او کولتور وزیر.

انجینر نصرت الله ملکیار د مخابراتو وزیر.

پوهاند ډاکټر ابراهیم مجید سراج د عامې روغتیا وزیر.

انجینر محمد یعقوب لعلی د کانونو او صنایعو وزیر.

عبدالحکیم د زراعت وزیر.

پوهاند عبدالواحد سرابي د پلان وزیر

مېرمن شفیقه ضیایي مشاوره وزیره.

ډاکټر عبدالوکیل مشاور وزیر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډاکټر عبدالظاهر د صدارت په ځوارلس میاشتنۍ دوره کې (۱۳۵۰د غبرګولي ۱۸مه -۱۳۵۱ل. د لیندۍ ۱۴= جون ۸مه ۱۹۷۱م- سپټمبر ۱۴مه ۱۹۷۲م) افغانستان، په ځانګړي ډول د هېواد شمالي او سوېلي سیمې له سختې وچکالۍ او قحطۍ سره مخامخ شوې. وایي صدراعظم وکیلانو ته خوراکي مواد برابر کړل، چې ولسونو ته یې ورسوي؛ خو هغوی په لوړ قیمت وپلورل او خلکو ته یې ونه رسول.

د ده په دوره کې یوه بله ستونزه دا وه، چې د پوهنتون استادانو او محصلینو له حکومت څخه د نویو قوانینو د انفاذ غوښتنه کوله، چې دا ستونزه د صدراعظم اعتمادي له دوره عبدالظاهر ته راپاتې وه.

همدا رنګه ویل کېږي، چې د ده حکومت په اوسنۍ اصطلاح عبوري حکومت ته ورته و، ځکه ډېر صلاحیتونه د صدارت د مرستیال ډاکټر عبدالصمد "حامد" او د بهرنیو چارو د وزیر محمد موسی "شفیق" په لاس کې وو.

په ۱۳۳۱، ۱۳۳۳ او ۱۳۳۴ل. کلونو کې یې د ژنیو او مکسیکو په غونډو کې د افغان پلاوي د رئیس په توګه ګډون کړی دی. په ۱۳۳۵ل. کې د افغاني روغتیایي پلاوي د رئیس په توګه پخواني شوروي اتحاد ته سفر کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۴۰، ۱۳۴۲**او **۱۳۴۳**ل. کلونو کې د افغانستان د پارلماني پـلاوي د رئیس پـه توگـه پخـواني شـوروي اتحـاد، د امریکـا متحـدو ایـالتونو، بلغاریا، یوگوسلاویا او هند ته رسمي سفرونه کړي دي.

په **۱۳۳۶**ل. کې د محمد ظاهرخان له لـوري "د سردار عـالي نښـان" ورکړی شوی دی.

ډاکټر عبدالظاهر یو مؤدب، خوش طبیعتـه او حاضرجوابـه شـخص و. وایي هغه مهال چې د ولسی جرگی رئیس و، صدارعظم ډاکټر یوسف له خپلې کابینې سره د شورا عمومي غونډې ته ورغی. پـه غونـډه کـې د پلخمري وکیل عبدالرشـید خـان چـې د مارشـال شـاه ولي خـان نـږدې دوست و، د محمد داؤد خان د حکومت پر وزیرانو زیاتې نیـوکې وکـړې او غونډه کړکېچنه شوه. د شورا رئیس ډاکټر عبدالظاهر د شلو دقیقو لپاره تفریح ورکړه. د تفریح پر مهال د حاضرې کابینې یوه وزیر چې جنرال و، ډاکټر عبدالظاهر ته وویل:

((ډاکټر صاحب! ستاسې شورا ډېره بې نظمه ده))

هغه چې ظریف او حاضرجوابه شخص و، په جواب کې یې ورتـه وویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((بلی جنرال صاحب! په رښتیا چې هیڅ عسکري قشله داسې بې نظمه نه وي))

ډاکټر عبدالظاهر سیاستمدار او له بدو بېزاره انسان و؛ خو د هغه مهال پېښو دومره ګنګس کړی و، چې د خپلې دورې په وروستیو کې یې د لېونو غوندې خبرې کولې. کله چې یې خپله استعفا پاچا ته وړاندې کړه، هغه سمدواره ونه منله. یو ځل بیا یې د دسمبر په میاشت کې خپله استعفا وړاندې کړه او پاچا ومنله. تر دې وروسته د خپلو اعصابو د ارامولو لپاره بهر ته لاړ.

کله مو د ځان د مدحې او ستاینې الفاظ له خولې ووتل، پوه شئ چې د حماقت او لیونتوب په ناروغۍ اخته یاست، ځان هېر کړئ او د نورو د ښو او صافو د خپلو لو په هڅه کې شئ.

*** *** ***
*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ مؤدب او حليم شخص و، په بهر کې يې د افغانستان ښه استازولي کړې ده.
- ✓ د پرمختللی اساسي قانون په تدوين او تصويب کې يې ښه ونډه درلودلې ده.
- ✓ د چوکۍ او مقام پلوي شخص نه و، ځکه خو يې حالاتو ته په کتلو د صدارت له څوکۍ هم استعفا ورکړه.

کله چې تاسې د عقيدې له مخې د انسانيت رښتيني خدمت ته ملا وتړئ او د حق غږ پورته کړئ، نو ستر خالق به مو د مکې د څو کمزورو په څېر د اسونو په پښو کې د قيصر او کسرا ماتې دل کړي او کله چې له عقيدې سره تړاو نه لرئ او دا کار مو وکړ، نو د مهاتما ګاندي په څېر به مو ميليونونه انسانان پر او ږو ګرځولو ته تيار شي.

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

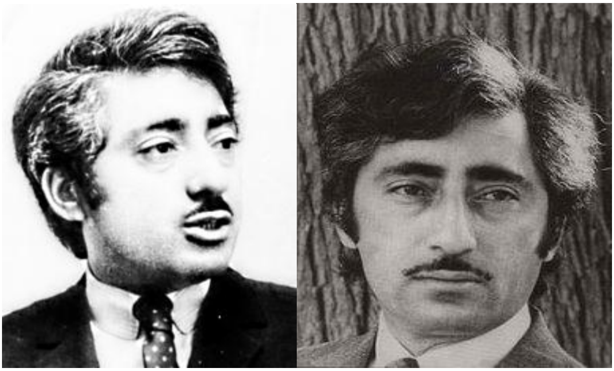

محمد موسی شفیق

محمد موسی شفیق د محمدابراهیم کاموي زوی، د عبدالحمید اخندزاده لمسی له آره د ننگرهار ولایت د کامې ولسوالۍ د زرشوی اوسېدونکی دی؛ خو هغه مهال چې پلار یې په کابل کې دنده درلوده، د ۱۳۰۸ل. د جوزا پر پنځمه د کابل په شهرآرا کې زېږېدلی دی.

د شفیق په تربیه کې لومړی د هغه د پلار مثبتو افکارو پر هغه تاثیر کړی دی. تر هغه وروسته د پښتو ځینو نومیالیو ادیبانو د هغه په تربیه کې برخه اخیستې ده. په دار العلوم کې د هغه په فکر باندې د مولوي غلام نبي کاموي اثر د ځانګړې یادونې وړ دی. همدارنگه یې په مصر کې ښاغلي داوي هم مستقیمه روزنه کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسمي زده کړې يې لومړی د کامې او کابل په مکتبونو کې سرته رسولي دي او بيا د پلار په خوښه د ننگرهار په نجم المدارس کې شامل شوی دی. د بکلوريا معادل بريليک يې د کابل له عربي دارالعلوم څخه تر لاسه کړی دی. بيا د څه وخت لپاره په شاهي دارالتحرير کې په دنده گومارل شوی او وروسته د پوهنې وزارت له خوا د نورو زده کړو لپاره مصر ته لېږل شوی دی. د لسانس بريليک او هم يې په عدلي چارو کې د ماسترۍ بريليک له مصرڅخه تر لاسه کړي دي.

تر لسانس او ماسترۍ وروسته د نورو لوړو او ښو زده کړو لپاره امريکا ته لاړ او له (هارورډHarvard) پوهنتون څخه يې په مقايسوي حقوقو کې د ماسترۍ ډيپلوم واخيست.

له امريکا څخه هېواد ته تر راستنېدو ورسته د عدليې وزارت د قوانينو د اداري لوی مدير وټاکل شو. د دې دندې تر څنگ يې په کابل پوهنتون کې د حقوقو او سياسي علومو په پوهنځی کې د ځانگړو نړيوالو او مقايسوي حقوقو په تدريس هم پيل وکړ.

په قاهره، بېروت، خرطوم او اگرا کې يې د پاچا د سفير په توگه دندې ترسره کړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډاکټر عبدالظاهر په کابینه کې د بهرنیو چارو وزیر و، خو د وزارت د دندې تر څنګ یې په کابل پوهنتون کې تدریس ته هم دوام ورکړ. په ۱۳۴۴ل. کې یې د "بین الدول خصوصي حقوق" تر سرلیک لاندې درسي کتاب ولیکه.

شفیق په ۱۳۳۸ل. د ادبیاتو پوهنځي د "وږمه" مجلې کتونکې غړی او قلمي همکار او په ۱۳۴۱ل. کې د حقوقو پوهنځي د "حقوق" مجلې د کتنپلاوي غړی او قلمي همکار و. د عدلیې وزارت د قوانینو د لوی مدیریت په وخت یې زیاتره لیکنې د قانوني او حقوقي مسایلو په ډګر کې کړې دي، چې په "نیاو" مجله او نورو خپرونو کې چاپ شوي او د نړیوالو حقوقي پرمختیاو او د هغو د مقایسوي اړخونو څرګندونه، څېړنه او ځیرنه پکې شوې ده.

اروانباد شفیق په دې توګه په هېواد کې د قانون جوړونې معاصر بهیر ته د موادو، مندرجاتو او لارو چارو مخه پرانیستې ده.

شفیق د عدلیې وزارت د قوانینو د عمومي مدیر په توګه د ماموریت په پیلولو سره د هېواد د قانون جوړونې په بهیر کې لوړ مقام خپل او د تقنین د رئیس په توګه یې دغه بهیر د وخت او عصر له نویو غوښتنو او مېتودونو سره برابر کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شفیق د قوي استدلال او منطق څښتن او تر څنگ یې مؤدب شخص هم و، په دې اړه میر محمدامین فرهنگ وایي:

یوه بله ډېره مهمه مباحثه د قضا د مسألې په اړه وشوه او دلته ډېره په زړه پورې ده، هغه دا چې د پلار او زوی یعنې د اروابښاد محمد موسی شفیق او د هغه د پلار مولوي محمدابراهیم کاموي تر منځ ډېر سخته مباحثه وشوه. شفیق وکړی شول د پلرني درناوي په ساتلو سره، خپل پلار ته قناعت ورکړي چې ضرور نه ده، سل په سلو کې دې په هر قانون کې وویل شي چې له حنفي شریعت سره سم، بلکې همدا چې په اساسي قانون کې ویل شوي چې په افغانستان کې هیڅ قانون د حنفي شریعت پر خلاف نه شي رامنځ ته کېدای، همدا پوره ده او په هره ماده کې یې مورږ باید یادونه ونه کړو. په داسې حال کې چې مولوي کاموي ویل دا باید په هره ماده کې راشي. دا د همدې لویې جرگې یو ډېر په زړه پورې بحث و.

هغه په یونان کې د حقوقپوهانو په نړیوال کنفرانس او په لاهور کې د مستشرقینو په کنفرانس کې په برخې اخیستو سره په نړیوال حقوقي غورځنگ کې د خپل هېواد استازیتوب وکړ. د ذروي وسلو نه لرونکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادونو کنفرانس د مشرتابه پر مهال يې په علمي ډګر کې د خپل هېواد شمله لوړه کړه.

د اساسي قانون تر انفاذ وروسته يې د بهرنيو چارو په وزارت کې د مشاور په توګه خپل سياسي فهم، بصيرت او ورتيا څرګنده کړه او په نړيواله کچه يې ځان ته د سياسي او ډيپلوماتيکو کړيو پام راوګرځاوه.

شفيق په "جارجتون" کې د ناپېيلو هېوادونو د بهرنيو چارو د وزيرانو په کنفرانس کې د افغاني پلاوي د مشر په توګه پخپله وينا کې د ناپېيلتوب غورځنګ د لوري په څرګندولو سره د ټولو پام ځانته راوګرځاوه. په جده کې د اسلامي هېوادونو د بهرنيو چارو د وزيرانو په غونډه کې يې اسلامي نړۍ ته د ورپېښو ربړو او ګواښونو په اړه په زړه پورې وينا وکړه.

شفيق د ملګرو ملتونو د عمومي ټولنې د اوه ويشتمې غونډې مشري پر غاړه درلوده او د دريمې نړۍ هېوادونو د حقوقو په ننګه يې انقلابي وينا وکړه.

شفيق د **۱۳۵۱**ل. کال د ليندۍ په **۱۶= ۱۹۷۲**م. د دسمبر ۷مه د ډاکټر عبدالظاهر تر استعفا وروسته د کابل راډيو له لارې د صدراعظم په توګه اعلان شو او خپله کابينه يې په دې ډول اعلان کړه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد موسی شفیق صدراعظم.

ستر جنرال خان محمد د دفاع وزیر.

نعمت الله پژواک د کورنیو چارو وزیر.

نصرت الله ملکیار د مخابراتو وزیر.

محمد خان جلالر د فوایدعامې وزیر.

غلام دستگیر عزیزي د کانونو او صنایعو وزیر.

عبدالواحد سرابی د پلان وزیر.

صباح الدین کشککي د اطلاعاتو او کولتور وزیر.

ډاکټر عبدالوکیل د زراعت وزیر.

محمد یاسین عظیم د پوهنې وزیر.

موسی شفیق تر بل هر صدراعظم له ملي شورا سره ښه اړیکې درلودل، ان د شورا په ماڼۍ کې یې ځان ته دفتر جوړ او د پارلماني چارو وزیر یې هم مقرر کړی و؛ خو موده یې لنډه وه، اوه میاشتې او لس ورځې یې دوام وکړ.

فاطمې "گیلاني" چې د دې دورې پېښې څارلې او له پاچا سره یې د شفیق او د هغه د حکومت په اړه خبرې کړې دي، په دې اړه وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((ما له ظاهرشاه ځخه پوښتنه وکړه، چې د شفیق توپیر له نورو صدراعظمانو سره څه و؟ ویې ویل: داسې کسان وو لکه داؤدخان چې زیاتره به یې سړي ته سرته رسېدلی کار وربښوده، یا تر هغه وروسته داسې کسان وو، چې هیڅ نه راتلل او هیڅ وړاندیز یې نه درلود. باید هغو ته ویل شوي وای چې ځه لاړ شه دا او یا هغه کار وکړه. یعنې د صدراعظمۍ دنده ورته باید ویل شوې وای. د دې لپاره چې د هماغه حرکت اجازه یې اخیستې وي، شفیق لومړنی صدراعظم و، چې را دمخه کېده، نظریه یې درلوده، نظریه یې مطرح کوله او بحث یې پرې کاوه. یعنې د یوه پاچا او صدراعظم تر منځ د لومړي ځل لپاره یوه همکاري رامنځ ته شوه)).

د موسى شفیق د حکومت سیاست په داخل کې د نظم راوستلو او په بهر کې د شوروي او لوېدیځ د اړیکو انډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساتلو ته متوجه و. د دې کار لپاره یې خپل پام د ایران او عربي هېوادونـو د مرستو راجلبولو ته واړاوه.

محمد موسی شفیق له ایران سره د هلمند سیند د اوبو د وېش پر سر اختلاف لیرې کړ. په دې اړه یې په ۱۹۷۲م. کې د هلمند د اوبو د وېش پـه اړه د ایران له لومړي وزیر امیر عباس "هویدا" سره تړون لاسلیک کړ. دا د شفیق د حکومت لپاره یو لوی بری و.

ښاغلي شفیق د تېرې وچکالۍ د مصیبت یوه معقوله چاره ولټوله، د زراعت وزیر عبدالوکیل خان یې وګوماره، چې یو منظم پلان جوړ کړي. عبدالوکیل خان چې د پخو تجربو خاوند و، پلان یې په لږ وخت کې ښه نتیجه ورکړه او د نورو اقتصادي فعالیتونو لپاره یـې نړیـوال بانـک پـه دې قانع کړ، چې د افغانستان په شمال او شمال لوېدیځ کې منظم څرځایونه جوړ کړي، چې له دې مدرکه شاوخوا سل میلیونه ډالره د افغانانو جیبونو ته ولوېدل.

همدا رنګه یې د افغانستان سبزیجاتو ته په بهر کې مارکېټ پیدا کړ. شفیق په خپلو چارو کې تر ډېره بریده بریالی و. له ایران سره یې د هلمند د اوبو مسأله په ډېر حساس پړاو کې پای ته ورسوله، غوښتل یې چـې لـه پاکستان سره د پښتونستان مسأله هم ختمه کړي، خـو دا وخـت یـې ونـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

موند. که څه هم د هلمند سیند په اړه له ایران سره د تړون لاسلیک کولو له امله پر موسی شفیق ډېرې نیوکې دي؛ خو شفیق په نړیوالو سیاستونو او په ځانګړي ډول د سیمې پر ستونزو او سیاستونو پوه او ډېر ځیرک انسان و؛ نو ځکه خو یې دغه لانجه په یوه داسې مناسب وخت کې پای ته ورسوله، چې افغانستان ته یې تر تاوانه ګټه ډېره وه. په دې اړه ښاغلی ولسمل وایي:

((شفیق صاحب راته په ځواب کې وویل: هو! د افغان د مصادرې یو علت د هلمند اوبه دي، هغه څه چې زه وینم تاسو یې نه وینئ او ملت به یو وخت پوه شي، چې موږ له ایران سره د هلمند د اوبو لانجه ولې ختمه کړه؟ شفیق صاحب نور هم وضاحت وکړ او زیاته یې کړه: اسلام او وطن دواړه له خطر سره مخامخ دي، موږ غواړو چې ورو ورو د روسیې له جنجاله افغان ملت خلاص کړو))

د هلمند د اوبو پر سر له ایران سره د شخړې تر څنګ هغه مهال له پاکستان سره د پښتونستان مسأله هم په ډېر ستونزمن پړاو کې وه؛ نو د ډانګ او پړانګ تر منځ د خپل ملت ګټه سنجول هم خورا مهم کار و. د هغه بهرنی سیاست ډېر مدبرانه او ژور و. د هغه د بریالي بهرني سیاست یوه ښه بېلګه دا ده چې ایران پخوا هیڅکله د پښتونستان له مسألې سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کومه لېوالتیا نه وه ښودلې؛ خو شفیق په بري سره د هغه هېواد صدراعظم عباس هویدا وهڅاوه؛ نو هغه افغانستان ته د خپل سفر پر مهال لـه کابـل راډیو څخه د پښتونستان پر مسألې د افغانسـتان لـه دریځـه خپـل ملاتـړ اعلان کړ.

شفیق په شـــخصي ژوندانـه کـې یـو سینګارخوښـی سـړی و؛ خـو هیڅکله یې خیانت ته لاس وراوږد نه کړ. پوهانـد ډاکتـر مجـاور احمـد "زیار" په دې اړه وایي:

((دا چې شهید موسی شفیق لـه ګـردو بېسـارو سـیاسي او علمـي- فرهنګي ځانګړتیاو سره سره د سیمې او ان ښایي پر نړیواله کچ یو لوکس ترین سفیر، بهرنـی وزیـر او بیـا صـدراعظم و، د څلوېښـتمو کلونـو پـه وروستیو کې کله چې کابل ته د بهرني وزیر په توګـه ورغوښـتل کېـده، د تشلاسۍ لـه املـه یـې لـه سـفارته درې میاشـتنۍ پېشـکي لـه ځـان سره راواخیسته او بیا دې تـه اړوت، چـې خپـل ځایناسـتی هماغـومره مهـال وځنډوي))

هغـه تـه دیانـت او سـپېڅلتیا مـیراثي ورپـاتې وه، وایـي چـې محمدابراهیم کاموي د بلخ د مرافعې محکمې قاضي، چې بل ځـای تـه تبدیل شو، هلته چې ورسېد خلکو یې مخې ته د سـامانونو د وړلـو لپـاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځاروي را وستلي وو؛ خو چې کله د ده راوړونکې چکله موټر ودرېد او خلک ورغلل، چې سامانونه يې راکوز او په خپلو ځارويو يې بار کړي، دی له خپلې مېرمن، يوې بسترې او يوې امسا سره راکوز شو. په دې کار سره خلک هک پک پاتې شول. ځوک چې د داسې پلار کره وزېږي؛ نو هرومرو بايد په هر ډول ځوکۍ او د نده کې ديانت او سپڅلتيا وساتي.

شفيق په مصر کې د افغانستان سفير و. په **۱۳۵۰**ل= **۱۹۷۱**م. کې يې د ملګرو ملتونو په **۲۶**مه غونډه کې د ګډونوال افغاني پلاوي مشري پر غاړه درلوده. د ډاکټر محمد يوسف د صدارت په دوره کې د اساسي قانون د اوه کسيزې کمېټې غړی و. د شهيد ميوندوال د صدارت پر مهال(**۱۳۴۳**ل) د بهرنيو چارو مشاور وټاکل شو. د ډاکټر عبدالظاهر د صدارت پر مهال(**۱۳۴۴**ل) د بهرنيو چارو وزير وټاکل شو.

موسی شفيق په پښتو، دري، عربي، انګرېزي او تر ډېره بريده په فرانسوي هم پوهېده. د هغه ډېرې پښتو او فارسي مقالې او پښتو شعرونه د هېواد په اخبارونو او مجلو کې خپاره شوي دي. د طالب العلمۍ د وخت د مقالو زياته برخه يې ادبي وه؛ خو وروستنۍ مقالې يې زياتره د حقوقو او بين المللي جدي مباحثو په اړه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شفيق يوازې سياسي او علمي شخص نه و، هغه ليکوال او شاعر هم و.

زيار صاحب وايي چې شفيق په نوېزونو کې هم برخه اخيستې ده: [پرمختيا(انکشاف) باورليک (اعتمادنامه) باور راى (راى اعتماد)... خو يې د سروزيرى پر هماغه لومړۍ ورځ ولسي جرگې ته په خپله وينا کې وکارول... داسې برېښېده چې د گوند نوم په توگه د افغان ملت نوم په ټولنواک ولسواک(سوسيال ديموکرات) رااړونه هم د شفيق صاحب له نوېزونو څخه وي]

اروابښاد موسى شفيق د ډيموکراسۍ د لسيزې يا د افغانستان د شاهي نظام وروستنى صدراعظم و. هغه د چنگابښ تر سپيني کودتا وروسته ونيول او بندي شو؛ خو وروسته روښانه شوه چې هغه د محمد داؤد خان له خبرتيا او موافقې پرته نيول شوى و. په (**۱۳۵۷**ل) کال کې د غوايي تر کودتا وروسته يو ځل بيا ونيول او بندي شو او د غوايي په (**۲۳-۲۴**) نېټه په شهادت ورسېد.

***   ***   ***

د ښو او بدو تر منځ تميز پوهه ده، هغه ورتيا چې تاته د کمال او حکمت تاج پر سر کړي پوهه بلل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ شفیق په نړیواله کچه د خپل هېواد د ښه استازیتوب ترڅنګ په حقوقي- ډیپلوماتیکو کړیو کې څرګند مقام تر لاسه کړی و.
- ✓ د سیمې او ان ښایي پر نړیواله کچه یو لوکس ترین سفیر، بهرنی وزیر او صدراعظم و.
- ✓ موسی شفیق تر بل هر صدراعظم له شورا سره ښه اړیکي درلودل.
- ✓ اروانباد شفیق په دې توګه په هېواد کې د قانون جوړونې معاصر بهیر ته د موادو، مندرجاتو او لارو چارو مخه پرانیستې ده.
- ✓ شفیق لومړی صدراعظم و، چې مخکښ و، نظریه یې درلوده، نظریه یې مطرح کوله او بحث یې کاوه، یعنې د لومړي ځل لپاره د پاچا او صدراعظم تر منځ همکاري رامنځ ته شوه.
- ✓ د بېسوادۍ پر ضد د مبارزې لپاره یې د ملګرو ملتونو د اړوندو مؤسسو په مرسته د ملي ادارې بنسټ کېښود.

***   ***   ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

علي احمدپوپل

ډاکټر علي احمد خان پوپل د محمد مکرم خان زوی له آره د کندهار د کلچه آباد اوسېدونکی دی، چې کرز ته نږدې پروت دی. د هغه له نیکونو څخه ادریس خان له سلو سپرو سره د تیمورشاه په بدرگه کې کابل ته راغی او په کابل کې مېشت شو.

د علي احمد خان پوپل نیکه عبدالحمید خان د هغو ستونزو له امله چې له امیر عبدالرحمن خان سره یې درلودې، له خپل زوی عبدالغفور خان سره پېښور ته جلاوطن او هلته مېشت شو. کله چې امیرحبیب الله خان پاچا شو، هغه ته اجازه ورکړې شوه چې بېرته راستون شي. پلار او زوی ته په لوگر کې ځمکه ورکړې شوه او په لوگر کې مېشت شول.

د ډاکټرعلي احمد پلار محمد مکرم خان د لوگر ولایت د برکي برک

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسوالۍ په برکي راجان کلي کې وزېږېده.

ډاکټر علي احمد پوپل هم په**۱۲۹۵**ل= **۱۹۱٦**م. کې په برکي راجان کې وزېږېده.

علي احمد پوپل د پنځه شپږو کالو په عمر کابل ته راغی او د سردارجان خان په کوڅه کې مېشت شو. علي احمد پوپل په نجات (اوسنۍ اماني) ښوونځي کې شامل شو. د دولسم ټولګي د عمومي اول نومره په توګه یې د المان بورس تر لاسه کړ او د لوړو زده کړو لپاره المان ته لاړ. هلته یې په جینا(Jena) پوهنتون کې کې د ښوونې او روزنې له څانګې په**۱۳۲۱**ل= **۱۹۴۲**م. کې د ډاکټرۍ ډیپلوم تر لاسه کړ.

هېواد ته تر راستنېدو وروسته لومړی د ښوونکي په توګه له (**۱۳۲۱-۱۳۲۵**ل=**۱۹۴۲-۱۹۴۶**م) او بیا د نجات لیسې مدیر مقرر شو؛ خو تر څنګ یې د پوهنې وزارت د روزنې د څانګې آمریت هم پر غاړه درلود. په**۱۳۲۶**ل = **۱۹۴۷**م. کې د عالي دارالمعلمین مدیر او په**۱۳۳۰**ل= **۱۹۵۱**م. کې د تدریساتو رئیس شو.

څو کاله په پوهنې وزارت کې معین و او په**۱۳۳۷**ل= **۱۹۵۸**م. کې د محمد داؤد خان په کابینه کې د پوهنې وزیر شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يوې لنډې مودې لپاره يې د محمد يوسف خان په کابينه کې د پوهنې د وزير او د صدارت د دويم مرستيال په توګه دنده ترسره کړه. په**۱۳۴۳**ل= **۱۹۶۴**م. کې په المان کې د افغانستان سفير شو. په المان او ترکيه کې تر سفارتونو وروسته په**۱۳۴۶**ل= **۱۹۶۷**م. کې بېرته هېواد ته راستون شو او د نوراحمد اعتمادي په کابينه کې يې د پوهنې د وزير او د صدارت د لومړي مرستيال په توګه دنده ترسره کړه.

په**۱۳۴۸**ل= **۱۹۶۹**م. کې د افغانستان د سفير په توګه پاکستان ته لاړ. ډاکټر علي احمد خان پوپل په**۱۳۵۳**ل= **۱۹۷۴**م. کې جاپان ته د افغانستان د سفير په توګه ولېږل شو. بيا د جمهوريت په دوره کې له**۱۳۵۵**ل= **۱۹۷۶**م. د غوايي تر کودتا پورې په مسکو کې د افغانستان سفير و.

تر کودتا وروسته په کور کېناست او تر**۱۳۷۳**ل= **۱۹۹۴**م. کال پورې د کابل په څلورمه کارته کې په خپل کور کې اوسېده؛ خو په دغه کال کې اړ شو، نو له هېواده ووت او د پاکستان له لارې المان ته لاړ. ارواښاد پوپل په اړه د افغانستان نوميالی علمي او سياسي شخصيت انورالحق "احدي" وايي:

((موږ پرې له ورايه مين وو، ځکه هغه مهال په افغانستان کې څو محدود شخصيتونه وو، چې هېواد ته يې خدمت کاوه. ډاکټر صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

علي احمد پوپل، محمدداؤدخان، محمدظاهرخان، ملکه حمیرا

پوپل هم معارف ته زیات خدمت کړی دی. په کابل کې یې د قبایلي پښتنو لپاره د خوشال خان او رحمن بابا لیسې جوړې کړې. هغوی پاک خلک وو، که څه هم پر پښتو ښه نه شو ګړېدای او موږ به ورسره په دري خبرې کولې؛ خو له خپلې ژبې سره یې مینه درلوده، له خپل دین او هېواد سره یې مینه درلوده. کشران او ځوانان به یې تل د ملت او هېواد خدمت ته هڅول.

په المان کې مې د طالبانو تر دورې دمخه ارواښاد پوپل ولیده، هغه د خپل هېواد او ملت په اړه ډېر اندېښمن و، ویل چې دا هېواد او ملت به

(c) ketabton.com: The Digital Library

وژغورل شي او که ثنګه؟! او که وژغورل شي نو هويت به يې ثنګه وي؟

ډاکټر انور الحق الحق" احدي" او ځېړنوال زاهد"مشوانی"

د هغو په وخت کې تخصص او مسلک ته ډېر اهميت ورکول کېده، علم او حکومتوالي يې په رښتينې توګه پالل، نه د اوس په څېر چې سړی يې د تخصص او شايسته سالارۍ په چيغو هم شرمېږي. اوس خو چيغې وهي چې تخصص راولو، نه پوهېږم شايسته سالاري به وي که ثنګه! اصل کې داسې بې مسلکه خلکو ته وظيفه ورکول کېږي، سړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شرمېږي، ځنګه دعوه د دې کوي، چې موږ مسلکي حکومت جوړوو. د خدای لپاره د خلکو په سترګو کې خو مه ورننوځئ.

په هغه وخت(۱۹٦۸م) کې یو امریکایي لیکوال سمویل هانتینګټن Samuel p. Huntington په خپل مشهور کتاب "د مدنیتونو تصادم The clash of civilization"کې د افغانستان په اړه لیکلي وو:

په افغانستان کې شایسته سالاري دومره مخکې ده، چې کابینه زیاتره متخصصه او ان ډاکټران دي.

په ښوونځیو کې اول نومره ګانو ته ځکه درناوی کېده، چې هغه مهال به په حکومت کې د اهلیت له مخې دنده ورکول کېده؛ نو خلک پوهېدل چې دا کسان به د حکومت لوړ او مهم کسان وي. ما چې بورس واخیست، هیڅ واسطه مې نه درلوده، په امتحان کې کامیاب شوم او لوړو زده کړو ته بهر ته لاړم))

ډاکټر پوپل د **۱۳۸۳**ل. د لیندۍ**۳**مه =**۲۰۰۴** م/**۲۲/۱۱** د المان په ایسن ښار کنبي کې د ارواحو ځښتن ته خپل روح وسپاره او بیا د کابل په شهدای صالحین کې خاورو ته وسپارل شو.

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمدداؤدخان، علي احمد پوپل او شاته شمس الدين مجروح

ډاکټر علي احمد پوپل د وزارت له اراکینو سره د غونډې په حال کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ ډاکټر علي احمد پوپل په هېواد او ملت زهير شخصيت و.
- ✓ د هغه مهال امکاناتو او شرايطو ته په کتنې د هېواد پوهنې ته يې ډېر خدمتونه ترسره کړي دي.
- ✓ د بېوزلو او ليرې پرتو قبايلو لپاره يې په مرکز کې د خوشال خان او رحمان بابا ليسې جوړې کړې دي.
- ✓ د هغه په دوره کې، په بهر کې د زده کړو چانس يوازې د وړتيا او پوهې له مخې ورکول کېده.

که په افغاني ټولنه کې د ډاکټر "ناکامورا" غوندې زيارکښ او انساپال اشخاص پيدا شي، د ګمبيري غوندې سوزندې دښتې به هم سمسور پارکونه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمس الدین مجروح

سید شمس الدین مجروح د سید حضرت شاه زوی په (۱۲۸۳ل=۱۹۰۴م=۱۳۲۳س) کال د کونړ ولایت د اسمار په شینکوړک کې زیږدلی دی. په دري کلنی کې له پلرنی لورېینې محروم شو؛ خو د مور تر روزنې لاندې وپالل شو، چې یوه باسواده مېرمن وه.

ښاغلي مجروح تر زده کړو وروسته له خپل ذوق، تفکر او مطالعاتو زیاته ګټه اخیستې ده. له مطالعې، په ځانګړي ډول له روحیاتو او فلسفې سره یې زیاته مینه درلوده. د همدغې مینې له امله په زیاترو ادبي، ټولنیزو، فلسفي او مذهبي پېچلو مسایلو کې د ښو معلوماتو څښتن و.

دري، عربي او انګلیسي ژبې یې زده وې. له اردو څخه یې هم ګټه اخیستلای شوه. ازاد طبیعته سړی و، په حق ویلو کې یې د چا پروا نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساتله، استدلالي بحثونه یې خوښول او ادبي مجلسونه یې ښه تودولای شول.

د اروانښاد مجروح رسمي ماموریتونه دا وو:

په **۱۳۱۳**ل. کې د مشرانو جرگې غړی و.

په **۱۲۱۷**ل. کې د افغان ملي بانک د تفتیش عمومي رئیس او د حکومت استازی و.

په **۱۳۱۷**ل. کال کې د قند جوړولو د فابریکو او د پټرولو د شرکت رئیس و.

د **۱۳۲۸**ل. په لړم کې د قبایلو د مستقل ریاست کفیل شو.

په **۱۳۲۹**ل. کې د قبایلو مستقل رئیس شو.

په **۱۳۴۲**ل. کې د ډاکټر یوسف په کابینه کې د عدلیې وزیر و.

په **۱۳۴۴**ل. کال کې د صدارت مرستیال و.

په **۱۳۴۶**ل. کال کې په مصرکې د افغانستان لوی سفیر.

د ډاکټر یوسف په صدارت کې د اساسي قانون د تسوید د اوه کسیزې کمیټې رئیس هم و. د دې قانون پر بنسټ مشروطه شاهي نظام رامنځ ته شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې دورې روښاندو ټولو د مشروطيت خبره کوله او په يوې ليکې پورې يې اړه درلوده؛ خو يوازې افراط او تفريط يو له بله جلا کول. په دوی کې منځلاري روښاندي د آرام انقلاب غوښتونکي وو، چې بايد له بره د دولت په مرسته عملي شوی وای. دې موخې ته د رسېدو لپاره د " ملي کلوپ" په نامه د دولتي ګوند بنسټ کېښودل شو، چې مشر يې سمش الدين مجروح و.

شمس الدين مجروح چې له **۱۳۴۲-۱۳۴۴**ل. پورې د اساسي قانون د کمېټې رئيس او د صدارت مرستيال و، وايي: د اساسي قانون کمېټې غوښتل چې د ګوندونو قانون له اساسي قانون سره هم مهاله د هماغه **۱۳۴۳**ل. کال په لويه جرګه کې تصويب شي؛ خو پاچا له دې وړانديز سره موافقه ونه کړه.

د دې اساسي قانون په مسوده کې راغلي وو، چې بايد د شورا قدرت او صلاحيت معلوم وي. د صدراعظم مسووليت د شورا پر وړاندې معلوم وي، يعنې صدراعظم بايد د اعتماد رايه واخلي، پاچاهي او حکومت دې بېل شي. په هېواد کې نورې تشې هم شته نو بايد قوانين راغونډ او اساسي قانون وړاندې شي، که خلکو ومانه تر هغه وروسته دې اصلاحات پيل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې قانون کې راغلي وو، چې صدراعظم به لـه پاچـاهي کـورنۍ څخه نه وي. اروانباد مجروح بیا د مشرانو جرګې انتصابي غړی شو او په پای کې په **۱۳۵۲**ل. کـال کـې متقاعـد شـو. اروانبـاد مجـروح یـو مـلي شخصیت و. پر نړیوالو سیاستونو، پرمختګونـو او نیتونـو پـوه انسـان و؛ ځکه خو په یوه شعر کې خپل ملت ته داسې مخاطب شوی دی:

لــــه مغربــــه د تهـــذیب ختلـــی لمـــر دی
ای واعظــــه ورتــــه وګــــوره محـــــشر دی
بــس کــړه بــس کــړه د ریــا خــبرې نــورې
کــوم یــې خونــد کــومی مــزه کــوم یــې اثــر دی
کــه پــام وکــړې پــه دنیــا کــې هرڅــه نــور دي
نـــوی وعـــظ نـــوې ګنـــاه نـــوی ممـــبر دی
تــه چــې پــروت پــه دې درانــه خــوب یــې پښــتونه
نــه پــوهېږم چــې بــه څــه شــې خــدای خــبر دی
د ســــــیالانو قافلــــــه درځنــــــې لاړه
ســتا پــه مــخ کــې لا هغــه شــانی ګــوډ خــر دی
لـــه هـــوا بـــه دې غلـــیم پـــه غـــازو وژني
تـــا ترلـــی خپلـــې مـــلا پـــورې لا ســـپر دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نـور ژونـدون د ټوکـو نـه دی ځـان بیـدار کـړه
نـــن ســبا دې خونـــه ورانـــه کـــار ابـــتر دی
زر د علـــم زغـــرې واغونـــــده پښـــتونه
کـــه نـــه تـــوره د دښـــمن ده او ســـتا سر دی
آخـــر کومـــه نیمگړتیـــا دا ســـتا ووایـــم
کـوم دې مـال، کومـه هستي، کـوم دې هـنر دی
جهالـــت پـــه تـــا څـــه کـــړي ورتـــه گـــوره
کـه خـواري ده کـه ذلـت دی، سـتا پـرې سر دی
ته چې لاس تـر زنـې ناسـت یـې څـه بـه واخلـې
مـــزد نصـــیب خـــو همېشـــه د کـــاریگر دی
ســتا اولاد بـــه ســبا څـــه ربېـــي کـــم بختـــه
تـــا خـــو کـــړی ورتـــه نـــن د غنـــو کـــر دی
د غفلـت پـه خـوب ویـده دي ټـول لـه مخـې
که څوک خان که څوک ملک که څـوک افسـر دی
د زړو یـــــې تعصـــــب دیـــــن او آیـــین دی
د زلمـــو یـــې د مغـــرب تقلیـــد هـــنر دی
کـــه دا حـــال او دا احـــوال د پښـــتنو وي
نـــن ســـبا د دښـــمنانو لـــوی اخـــتر دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مجروح په ټولنه کې پریوه سیاسي شـخص سربېـره د یـوه شـاعر او لیکوال په توگه هم پېژندل کېده، دا آثار یې افغاني ټولنې ته راپرېښي دي:
یاد فریـاد، منتخـب اشـعار، پـه نظـم د عمرخیـام د رباعیـاتو پښـتو مجموعه، پرېشانه خوب.

اروانباد مجروح د۱۳۸۱ل. کال د غبرگولي پـر **۲۸** مـه د امریکـا پـه متحده ایالتونو کې ومړ، جسد یې هېواد ته راوړل او د کونړ د اسمار پـه شینکوړک کلي کې خاورو ته وسپارل شو.

مشوانی، روهیال، اروانباد عبدالمجید بـابی، ډاکتـر طـارق رشـاد، سـید هېـواد، اروانبـاد عبدالقدیم پټیال او طاهرحسن شینواری د اروانباد مجروح روح ته د دعا په حال کې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د مشروطه شاهي نظام لپاره د اساسي قانون د کمېسیون مشـري کول.
- ✓ په بېلابېلـو وختونـو کـې د اسـاسي قـانون او نـورو قوانینـو پـه تسوید، تدقیق او تصویب کې فعاله ونډه اخیستل.
- ✓ ملي ګټـو تـه ملتـزم و، هغـه پوهېـده چـې جنګونـه او ګـډوډۍ بدمرغۍ زېږوي، ځکه خو يې د آرام انقلاب غوښتنه کوله.
- ✓ په جهادي دوره کې د ملت د حقې مبارزې ملاتړ کول.

د پکتیا د عامې روغتیا ریاست وداني، چې د فیض محمد خان په دوره کې جوړه شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالمجید زابلی

عبدالمجید زابلی په**۱۲۷۱**ل= د **۱۸۹۶**م. اگست کې په هرات کې زیږېدلی دی؛ خو له آره د زابل تره کی دی. زابلي لومړنۍ زده کړې په هرات کې وکړې او بیا د لوړو زده کړو لپاره تاشکند ته لاړ.

د افغانستان لومړنی بانک، چې په کابل کې جوړ شوی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

زابلی د افغانستان د بانکي سیستم د مؤسس په نامه پېژنـدل کېـږي. زابلی د افغانستان د لـومړني بانـک"افغـان مـلي بانـک" بنسـټګر دی. پـه **۱۳۱۲**ل= **۱۹۳۴**م. کې يې د **۳۵**میلیونو افغانیو په پانګې د افغان ملي بانک په تأسیسولو سره هېوادوالو ته د بانکوالۍ نظام وروپېژانده.

شپږ کاله وروسته یعنې په **۱۳۱۸**ل=**۱۹۳۹**م. کې يې د هېواد د مرکزي بانک په توګه " د افغانستان بانک" تأسیسولو ته لاس وراوږد کړ او د

د افغانستان دویم بانک، چې په کابل کې جوړ شوی دی

دولت پانګه یې هغه بانک ته ولېږدوله.

هغه تر **۱۶**د زیاتو اقتصادي بنسټونو په تأسیسولو سره د مـلي اقتصـاد په پراختیا او غوړېدا کې مهم رول ولوبـاوه او لـه دې لارې يـې د هېـواد اقتصاد پیاوړی کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زابلی له(۱۳۱۵- ۱۳۲۹ل= ۱۹۳۶-۱۹۴۰م) کال پورې د افغانستان د ملي اقتصاد وزیرو.

زابلي افغانستان ته فابریکې راوړې او ویې درولې، چې په پایله کې افغان ملي بانک پراختیا ومونده. افغان ملي بانک تر۱۳۶۹ل= ۱۹۹۰م. پورې په کابل کې اوه څانګې او په نورو ولایتونو کې ۱۵څانګې درلودې. همدا رنګه یې د پاکستان په کراچۍ، د جرمني په هامبورګ، د انګلستان په انګلینډ او د امریکا په نیویارک کې هم دفترونه درلودل.

هغه په۱۳۰۱ل. کې د خپل وارداتي او صادراتي شرکت مرکزیت له هرات څخه تاشکند او مسکو ته ولېږداوه. په ۱۳۰۹ل. کې یې سوداګریز سهامي شرکت جوړ کړ.

زابلي په پوره ځیرکۍ او هېوادپالنې سره د هېواد د ملي اقتصاد په غوړېدا کې مهم او رغنده رول ولوباوه. هغه او یو شمېر نورو منځلارو روښاندو ځوانانو داسې انګېرله چې یوازې منځنۍ پوړ باید په افغانستان کې زیات او پیاوړی شي، چې وکړی شي اداري او اقتصادي واک په لاس کې واخلي او په دې ډول هېواد د پرمختګ په لورو روان کړي.

زابلي د ۱۹۷۰م کال په جون- جولای= ۱۳۴۹ل. کې له "کاروان"ورځپاڼې سره د یو لړ مرکو په ترځ کې په افغانستان کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلانګذارۍ معقولیت تر پوښتنې لاندې راوست. هغه دلیل وړاندې کاوه چې په افغانستان کې پلانګذارۍ تر اوسه هېواد یوازې د بهرنیو پورونو تر درانه پېټي لاندې کړی دی. هغه په دې باور و، چې یوازې په هغه څه چې د اقتصادي زیربناو په نامه نومول شوي دي، د ډېرې او درنې پانګونې پرځای غوره او عملي دا وه، چې افغانستان پر تولیدي پروژو د زراعت، کانو او صنایعو په ډګر کې کار کړی وای، بیا د هغو له عوایدو څخه شونې وه، چې په عین حال کې د هېواد د اقتصادي زیربناو وضع ښه کړی شي. هغه ویلي وو، چې حکومت د هېواد د ښېګڼې لپاره له خصوصي پانګونو څخه د ښې ګټې اخیستنې ځواک نه دی تر لاسه کړی او خصوصي پانګې زیاتره په ناګټورو ډګرونو کې لګول شوې دي.

دې څرګندونو محمد داؤد خان وقهراوه، ځکه زابلي د افغانستان په اقتصادي پلانګذارۍ کې د محمد داؤد خان معقولیت او پوهه تر پوښتنې لاندې راوستې وه.

زابلی هغه مهال له هېواده ووت، چې دربار ورته په قهر شو، هغه بیا په امریکا کې استوګنه غوره کړه او تر مرګه همالته واوسېده.

پر زابلي ځوان نسل ډېر ګران و، هغه په بېلابېلو مسلکونو کې د ځوان نسل د روزنې ملاتړ کاوه او په دې برخه کې یې خپله شخصي

(c) ketabton.com: The Digital Library

شتمني هم لګوله. له هغه شخه هم په هېواد او هم په بهر کې هېښنده پانګه پاتې ده، چې د هغه د وصیت له مخې یې ځینې شتمنۍ په دولت پورې اړه لري.

د زابلي د یوه معتمد کس له لوري هغه مهال چې د طالبانو یو اته کسیز پلاوی امریکا ته تللی و، دا وصیتپانه د اطلاعاتو او کولتور وزارت معین عبدالرحمن هوتک ته سپارل شوې وه:

...

ب: د هر کال په پای کې هغه پیسې چې د ټرسټ فنډ له خالصې ګټې شخه تر لاسه کېږي ۲۰ شل سلنه یې د ټرسټ فنډ د پانګې د پراخوالي لپاره په بانک کې ایښودل کېږي او د خالصې ګټې۸۰ اتیا سلنه یې د بانک د کمېشن تر لګښتونو وروسته د کابل پوهنتون حساب ته لېږدي. کابل پوهنتون باید هغه کلني عایدات چې په هغه پورې اړه پیدا کوي، په دې ډول ولګوي:

د ټرسټ یو پلاوی دې وټاکل شي، چې لاندې کسان پکې غړیتوب ولري؛

زما له کورنۍ شخه دې یو کس چې افغانستان ته راستون شوی وي، یو کس د ډاکټر بشیر زکریا له کورنۍ، یو کس د عارف غوثي له کورنۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او درې کسه د کابل پوهنتون له استادانو څخه، چې د کابل پوهنتون د استادانو د رايو په اکثريت ټاکل شوي وي، د کابل پوهنتون له رئيس سره په ګډه د ټرسټ فنډ د اتيا سلنه عوايدو اداره پر غاړه واخلي، چې د هېواد د پوهنې ودې ته ځانګړي شوي دي.

د ټرسټ فنډ مقاصد ملي وو؛ نو له همدې امله له دې وصيتپاڼې سره سم يې عوايد هم په افغانستان کې د پوهنې ودې ته ځانګړي شوي دي، چې بايد په لاندې ډول ولګول شي:

۱-په لومړي پړاو کې بايد د ټرسټ فنډ د اتياسلنه عوايدو له مدرکه چې تر خپلواکۍ وروسته افغانستان ته لېږديږي، د هغو شاګردانو لپاره يوه ليليه جوړه شي، چې د ولايتونو له لېسو څخه کابل ته د لوړو زده کړو په موخه راځي.

۲-په دې ليليه کې د شامليدونکو مستحوقو شاګردانو د خوړو لګښت د ټرسټ فنډ له کلني عايد څخه اجرا کېږي.

۳-د ليليې د ودانۍ د ساتنې او څارنې لګښتونه هم له دې مدرکه ورکول کېږي.

۴-هر کال د کلنۍ بودجې په حدودو کې د ولايتونو د لېسو يو شمېر فارغان په دې ليليه کې منل کېږي، چې د لوړو زده کړو هيله ولري او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندېني شرايط پـوره کـړي: لـه ۱۲ ټـولګي پـه لـومړۍ درجـه فـارغ او د کانکور په ازموينه کې بريالی پېژندل شوی وي. له يـوې بېـوزلې کـورنۍ څخه وي.

د داسې ډول شاګردانو څانګه هم بايد د هغو له ورټيا او هيلـې سره سمه وټاکل شي.

۵-له پاتې پيسو (د ليلې د لګښتونو تـر پـوره کېـدو وروسـته) دې د ټرسټ فنډ د کلنيو عوايدو په بودجه کې پـه بهـر کـې د لـوړو زده کـړو د چانس لپاره په لاندې ډول ګټه واخيستل شي:

الف – يو شمېر شاګردان چې له خپلـو اړونـدو پوهنځيـو څخـه پـه لومړۍ درجه د ساينس، ټکنـالوژۍ، مـلي اقتصـاد، پـوهنې، زراعـت او حفظ الصحې په څانګو فارغ التحصيل شوي وي او پوهنتـون وغـواړي، چې هغوی په نوموړو څانګو کې د ښوونکي په توګـه وروزي او بهـر تـه يې د لا لوړو زده کړو لپاره ولېږي، د هغو لګښتونه دې د همـدې ټرسـټ فنډ له کلنيو عوايـد څخـه تمويـل شي. پـه دې شرط چـې غيرکمونسـتي هېوادونو يعنې امريکا، لوېديځې اروپا، جاپان او نورو ته ولېږل شي.

ب- هغه کسان چې له دې مدرکه د هغو د زده کړو لګښتونه پـه بهـر کې ورکول کېږي، بايد ضمانت ورکړي، چې په بهر کې د زده کړو لـه تـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره کولو وروسته هېواد ته راستنېږي او د کابل پوهنتون له اړتیا سره سم **۱۴**کاله تدریس کوي. په دې صورت کې د خدمت په لومړیو **۱۲**کلونو کې پر هغه ټاکلي معاش سربېره چې له اړوندې اداري څخه یې اخلي، هره میاشت دې زر افغانۍ د ترسټ فنډ د عوایدو له مدرکه هم ورکړل شي. په هغه صورت کې چې دا ډول شاګردان له بهر څخه بېرته راستانه نه شي، ضامن یې باید د تګ راتګ او هلته د زده کړو لګښتونه بېرته ترسټ فنډ ته ورکړي.

زابلي د **۱۳۷۷**په لړم= د **۱۹۹۸**م. کال په نومبر کې یې له دې نړۍ څخه سترګې پټې کړي دي.

د فکر ژورو ته کښته کېدل او د تعقل له چینې د زمزمو رایستلو ته تفکر وایي. تفکر دا نه دی چې اروادې د سوچ له قافلې سره ملتیا وکړي او د اندېښنو نړۍ ته دې یوسي.

*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ زابلی یو ملي شخصیت و، ځکه خو یې خپله شتمني ملي ګټو ته وقف کړه.
- ✓ په افغانستان کې د بانکدارۍ پلار ګڼل کېږي او رښتیا هم داده چې په دې ډګر کې یې نه هېرېدونکی کار کړی دی.
- ✓ زابلي تر ۱۶ د زیاتو اقتصادي بنسټونو په تأسیسولو سره د ملي اقتصاد په غوړېدا کې مهم رول ولوباوه.
- ✓ د هېواد د صنعتي کېدو د لومړي بنسټ په کېښودو کې یې لاس درلود.

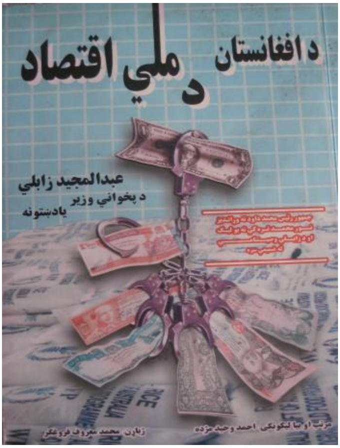

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالملک عبدالرحیمزی

عبدالملک د عبدالرحیم خان زوی پر **۱۲۹۳**ل = **۱۹۱۴**م. کال د لوګر ولایـت د محمـدآغې ولسـوالۍ پـه ګـومران کـلي کـې زېږېـدلی دی. عبدالرحیمزی په ملک خان هم مشهور و.

عبدالرحیمزی وروسته له هغه چې لـومړنۍ زده کـړې یـې پـه خپـل هېواد کې پای ته ورسولې، د لوړو زده کړو لپاره ترکیـې هېـواد تـه ولېـږل شو. هلته یې د حربي لوژستیک په مسلک کـې د هغـه هېـواد پـه حـربي اکاډمۍ کې زده کړې بشپړې کړې دي. د امریکا له متحده ایـالتونو څخـه یې د عامه اداري په څانګه کې د لیډرشیپ ډیپلوم تر لاسه کړی دی.

د زده کړو تر بشپړولو او خپل هېواد ته تر راستنېدو وروسته یو وخت د دفاع وزارت د لوازماتو مرستیال او بیا رئیس و ټاکل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرحیمزي د جګړنۍ او ډګرمنۍ رتبې په محاربوي خدمتونو تـر لاسـه کـړي دي. د محمـد داؤد خـان د دفـاع وزرات پـه دوره کـې عبدالرحیمزی د پوځ د لوژستیک رئیس و.

په **۱۳۲۳**ل. کې د مرکزي قواو د پلټنې رئیس و.

په **۱۳۲۵**ل. د ملي دفاع وزارت د پلټنې رئیس و.

په **۱۳۳۰**ل. کې د عمومیه لوازماتو(لوژستیک) رئیس و.

د **۱۳۳۲**ل. کال له وړي د مالیې وزارت کفیل و.

د **۱۳۳۲**ل. له لړم د مـالیې وزارت پرکفالـت سربېـره د مـلي اقتصـاد وزارت کفالت هم ورپه غاړه شو.

د ښې وړتیا ښودنې له امله د کفالـت لـه پـړاوه تېـر او د **۱۳۳۴**ل. پـه سلواغې = **۱۹۵۵**م. کې د ډګروالۍ په رتبه د محمد داؤد خـان پـه کابینـه کې د مالیې وزیر وټاکل شو.

عبدالرحیمزی ډېر هوښیار، عالم، ځواکمن او صدراعظم تـه نـږدې سړی و. وروسته له هغه چې ډاکټر عبدالرؤف حیدر د اقتصاد وزارت لـه چوکۍ استعفا ورکړه، عبدالرحیمزي د هغه وزارت سرپرستي هم کوله.

د پنځه کلن اقتصادي پلان په برابرولو پسې یـو ځـل بیـا د تمویـل د سرچینو د نه شـتون سـتونزه رامـنځ تـه کېـږي، ځکـه یـوازې د شـوروي

(c) ketabton.com: The Digital Library

امکاناتو ته لاسرسي د پلان د پلي کولو لپاره بسنه نه کوله، نو يوه له هغو شتمنو سرچينو څخه چې په کلونو کلونو ورته د پاچاهي دربار سترګې وراوښتې وې، د امريکا د مرستو جلبول وو. له همدې امله يو ځل بيا د عبدالرحيمزي تر مشرۍ لاندې يو پلاوی وټاکل شو او صدراعظم محمد داؤد خان د امريکا متحده ايالتونو ته د هغه د سفر په اړه عبدالرحيمزي ته داسې وويل:

((امريکايان زموږ پر تندي سره ستوري ويني، زما ترونه د هغه هېواد د مرستو پر راجلبولو بريالي نه شول، اوس ستا دنده ده، چې د امريکايانو قناعت تر لاسه کړې))

له امريکا څخه دغه پلاوی تش لاسونه راونه ګرځېده، بلکې تر يوه بريده يې له ځان سره برى هم درلود. د ساري په ډول د **۱۳۳۶**ل=**۱۹۵۷**م. کال د جون په وروستيو کې د امريکا دولت د کابل پوهنتون د جوړولو لپاره يو ميليون او شپږ سوه زره افغانۍ ځانګړې کړې او د افغانستان او امريکا ترمنځ د پنځه ميليونه او اوه لکه پنځوس زره کلدارو پور موافقه وشوه. همدارنګه له ماليې وزارت سره يو ميليون او يو سلو شپاړس زره امريکايي ډالره نوره مرسته هم وشوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده په خپلو دوه لومړيو کاري کلونو کې د پخواني حکومت د بودجې حجم چې **۵۰۰** میلیونه افغانۍ وې، یو میلیارد او درې سوه میلیونو افغانیو ته پورته کړ. دا لومړی ځل و، چې هېواد له پرلپسې **۲۴** کلن بودجوي کسر څخه خلاص شو.

په**۱۳۳۶**ل= **۱۹۵۷**م. په دې تور چې د کوم بهرني هېواد (امریکا) په دسیسه یې غوښتل کودتا وکړي، زنداني شو او پر ځای یې د هرات د هغه مهال والي عبدالله ملکیار وټاکل شو.

عبدالرحیمزي ډېر کلونه په زندان کې تېر کړل. کله چې به هغه ته د وتلو اجازه ورکول کېده، هغه به نه منله او غوښتنه یې کوله چې جرم دې یې معلوم او د زنداني کېدو دلیل دې یې څرګند شي. په پای کې د غوایي تر کودتا وروسته د **۱۳۵۷**ل. د لړم په **۱۵** مه تر **۲۲** کاله زندان وروسته آزاد شو. د هغه خلاصون د دوستانو او پلویانو د ډېرې خوښۍ لامل وګرځېد، د هغه لیدلو او هرکلي ته خلک پرلپسې ورروان وو. واکمن رژیم د هغه په کور کې دا ګڼه ګونه او تګ راتګ ونه زغمه؛ نو بیا یې بندي کړ؛ خو څه موده وروسته تر ځینې شرایطو او قیوداتو لاندې ازاد شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرحيمزی سربېره پر دې چې يو مسلکي نظامي افسر و، يو استاد او ليکوال هم و. په حربي پوهنتون کې يې د استادۍ وياړ درلود، چې د لوازماتو او لوژستيک په څانګه کې يې له ژبارنې پيل او تر استادۍ پورې پرمختګ کړی و.

کله چې په ۱۳۳۰ل. کې د لوازمو(د فوق لسانس معادل) پوهنځی تأسيس شو، د هغه څلور مهم مضامين (د سفر برۍ لوژستيک، عمومي بسيج و د پوځ بسيج، د اعاشې عالي نظريات او د قرارګاه مساعي) عبدالرحيمزي تدريسول.

د اداري چارو او لوازمو(اوسني لوژستيک) په اړه يې کتابونه، رسالې او زياتې مقالې ليکلې دي. نوموړي د سفر برۍ د چارو، اساسات او لوژستيک، د قراګاه مساعي، د ارکان حرب دندې، عمومي تکتيک، د پوځ مورال (معنويات) او ضد ټانک په اړه ډېر شمېر مقالې کښلې، چې د پوځ په مجلې کې خپرې شوي دي.

عبدالرحيمزي په ماليې وزارت کې د خپل کار پر هماغه لومړي کال يوازې دا نه چې دا د بودجې کسر يې له منځه يوړ، بلکې نوموړي د لومړي ځل لپاره د دولت بودجې ته علمي بڼه ورکړه، قانوني متن، د بابونو والا جدولونه، فصلونه او مادې يې په مجلده بڼه چاپ او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادوالو او دولتي ادارو په واک کې ورکړل. په دې توګه د هېواد بودجه نوره له پاچاهي دايرې راووته او ملي، قانوني او تولیزه بڼه يې غوره کړه.

په عصري بڼه د ارزاقو د رياست رامنځ ته کول او همدارنګه د کابل او پلخمري د سېلوګانو طرح او جوړونه هم د دې وزير نوښت و.

د بغلان د پلخمري سېلو

عبدالرحيمزي په لومړي اقتصادي پلان کې پر شته ښوونځيو سربېره د ۷۰۳ کليوالي، لومړنيو، منځنيو او ثانوي ښوونځيو لګښتونه او د کابل پوهنتون په چوکاټ کې د پنځه پوهنځيو پولي تخصيصات تضمين او تأمين کړل.

عبدالرحيمزي د پلان جوړونې هسته د پلان رياست په سويه د ملي اقتصاد وزارت په چوکاټ کې رامنځ ته کړه، چې د لومړي اقتصادي پلان

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر طرحې او تـدوين وروسـته، د مـلي اقتصـاد وزارت پـه دريـو بېلابېلـو وزارتونو وويشل شو. په دې ډول چې د صـنايعو رياسـت د صـنايعو پـر وزارت بدل شو. د پلان او سوداګرۍ رياستونه بيا هم د هغه د وړانديز پر بنسټ د سوداګرۍ او پلان پر وزارتونو بدل شول.

عبدالرحيمزي د سرې مياشتې د مؤسس غړي په توګه دې مؤسسـې ته له مالي پلوه عملي خپلـواکي ورکـړه، چـې پخـوا يـې پانګـه د مـاليې وزارت تر اداري لاندې وه. پر دې سربېره د دې مؤسسې ممکنه وسـايلو، عايداتي سرچينو او تمويل ته يې پراختيا ورکړه.

عبـدالرحيمزي د افغـاني پـلاوي د رئـيس پـه توګـه پـه دې پنځـه و کنفرانسونو کې ګډون کړی دی:

ايکافي کنفرانس په **۱۳۳۳**ل= **۱۹۵۴**م. د جاپان په توکيو کې.

ايکافي کنفرانس په**۱۳۳۴**ل= **۱۹۵۵**م. د هند په بنګلور کې.

د نـاپېيلو هېوادونـو د اقتصـادي سـازمان پـه لـومړني کنفـرانس **۱۳۳۴**ل= **۱۹۵۵**م. کې د اندونيزيا په باندونګ کې.

د نړيوال بانک کنفرانس **۱۹-۲۵** سنبله **۱۳۳۴**= **۱۲-۱۸**سپتمبر **۱۹۵۵**م. د ترکيې په استانبول کې.

د نړيوال بانک کنفرانس **۱۳۳۴**ل=**۱۹۵۶**م. په نيويارک کې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د پلټنې رياست، د وسله پالې ډلبندي(اردونانس) او د افغان پوځ د لوازمو پوهنځي تأسيسو يې نوښتونه وو.
- ✓ د افغان پوځ د لوازمو او لوژستيک ټولی يې وضع او پلی کړ.
- ✓ په **۱۳۲۳**ل. کې د افغـان پـوځ د افـرادو د اعاشـې، کوپراتيـف او عسکري کانتين ترويجوونکی او مؤسس دی.
- ✓ زندان يې مانه؛ خو بېځايه تور يې نه مانه؛ نو له زندانه ونه وت.
- ✓ افغاني سرې مياشتې ته يې خپلواکې ورکړه.
- ✓ بودجه کنترولول او د بـودجې اوږ کســر لــه منځـه وړل يـې يـو کارنامه ده.

په فزيکي ډول د ټولنې د اساساتو جوړول اسان کار دی، خو په فکري ډول جوړول يې د ستونزو او کړاوونو توپان په مخ کې لري.

*** *** ***

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله ملکیار

عبدالله ملکیار د برگد عبدالاحمد خان زوی او د عبدالمک خان لمسی دی، چې له همدې امله یې "ملکیار" کورنی نوم غوره کړی دی. ملکیار د (۱۹۰۹م. کال د اپریل په۱۶مه =۱۲۸۸ل) په غزني ښار کې زیږیدلی دی. لومړی یې په غزني او بیا یې د کابل په استقلال او اماني لیسو کې زده کړې کړي دي.

تر دغو زده کړو وروسته له امان الله خان پاچا سره له هېواده ووت او هند ته لاړ. له هغه ځایه له سردار عنایت الله سره ایران ته لاړ. هلته یې د فرانکو پرسان په مؤسسه کې نورې زده کړې وکړې. په ۱۳۱۱ل. کې د هرات له لارې بېرته هېواد ته راستون شو او د نایب سالار عبدالرحیم خان کوهستاني له خوا یې تود هرکلی وشو. بیا د مشرانو ورونو د لیدلو لپاره کندهار او کابل ته لاړ. عبدالاحد خان په کندهارکې فرقه مشر او عسکري قوماندان او گل احمد خان په کابل کې و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وروښو تـر لیـدو وروسـته پـه کنـدهار کـې و، چـې د صـدراعظم محمد هاشم خان له خوا کابل تـه وروغوښـتل او د صـدارت د دریـیمـې شعبې د تحریراتو د مدیر په توګـه وګومـارل شـو. تـر ۱۳۱۵ل. پـورې پـه همدې دندې پاتې و.

ملکیار په۱۳۱۶ل. کې په جرمني کې د بانک نماینـده مقـرر شـو. پـه همدې کال یې له "خیریه" سره واده وکړ او له دې مېـرمن سره جرمنـي تـه لاړ. د دویم نړیوال جنګ تر پیل پورې په جرمني کې د بانـک نماینـده و. څرنګه چې د جنګ له امله د جرمني سوداګریز اړیکي له نورو هېوادونـو سره پرې شول؛ نو ملکیار هم بېرته افغانستان ته راوګرځېد. تـر راسـتنېدو وروسته د سوداګرۍ وزارت معین او د افغانستان بانک مرسـتیال وټاکـل شو؛ خو شپږ میاشتې وروسته د هرات نایب الحکومه مقرر شو.

پر پښتو او دري سربېره یې په انګلیسي، جرمني او فرانسوي ژبو هـم د اړتیا په اندازه خبرې او لیکنې کولای شوې.

برګد عبدالاحمدخان د امیرحبیب الله پـه دوره کـې د برګـد پـه رتبـه "امین الوجوهات" و، چې ناثابت عواید لکه ګمرک او نور راغونډول او د مستوفی الممالک په غیابت کې د هغه سرپرستي کول یې دنده وه. برګد عبدالاحمدخان په غزني کې په خپل کور کې ووژل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله ملکيار دوه ورونه درلودل: (ګل احمدخان او عبدالاحدخان) چې دواړه تر هغه مشران وو. ګل احمدخان ډېر وخت د مزار او لږ مـوده د هـرات نايـب الحکومـه و. دا شـخص هـم د افغانسـتان لـه مـدبرو او باکفايتو نايب الحکومه ګانو څخه و. عبدالاحدخان د افغانسـتان د پـوځ جنرال و، چـې تـر نايـب سـالارۍ رسـېدلی و. پـه مشــرقي کـې يـې د نائب الحکومه او عسکري قوماندان په توګه هم دنده ترسره کړې ده.

ملکيار درې خويندې درلودې: جيران چـې د مشـهور نايـب سـالار زلمـي خـان منګـل خـورزه وه. دويمـه يـې حمـيرا ملکيـار وه، چـې لـه صلاح الدين سلجوقي سره يې واده کړی و. درېيمه يـې حبيبـه ملکيـار د هرات د مشهور فرقه مشر جنرال محمدقاسم خان شريف مېرمن ده، چې په کلفورنيا کې مېشته ده.

عبدالله ملکيار د هلمند ناوې د رئيس په توګه هم دنده تـرسره کـړې ده. دا هغه مهـال و، چـې پاکسـتان مالـدار کوچيـان د اباسـيند شـاوخوا ښېرازو ورشوګانو ته له ورتګه منع کړل او ژمی يې مجبوراً پـه افغانسـتان کې راغی. حکومت ملکيار د دې لپاره د هلمند نـاوې رئـيس مقـرر کـړ، چې د کوچيانو د څرځايونو غم وخـوري او د هلمنـد او ارغنـداب اوبـه کنټرول کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه لـه(۱۳۲۰- ۱۳۲۸ل= ۱۹۴۱م- ۱۹۴۸م) پـورې د هـرات نایـب الحکومه و.

تر هغه وروسته یې ورور ګـل احمـدخان پـه ۱۳۲۹ل. کـې د هـرات نایب الحکومه شو؛ خو تر یو کـال وروسـته هغـه لـیرې او عبـدالله خـان ملکیار دویم ځل د هرات نایب الحکومه په توګـه مقـرر شـو (لـه۱۳۳۰ - ۱۳۳۳ل= ۱۹۵۱م- ۱۹۵۴م پورې).

عبدالله ملکیار په۱۳۳۹ل= ۱۹۶۰م. کې د مالیې وزیر شو.

د هغه د وزارت په دوران کې پخواني شوروي اتحـاد لـه افغانسـتان سره ۳۰۰ میلیونه ډالره اقتصادي مرسته وکړه.

د هغه د وزارت په دوره کې د پخواني شوروي اتحاد متخصصـینو د هیواد په شمال کې نفت هم کشف کړل. د هغـه پـه دوره کـې د سـالنګ لوی واټ وغځېده او ختیځ یـې د هېـواد لـه شـمال سره پـه داسـې ډول ونښلاوه، چې لاره یې ۱۹۵ کیلومتره رالنډه شوه.

همدا رنګه امریکا هم له افغانستان سره ۱۶نـیم میلیونـه ډالـره مرسـته وکړه او ۵۰ میلیونه یې پور ورکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سالنگ تونل داخلي نما، چې ډمبر سرک په بشپړه توکه ويجاړ شوى دى

د ملکيار په دوره کې شوروي اتحاد د نغلو بند رغولو لپاره هم د دوه سوه شل ميليونو او څلور سوه زرو(۲۲۰۴۰۰۰۰۰)ډالرو ژمنه وکړه.

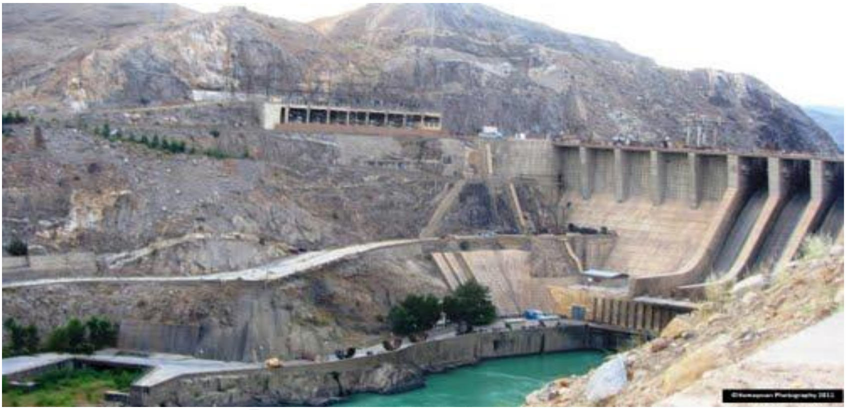

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــه(۱۳۳۹- ۱۳۴۰ل= ۱۹۶۰- ۱۹۶۱م) کــې د افغانســتان ولســي جرګې ۴۵۰ میلیونه افغانی بودجه تصویب کړه؛ خو ملکیار اعـلان وکـړ، چې له (۱۳۳۶-۱۳۴۰ل=۱۹۵۷- ۱۹۶۱م) پورې د پنځـه کلـن پـلان د پـاتې کارونو د بشپړاوي لپاره به **۲۵۴** میلیونه افغانی زیاتې هم ورکړي.

عبدالله ملکیار د ډاکټر محمد یوسـف د صـدارت پـه دوره (**۱۳۴۳ل**) کې د صدارت لومړی مرستیال او د مالیې وزیر، خو وروسته په لندن کې د افغانستان سفیر شو.

عبدالله ملکیار په هغـه پـلاوي کـې هـم شـامل و، چې د امریکـا د جمهور رئیس "ایف کینیډي" او د هغه د مېرمنې په بلنه محمد ظاهر پاچـا او ملکه "حمیرا" امریکا ته لاړل. تر دې سفر وروسـته عبـدالله ملکیـار لـه **۱۳۴۶-۱۳۵۶**ل= **۱۹۶۷- ۱۹۷۷**م. پورې په واشنګټن کې د افغانسـتان سـفیر و.

هغه له نبراسکا پوهنتون څخه په**۱۳۵۴**ل= **۱۹۷۵**م. کال کې د حقوقو افتخاري ډاکټري واخیسته او له همدغه کال وروسته د تل لپاره په امریکـا کې مېشت شو.

تر دویم نړیوال جنګ وروسته پخواني پاچا محمد ظـاهر، د امریکـا متحده ایالتونو ته عبدالحسین "عزیز" د لومړني سفیر په توګـه ولیـږه. پـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقابل کې "روزولټ" د امریکا رئیس جمهور د امریکا د لومړني سفیر په توګه "ویلیام هارني بروک" د **۱۳۲۴**ل= **۱۹۴۵**م. کال د نومبر په **۴**مه افغانستان ته راولیږه. عبدالحسین عزیز هغه تاریخي ودانۍ چې پخوا د امریکا د سترې محکمې وه، په دې هیواد کې د افغانستان د سفارت لپاره ګرو ونیوه، بیا عبدالله ملکیار د خپل سفارت په دوره کې دا وداني د افغانستان د سفارت لپاره وپیرله.

اروانباد عبدالله ملکیار په هرات کې ډېر اصلاحات راوستل، د ښاري پراختیا پلان یې پلی او هغه نقشه یې پراخه کړه چې غلام فاروق "عثمان" یې بنسټ ایښی و. تاریخي آبدات یې ترمیم او له ویجاړېدنې وژغورل. د ځینو زیارتونو ودانۍ او د دولتي ادارو لپاره یې ډېرې ودانۍ جوړې کړې.

عبدالله ملکیار د هرات په مرکز او سیمو کې د دفترونو او ادارو لپاره ودانیوجوړولو ته کلکه پاملرنه وکړه او په خپله دوره کې یې دومره ودانۍ جوړې کړې، چې په تېر کې یې ساری نه و لیدل شوی؛ خو راوروسته یې تر اوسه هم ساری ونه لیدل شو. وایي چې ملکیار په هرات کې **۹۲** ودانۍ جوړې کړې دي. د غور په دولتیار کې د پاخه هوټل وداني، د بادغیس د رباط سنګي وداني، د هرات ولایت پارک، پارک هوټل، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرات سینما، د تمثیل صحنه، شاهي باغ ته د څېرمه د ښوونځي وداني، د عامه کتابتون وداني، د عدلیې د محـاکمو، ځـارنوالی، احصـایې او نــور لپاره ودانۍ، د انجیل، کرخ، اوبه، شـهرک، سرچشـمې، ګـذرې، تیـوره، ادرسکن، ګلران، تولـک، قـادس، جونـد، بالامرغـاب، پسـابند، فرسـی، چشت، ساغر، کشک کهنه، غورماچ، غوریانو او نورو د حکـومتي ادارو لپاره ودانۍ، د غیرزن د لېسې او کرخ ښوونځي ودانۍ، د هریرود هوټـل وداني، د شینډنډ حکـومتي ودانــۍ، مـلي بـاغ او نـورې هغـه رغـاونیزې چارې دي، چې په ولس کې یې د اروابښـاد عبـدالله ملکیـار نـوم ژونـدی ساتلی دی.

د هغه په دوره کې په هرات کې د عمراناتو شرکت جوړ شـو. "رسـا" صاحب د دوست محمد خان ایماق پخوانۍ او له کاره لوېدلې فـابریکې سره له لینونو او نورو سامانونو وپېرلې او د برېښنا د لوی شرکت د رئـیس غلام محمد فرهاد، عبدالمجید زابلي او د هرات د برېښنا شرکت د ریئس صلاح الدین سلجوقي په مرسته یې د هرات برېښنا له کابل سره یو ځـای کړه او په پای کې د ملکیار په ځانګړې پاملرنې او پرلپسې هلوځلـو دغـه دوه پنځه سوه کیلواټه فابریکې فعالې او هرات بیا روښانه شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبـدالله ملکیـار د هلمنـد نـاوې د پراختیـا ریاسـت پـر مهـال د هرات- کندهار په سرک پراته پولونـه لکـه هاشـمي، ادرسـکن، شـینډنډ، جیجه، فراه رود، دلارام، هلمند او ارغنداب پـه لـړ وخـت کـې پـه فنـي کسانو جوړ کړل. ډېر سرکونه یې وغځول او د ښار شاوخوا او د سرکونـو پر غاړو یې ۳۲۰۰۰ ونې کښېنولې.

ملکیار د یوه ربښتني روښاندي په توګه له علمـي فرهنګـي کړیـو سره نږدې اړیکي درلودل او د هغو د پراختیا او پیاوړتیا لپـاره یـې هراړخیـزې هلې ځلې کولې. د هغه په دوره کې فرهنګ او هنر ډېره وده وکړه، هغه به شخصاً په غونډو او مشاعرو کې ګډون کاوه او له عملي- فرهنګي کسانو سره یې د یوه همکار په توګه چلند کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه پوهنې ته هم خورا ستر خدمتونه وکړل، تر هغه د مخه په هرات کې ښځينه ښوونځی نه و، د هغه په هلوځلو ښځينه ښوونځی جوړ شـو. د هغه په دويمه دوره کې دغه ښځينه ښوونځی چې" مهـري هـروي" يـې نومولی و، لېسې ته لوړ شو. هغه د ښځينه و دغه ښوونځی شخصـاً پالـه او کلکه پاملرنه يې ورته درلوده. د هغـه قدردانـه او عـالي فطرتـه مېـرمن "انيسه" به هم دغه ښوونځي ته راتلله، په پروګرامونو کـې بـه يـې ګـډون کاوه او د يوې زړه سواندې مور په توګه بـه يـې لـه بېوزلـو نجونـو سره د درسي وسايلو په برابرولو کې مرسته کوله. ان چې د هغو وېښتان بـه يـې ورپاکول او مينځل، د هغو لباسونه به يې ورمنظمـول او هغـو تـه بـه يـې ښودل، چې په بېوزلۍ کې هم ځان پاک- سوتره ساتلای شو.

پرته له مهمو جناياتو چې حق العبدي، اختلاس او د دولت د مـال د تلف کولو اړخ به يې درلود؛ ملکيار په نورو پېښو کې د دوسـيو جوړولـو پلوی نه و، يعنې په جزيي پېښو به يې دوسيې نه جوړولې.

د هغه تواضع، نېکې کړنې، نېک او مخلصانه نظريات او لـوړه پـاک نفسي د دې لامل شول، چې هغه د ولسونو په زړونو کې ځای خپل کړي او ټول ولس د هغه رښـتينی همکـار شي. د هغـه پـه دغـو کارنـامو کـې مخلصو هراتيانو هم ډېره ونډه درلودلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله ملکيار په۱۳۸۱ل= د ۲۰۰۲م. د اګست په ۴مه په ويرجينيا کې ومړ. د هغه تر مړينې وروسته هراتيانو غوښتل چې د هغه جسد دې هرات ته راوړل او هلته دې خاورو ته وسپارل شي؛ خو غزنيچيانو ادعا درلوده چې هغه دې په غزني کې خاورو ته وسپارل شي. د افغانستان حکومت بيا دا ښه ګڼله چې په کابل کې خاورو ته وسپارل شي؛ خو د هغه کشرې يا ژوندۍ مېرمن انيسې په ويرجينيا کې خاورو ته د هغه د سپارلو پلوي وکړه. په پايله کې همالته په ويرجينيا کې خاورو ته وسپارل شو. انيسې له ملکيار سره شاوخوا ۶۲ کاله عمر تېر کړي دي. انيسه د معين السلطنه سردار عنايت الله خان لور ده.

د درونټې برېښنا بند

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د افغانستان په تاریخ کې یې د یوه نایب الحکومه په توګه د رغاونې په ډګر تر ټولو زیات کار کړی دی.
- ✓ یو رښتینی، زړه سوانده او حقپال نائب الحکومه، سفیر او وزیر و. د وزارت د دورې کارنامې یې هم نه هېرېدونکې دي.
- ✓ که په سفر کې یې له غازي امان الله خانه لاره بېله شوه، نو فکراً په رښتیني ډول د غازي امان الله په لاره روان و او تر پای یې هغه لاره پرېنښوده.
- ✓ د یوه نایب الحکومه، سفیر او وزیر په توګه یې د هېواد د پرمختګ او د هېوادوالو د هوساینې لپاره هر ډګر پاللی دی.

درناوی دا نهٔ دی، چې د یو چا عبادت وشي، حقیقي درناوی دا دی چې پهٔ یو چا کې څو مره جوهر وي، هماغو مره یې قدر وکړې او لهٔ افراط او تفریطهٔ ډډه وکړې.

*** *** ***

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالستار سيرت

ډاکتر عبدالستار سيرت د ۱۳۱٦ل. په تله کې په سمنگانو ولايت کې زېږدلی دی. زده کړې يې تر ډاکترۍ پورې په اسلامي علومو کې سرته رسولي دي. په کابل پوهنتون کې يې له**۱۳۳۹- ۱۳۴۸**ل. پورې د شرعياتو پوهنځي د استاد، مرستيال او رئيس په توگه دندې ترسره کړې دي. په **۱۳۴۱**ل. کې د شرعياتو پوهنځي مرستيال او له**۱۳۴۴- ۱۳۴۷**ل. پورې د شرعياتو پوهنځي رئيس و. د نوراحمد اعتمادي په دويمه کابينه کې له**۱۳۴۸- ۱۳۵۰**ل. پورې د عدليې وزير او لوی څارنوال و. د ډاکټر ظاهر په کابينه کې مشاور وزير شو. په مکه مکرمه کې چې کله مېشت شوی؛ نو په ام القری پوهنتون کې له **۱۳۵٤-۱۳۸۱** ل. پورې استاد و. له **۱۳۵۴-۱۳۸۱**ل. پورې په مکه المکرمه کې د رابطة العالم الاسلامي د مؤسسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شورا غړی و. له **۱۳۵۴- ۱۳۸۱**ل. پورې د افغانستان د پخواني پاچا محمد ظاهر ځانګړی استازی او مشاور و.

له **۱۳۶۹**ل. تر اوسه پورې د سولې او ملي وحدت د پخوانۍ شورا او حرکت وحدت ملي افغانستان مشر و. په**۱۳۸۰**ل. کې د بن په تاريخي کنفرانس کې د پخواني پاچا محمد ظاهر د مؤظف پلاوي مشر و. سيرت يو ملي او علمي شخص دی، تل يې د ملت جوړونې ملاتړ کړی دی؛ په دې اړه وايي: پخوانی شوروي اتحاد د يو شمېر بېلابېلو مسلمانو او نامسلمانو ملتونو له ښکېلولو جوړ شوی و، چې شپږ پکې اسلامي هېوادونه وو. شوروي د دې لپاره چې هر ملت له بل ملت څخه جلا وساتي او داسې نه شي چې دا ټول ملتونه د کمونيزم او شوروي اتحاد پر ضد يوه کتله رامنځ ته کړي؛ نو هلته يې د مليت اصطلاح رامنځ ته کړې وه. کله چې روسان افغانستان ته راغلل دا اصطلاح يې زموږ د قومونو پر وړاندې رواج کړه. هر قوم ته يې يو مليت وايه، په داسې حال کې چې هيڅ ملت له بېلابېلو قومونو پرته نه تشکيلېږي. په نړۍ کې څوک د يوه هېواد بېلګه نه شي وړاندې کولای، چې سل په سلو کې دې يو قوم وي. هر هېواد بېلابېلو قومونه لري؛ خو بېلابېل قومونه د بېلابېلو ملتونو معنی نه ښندي، تاسو بايد يوه قوم ته يو مليت ونه واياست.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مطبوعاتو هیله لرم، چې د افغانستان هیڅ قوم ته ملیت ونه وایـي، کولای شي ووایي ازبک، هزاره، پښتون، تاجک؛ ځکه د ملیت کلمـه یـو ملت غوښتونکې کلمه ده او افغانستان یو ملت لري...

که دې یوې کوچنۍ بېلګې ته ځیر شو، زموږ پښتانه په خپل ځنـګ کې همدومره یا تر دې هم زیات پښتانه لري، زموږ ازبک په خپـل ځنـګ کې یو ازبکستان لري، زموږ تاجک په خپل ځنګ کې یو تاجکستان لري، ترکمن مو ترکمنستان لري، شیعه چې زموږ یو مذهبي اقلیت دی، په خپل ځنګ کې یو لوی هېواد لري، چې شیعه مذهبی دی. زموږ سنیان په خپل ځنګ کې یو لوی هېواد لري، پاکستان چې هغه سني مذهبه دی؛ نـو پـه خپل هېواد کې هیڅ داسې عنصر نه لرو، چې بهر یې لویه بېلګه نـه وي. نو که په خپله اصلي تنه کې عنصر بېل وګڼې، هغه ازاد نه وي، هغـه ځـي او په خپله هغه لویه بېلګه کې ورکېږي، هلته پاتې یې په هغـه ځـای کـې ماتې خوري او ټپي کېږي. نو ټول قومونه په یوه واحده تنه کې دي، چـې د هغې نوم افغانستان دی او په یوه واحد ملت کې دي، چـې د هغـه نـوم افغان ملت دی.

له پورتنۍ وینا د پوهاند ستار سیرت ملي توب او د ملـت جـوړونې رغنده افکار ښه ترا جوتېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ سيرت يو ملي او علمي شخص دی او د افغان ملـت د جوړېـدا او غوړېدا لپاره رغنده نظريات لري.
- ✓ هغه د ملت جوړونې پر ګټو باوري او قانع دی او تل يې د واحد ملت د جوړونې د بهير ملاتړ کړی دی.
- ✓ د هجرت او جهاد له مهاله تر دې دمه د ډلو ټپلو او قومونو قبيلـو له محدودې دايرې تل بهر پاتې شوی دی.
- ✓ په روانو سياسي بهيرونو کې يوه مطرح څېره ده. د بن په کنفرانس کې هم يوه مطرحه او مخکښه څېره وه.

کهٔ غواړئ سوکالهٔ ټولنهٔ جوړه کړئ او کهٔ غواړئ اخلاقي نظام تهٔ کار وکړئ، لهٔ فکر جوړونې يې پيل کړئ.

***   ***   ***
***   ***   ***
***   ***   ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

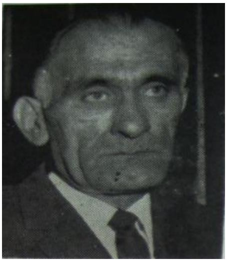

خوازک زلمی

خوازک زلمی د نایب سالار زلمی خان زوی او په **۱۲۹۶**ل. کال د لویې پکتیا د منګلو د موسی خېلو ولسوالۍ په ښندي کلي کې زېږېدلی دی. موسی خېلو ولسوالي اوسمهال په خوست ولایت پورې اړونده ده.

خوازک خان په حربي ښوونځي کې د لومړنیو او ثانوي زده کړو تر بشپړولو وروسته په **۱۳۲۲**ل. کال له حربي پوهنتون څخه فارغ شو. په همدغه کال د دویم بلوک مشر په رتبه د مرکز د قواو د استحکام د ټولي کفیل وټاکل شو. تر **۱۳۲۵**ل. کال پورې یې دغه دنده تر سره کړه. وروسته د نورو زده کړو لپاره هندوستان ته واستول شو او هلته یې د استحکام په برخه کې یو نیم کال زده کړې وکړې.

په **۱۳۲۶**ل. کې هېواد ته تر راستنېدو وروسته د حربي ښوونځي د اداري پلاوي په ډله کې په دنده وګومارل شو. په **۱۳۲۸**ل. کې د استحکام غونډ د ټولي قوماندان مقرر شو. په **۱۳۳۱**ل. کې د عمومي حربي ارکان د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ریاست د ښوونې او روزنې مدیر وټاکل شـو. پـه۱۳۳۸ل. کـې د لـومړي یونټ قوماندان او په۱۳۴۰ل. کې د کـار د قـواو د عمـومي قومانـدانۍ د حرکاتو مدیر وټاکل شو.

جنرال خوازک زلمی په ۱۳۴۲ل. کې د کابل د هوايي ډګـر او د کـور جوړولو فابریکې د ساختماني آمر په توګه مقرر شو. په دې دواړو پـروژو کې يې هېوادوالو ته داسې خدمتونه وکړل چې تل به د هېوادوالـو پـه یـاد وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۳۴۵ل. کې د فوایدعامې وزارت د کار د قواو د لوی قوماندان په توګه مقرر شو.

د کار د قواو د قوماندانۍ پر مهال یې ډېر مهم خدمتونه ترسره کړي دي، لکه د بګرام د هوايي ډګر جوړولو د پروژې، د کابل- ګردېز سرک جوړولو د پروژې، د ګردېز- خوست سرک جوړولو د پروژې، په **۱۳۴۲**ل. کې د کندهار- هرات او هرات- تورغونډۍ د سرکونو جوړولو د پروژې عمومي آمریت ور تر غاړې و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغو لويو لارو په جوړولو کې خوازک خان زلمي د مسوول شخص په توګه شپه او ورځ کار کړی، کړاوونه يې ګاللي، خولې يې توېې کړي؛ ځان يې خوار زهير؛ خو خپل هېوادوال يې هوسا کړي دي.

خوازک خان زلمي په **۱۳۴۹**ل. کې يې بريدجنرالۍ ته ترفيع وکړه.

په **۱۳۵۰**ل. کې د ډاکټر عبدالظاهر په کابينه کې د فوايد عامې وزير وټاکل شو.

خوازک خان زلمي تر څه زيات د کار د قواو په بېلابېلو پوستونو کې خپل هېواد او هېوادوالو ته خدمت کړی دی. په ځانګړي ډول يې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرکونو جوړولو او ودانیو په جوړولو کې داسې کارونه کړي دي، چې د هېواد په عمراني تاریخ کې به د هغه نوم تل لپاره ژوندی ساتي.

حاجي انارگل وايي:

((د ننگرهار کانال په جوړونه کې هم خوازک خان ډېر کار کړی دی، ځکه چې هغه مهال د لغمان چارباغ جنرال عظیم خان د فواید عامې وزیر او خوازک خان د کار د قواو عمومي قوماندان و. همدارنگه سید احمدخان د لغمان د مندروړ (په پکلو مشهور) د ساتنې او څارنې عمومي مدیر و، چې له تورخمه تر حیرتانو او تورغونډۍ پورې مسوولیت ورتر غاړې و. هغه ټانکر، بلدوزر، قیر او نور وسایل درلودل

(c) ketabton.com: The Digital Library

او هر وخت به يې د لويې لارې څارنه او ساتنه کوله. د ننګرهار- تورخم سرک په **۱۳۳۹**ل. کې امريکايانو تر سره رود پورې قير کړ. په **۱۳۳۹**ل. کال کې د ننګرهار کانال کار پيل شو. لومړی تونل ووهل شو، چې لاره پرانيستی شي، بيا بند جوړ شو او په همدغه وخت کې ورسره په کانال ويستنې هم کار روان و.

د **۱۳۴۳**ل. کال د مرغومي په **۲۵** پرې ازمايښتي اوبه ورايله شوې. د ثمرخېلو د تونل کار په **۱۳۴۰**ل. کې پيل شو او په **۱۳۴۳**ل. کې پای ته ورسېده. په دغه تونل کې درې ځايه او درې وخته کار کېده د ثمرخېلو له خوا، په منځ کې له سرخ دېوال سره او د بتې کوټ مشوانيو له خوا. دغه تونل شاوخوا پنځه متره لوړ او پنځه- شپږ متره پلن دی يعنې **۱۶۲۰** موټر پکې په ښه ډول تګ کولای شي.

شاوخوا لس زره کسان د کانال پر کار په بېلابېلو ځايونو کې پر بېلابېلو کارونو بوخت وو. د ننګرهار کانال کار چې د **۱۳۳۹**ل. په زمري کې پيل شوی و، تر **۱۳۵۲**ل. کال پورې بشپړ شو او په همدغه کال شوروي اتحاد ته زرګونه ټنه بلاعوضه مالتې ولېږل شوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ننگرهار کانال **۱۵۰۰۰** هکتاره ځمکه خړوبه کړې ده. مشهور فارمونه يې غازي آباد او د هډې هغه وو. په دې فارمونو کې پر کرنيزه ځمکه سربېره د مالټو، انارو، نارنجانو او ښونانو(زيتونو) ښه بڼونه وو.

د ښونانو فارمونه په **۱۳۴۴**ل. کې ولگول شول او په **۱۳۴۸**ل. کې د ښونانو فابريکو په توليد پيل وکړ. يوه فابريکه په ثمرخېلو او بله په هډه کې جوړه شوې وه.

په غازي آباد فارم کې روغتون، ښوونځي، سېلو او مالدارۍ موجود وو، چې سېلو به خپلو کسانو ته ډوډۍ رسوله. په فارم کې شاوخوا درې زرو کسانو کار کاوه او کله چې بشپړ شو؛ نو بيا ترې د کار قواوې لاړې او يوازې اجيران پکې پاتې وو، چې شاوخوا شپږ سوه کسان به وو.

غازي آباد فارم **۵۱۳** د شيدو غواگانې درلودې چې شيده به يې د فارم په فاميليو سربېره هډې فارم، جلال آباد ښار او د کابل د گذرگاه د لبنياتو مديريت ته لېږل کېدل.

د ننگرهار تر کانال وروسته د نغلو بند هم د کار قواو جوړ کړی دی. په دغه وخت کې د کارو د قوا قوماندان خوازک خان زلمی و او انجينران يې روسان وو))

خوازک خان په **۱۳۵۴**ل. کې د فراه د والي په توگه مقرر شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوازک زلمی د ربښتینو او مدبرانه کارونو د ترسره کولو له امله په ډېرو نښانونو او مډالونو هم نازول شوی دی لکه(دریمه درجه نښان، د ورتیا مډال، د ستوري دویمه درجه نښان، د صداقت مډال، د ستوري لومړی درجه نښان، د خپلواکۍ نښان او د وطن نښان)

جنرال خوازک خان زلمی د **۱۳۸۶**ل. د جوزا په دریمه د پنجشنبې په ورځ په ناروې هېواد کې د شاوخوا ۹۰ کالو په عمر ومړ، جنازه یې راوړل او د کابل په شهدای صالحین کې خاورو ته وسپارل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- خوازک خان زلمي له يوې لنډې دورې پرته نـور ټـول خـدمت د کار د قواو په لوړو پوستونو کې کړی دی؛ نو د هرې لـويې لارې په جوړولو او بشپړولو کې په يو ډول نه په يو ډول لاس لري.
- د خپلـې دنـدې پـر مهـال يـې د هېـواد د زيـاترو لويـو لارو پـه غځولو، ډمبرولو او پلونو جوړولو کې مستقيم يا نامسـتقيم لاس درلودلی دی.
- د هېواد د تر ټولو سـتر پـوځي هـوايي ډګـر (بګـرام) د جوړولـو مستقيمه څارنه يې کړې ده.
- د کورو جوړو په فابريکه کې يې د بې کوره هېوادوالو لپاره يـې د کورونو په برابرولو کې ډېر ستر کار کړی دی.

دين په هغه چا کې مه لټوئ چې اوږده ږيره او غټه پګړۍ لري، بلکې همدغه کس په دين کې ولټوئ او وګورئ چې کومې چارې او کړنې يې په دين برابرې دي.

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر عبدالوکیل

ډاکټر عبدالوکیل د سردار خان زوی د ۱۳۰۲ل. کال د ورې په میاشت کې په کابل کې زېږېدلی دی؛ خو له آره د میدان وردګو د نرخ ولسوالۍ د عمرخېلو کلي اوسېدونکی دی. لومړنۍ زده کړې یې د کابل په استقلال غازي ښوونځي کې کړې دي. هغه مهال تر لومړي ټولګي د مخه د ابجد په نامه ټولګی هم مروج و. عبدالوکیل خان پنځه کاله په همدغه ښوونځي کې زده کړې وکړې او په۱۳۲۱ل. کې له غازي لیسې څخه فارغ شو. د هغه د فراغت پر مهال دویم نړیوال جنګ روان و؛ د لوېدیځې نړۍ بل هېواد ته د زده کړو لپاره د هغه امکانات نه برابرېدل؛ نو د پوهنې وزارت له خوا د دوه کسانو په ملګرتیا هند ته ولېږل شو. هلته یې په لایلپور(د اوسني پاکستان فیصل آباد، ځکه هغه مهال لا پاکستان هېواد د نړۍ په نقشه کې نه و) پوهنتون کې د زراعت او ښوالۍ په برخه کې لوړې زده کړې وکړې او د لسانس سند یې واخیست.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۲۵**ل. کې هېواد ته تر راستنېدو وروسته په کابل کې د دارالمعلمین د استاد په توگه وگومارل شو او دوه کاله یې دغه دنده ترسره کړه.

په **۱۳۲۷**ل=**۱۹۴۸**م. کې لندن ته لاړ او هلته یې په بنوالۍ کې د ماسټرۍ او همدارنگه یې د امریکا له متحده ایالتونو څخه په کرنه کې د ډاکټرۍ ډیپلومونه تر لاسه کړل.

په **۱۳۳۱**ل=**۱۹۵۲**م. کې بېرته هېواد ته راستون شو. د هلمند د کرنې د مرستیال او رئیس په توگه یې دندې ترسره کړې. بیا د هلمند ناوې عمومي رئیس وټاکل شو. دولس نیم کاله په همدې دندې بوخت پاتې شو. بیا تر**۱۳۴۳**ل. پورې د هلمند والي و. تر والیتابه وروسته یو کال وزگار پاتې شو؛ خو په همدې وخت کې د معمول په څېر په خپله کرکیله او تجربو بوخت و. بیا په **۱۳۴۴**ل. کې د مشرانو جرگې انتخابي غړی وټاکل شو او پنځه کاله یې د غه دنده ترسره کړه. په جرگه کې د کمېسیون دننه د زراعت د برخې مسوولیت هم ده ته ورتر غاړې و. تر وکالت وروسته یو څه وخت بیا وزگار پاتې شو.

د ډاکټر عبدالظاهر په کابینه کې د زراعت وزارت مشاور وټاکل شو.

ورپسې د محمد موسی شفیق په کابینه کې د زراعت وزیر وټاکل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر عبدالوکیل خان به تل د رسمي دندو تر څنگ د خپل مسلک په تجربو بوخت و، بزگران به یې د نویو او عصري بڼوالۍ دودولو ته هڅول. د میدان وردگو په نرخ ولسوالۍ کې یې لومړی ځل په ۱۳۳۹ل. کې په خپله ځمکه کې د تجربو لپاره بڼ جوړ کړ.

د کرنې انجینر هارون هاند د ارواښاد ډاکټر عبدالوکیل د خدمتونو په اړه په لنډو ټکو کې وایي:

((ارواښاد ډاکټر وکیل ان د مهاجرت په دوره کې هم له ADA,COAR,VITA,AIA ټولنوسره د خپل مسلک په برخه کې د هېواد او هېوادوالو لپاره د ستاینې وړ خدمتونه کړي دي. خدای بخښلي د هېوادوالو لپاره خورا ډېرخدمتونه کړی دي. په کلیو او بانډوکې به یې له بزگرانوسره لیدل او هغوی به یې د کرنې له عصري سیستم څخه خبرول. هغوی ته به یې د کرنیزو حاصلاتو د زیاتوالي په اړه سلا مشورې ورکولې.

ارواښاد په لومړي وار له جاپان، امریکا، بېروت او منځنۍ آسیا څخه د مڼو، بادامو، انگورو، شفتالانو،گېلاسو، ناکو او ځینونورو مېوو ډول ډول نیالگي راوړل او په هېوادکې یې مروج کړل. د هغه خدمت به د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېواد تاريخ او وګړي هيڅکله هم له ياده ونه باسي او تل بـه د هېـواد پـه تاريخ کې په زرينوکرښو خوندي وي))

ډاکټر عبدالوکيل به ويل چې د زراعـت پـه برخـه کـې د افغانسـتان ګانده ډېره روښانه ده، ځکه چې افغانستان د اوبو، هوا، موقعيت، ارتفـاع او مارکېټ له مخې د ښې ګاندې څښتن دی؛ خو دوه ځيزونه په دې لاره کې خنډ دي: بېوزلي او بېسوادي. هغه به ويـل چـې وسـايل او ميـډيا د زراعت د نويو لارو چارو د ترويج لپاره ډېر مهم دي، په داسې حال کـې چې افغانان له دې دواړو محروم دي. يـوه نـوې تجربـه چـې تـر بزګـره

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسېږي نږدې لس کاله وخت نیسي، حال دا چې په لسو کالو کې په نـوره نړۍ کې دغه تجربه بیا زړه شوې وي.

ارواښاد عبدالوکیل خان به ویل چې که د افغانستان اوسـنۍ تـر کـر لاندې ځمکه په سمه او مناسبه توګه وکرل شي، سمه سره او کود ورکړل شي؛ نو د هېواد اړتیا پوره کولای او ان صادرېدلای هم شي؛ نـو ویـلای شو چې د سمې کرنې په صورت کې موږ د غلې واردولو ته اړتیا نه لرو.

په حقیقت کې ډاکټـر عبـدالوکیل خپـل ژونـد د هېـواد ښـېرازۍ او سمسورتیا ته وقف کـړی و. چاسـور او چـا سـپین؛ خـو ارواښـاد ډاکټـر عبدالوکیل په هېواد کې بې وینـې تویولـو شـین انقـلاب راوسـت. ده پـه هېواد کې د شنه انقلاب بوټي ولګـول او هېـواد یـې د شـنې طـلا زېرمـه وګرځاوه، هغه طلا چې هیڅکله یې بازار له کساد سره نه مخامخېږي او د تورې او ژېړې طلا له لارې لاس ته راغلې پانګه یې ښنو ته لوېږي.

د افغانستان د علومو اکاډمۍ د کرنـې د انسـتیټیوټ مشـر څېړنپـوه ډاکټر سکندر حسیني وایي:

((ارواښاد وزیر ډاکټر عبدالوکیل په ډول ډول طریقـو او وسـایلو لـه نورو هېوادونو څخه اصلاح شوي پیوندونه، زخې او بوټي راوړي او دلته یې مروج کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه یو عملي سړی و، ډېر لیکل یې نه دي کړي؛ خو ډېرې تجربې او ډېر کار یې کړی دی. د منو بېلابېل ډولونه، آلوبالو، گېلاس، زدالو او نور افغاني توکي ته د هغه سوغاتونه دي.

د مسلکي اشخاصو د غوښتنې پر بنسټ هغه خپل یادښتونه ورکړل او د کابل پوهنتون استاد "انورزي" له خوا ترتیب او چاپ شول.

د کرنې او په ځانگړي ډول د بڼوالۍ په برخه کې هیچا د هغه په اندازه کار نه دی کړی))

ارواښاد به د بڼوالۍ پېچلي موضوعات په داسې لهجه او بڼه خلکو ته وړاندې کول چې نالوستي بڼوال هم په ډېره اسانۍ پرې پوهېدای شول. د خلکو په ژبه او عام فهمه لهجه یې د نوې بڼوالۍ ښېگڼې، لارې چارې او گټور اړخونه څرگندول. په دې توگه یې بزگران او بڼوال د کرنې د کارپوهانو په توگه روزل او عملي ډگر ته یې وړاندې کول.

په کومو سیمو کې چې د ډاکټر عبدالوکیل د بڼوالۍ سیستم دود شوی، هلته چا د کوکنارو کر ته هڅه نه ده کړې. ملگرو ملتونو، امریکا او نورو لوېدیځو هېوادونو د کوکنارو د کر د مخنیوي په لاره کې څومره پانگه ولگوله؟ څه پایلې یې تر لاسه کړې؟څومره په خپلو هڅو کې بریالي شول؟ ټولو ته څرگنده ده، چې دغه بودجه په تکراري، کلیشه یي

(c) ketabton.com: The Digital Library

تبلیغاتو، ننداریزو غورځو پرځو او د کارګرو په ډالري معاشونو او لوکسو موټرو ولګېدله؛ خو اروانباد ډاکټر عبدالوکیل پرته له دې چې له چا بودجه تر لاسه کړي، په یوازې ځان او پټه خوله د بنوالۍ د نوي سیستم د دودولو له لارې د کوکنارو پر ضد مبارزه بریالۍ کړه.

ډاکټر صاحب په زهیرتیا او بوډاتابه کې هم کرار نه کښېناست، په نویو تجربو او بریاو پسې ستومانه و. د جهاد پر پېر هم ډاکټر عبدالوکیل د ګوند او ګوندبازۍ پر ځای د ولس اقتصادي پیاوړتیا ته ځیر و، ځکه یې د سیاست او سیاسي لوبو پر ځای د ولس خدمت ته اوږه ورکړه او زیاتره به د هېواد دننه په آزادو سیمو کې له بنوالو سره په نویو تجربو بوخت و. ګڼ بزغلي یې وکرل او د هېواد په مرکزي سیمو کې یې تر ۵۰۰۰ زرو زیات بنونه جوړ کړل. خلک یې وهڅول، له خپله جیبه یې انعامونه ورکړل او ستاینلیکونه یې ورواستول. چا چې به بڼ ښه روزلی و، هغوی یې په سوغاتونو یاد او ونازول. اروانباد ډاکټر عبدالوکیل ځانګړې مؤسسه او "ان. جی. او" جوړه نه کړه، بلکې له نورو ادارو سره یې خپله پوهه، تجربه، پلان او پروګرام شریک کړ. ده دا خبره پخه او ثبوت کړه چې "خدمت هر ځای او له هرې لارې کېدای شي"

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې سره يې په نوي سيستم د سبو کر هم دود کړ. هغو سيمو چې ټرانسپورټي اسانتياوې لرلې، هغو زردالانو ته يې ښوال و هڅول چې تازه مارکېټونو ته رسېدای شي؛ خو ليرې پرتو سيمو چې ټرانسپورټي اسانتياوې يې هومره نه درلودې هلته يې د بل ډول زردالانو د کرلو سپارښتنه کوله، د هغو زردالانو چې د کښتې کېدو وړتيا يې لرله.

ارواښاد د خپل خدمت په مخه کې نه سيمه پېژندله، نه قوم، افغانستان يې کور او د دغه کور هره برخه يې د زړه کتره وه. په همغه وخت کې چې د ډاکټرانو په وينا مرگ ته يې د دوه اونيو واټن پاتې و، په ټليفون يې د هېواد د اورښت معلومات کول، په کندهار کې څومره اوريدلی؟ په کابل او مزار کې څومره اورېدلی؟ همدلته يې د آرام ساه واخيسته((اوس که خدای کول هېواد د وچکالۍ له منگولو ووت))

چې څوک به يې پوښتنې ته ورغلل، تر هر څه دمخه يې په هېواد کې د هغو قوريو(بزغليو) او ښونو حال اخيست، چې ده يې تېر کال سپارښتنه کړې وه. په همدغه حالت کې يې د اکبر مؤسسې په دفتر کې خپل هم مسلکان راټول کړل، په ډېر لوړ مورال او زغم يې پر اړوندو او اړينو موضوعاتو خبرې وکړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر عبدالوکیل خان د **۱۳۷۹**ل. د لیندۍ په **۲۳** مه په پېښور کې د وینې د سرطان ناروغۍ له امله د خپل سپېڅلي روح امانت د خپل څښتن حضور ته وړاندې کړ. جسد یې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ عمرخېلو کلي ته ولېږدول او هلته په خپله پلرنۍ هدیره کې خاورو ته وسپارل شو؛ خو:

نه مري هغه چې ژوندی یې وي یادګار
ډېر ژوندي مړه دي او ډېر مړي ژوندي دي
مړ وي هېر، ژوندي په یاد وي د روزګار
هر افغان ته "الفت" دومره پوهه غواړي
چې د مرګ او ژوند تشخیص ته ده په کار

د هلمند ناوې د رئیس، د هلمند د والي، د مشرانو جرګې د غړي، د زراعت وزارت د مشاور او د زراعت د وزیر په توګه یې درانه او د قدر وړ خدمتونه ترسره کړې دي.

د نرخ لېسې ته هغه خپله ځمکه هم ورکړې وه او اوس دغه لېسه رسماً د همده نامه ته منسوبه ده.

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د هېواد د زراعت په تاریخ کې د ارواښاد عبدالوکیل خان غونډې ښه او ډېر خدمتونه بل هیڅ کس نه دي تر سره کړي.
- ✓ په ځانګړي ډول د ښوالۍ په ډګر کې د هغه خدمتونه د هېواد د زراعت په تاریخ کې بې ساري دي.
- ✓ ملي شخص و، له قومپالنې، ژبپالنې او ګوندپالنې بېزار و.
- ✓ داسې شخص و، چې په دولت کې له لوړو دندو او په مسلک کې له تخصص سره يې هم له ولس سره غوټه اخیستې وه؛ نو تل به د خلکو په څنګ کې و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالقیوم وردگ

پوهاند عبدالقیوم وردگ پر **۱۳۰۲**ل. کال د میدان وردگو ولایت د سیدآباد ولسوالۍ د سپین ورسک په کلي کې زېږېدلی دی. لومړنۍ او منځنۍ زده کړې یې په حربي ښوونځي کې تر سره کړي دي، چې هغه وخت د احضاریې په نامه یادېده. ثانوي زده کړې یې د کابل په عالي دارالمعلیمین کې تر سره کړې دي. د لسانس او ماسترۍ دورې د بشپړولو لپاره په **۱۳۲۷**ل. کال د امریکې متحده ایالتونو ته لاړ او هلته یې په **۱۳۳۴**ل. د "جورج ټاون پوهنتون" د فزیک په څانگه کې زده کړې بشپړې کړې.

د دویم ځل لپاره د هستوي انجینرۍ په برخه کې د امریکې متحده ایالتونو ته لاړ او د پنځلسو میاشتو په موده کې یې د الونای ایالت د اتومي پروگرام په چوکاټ کې زده کړې وکړې. همدا وخت د (د ټیټا نیوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خطي سپکټرم) په کشف بریالی شو، هغه نوي خطونه چې د لمر له وړانګو نه راځي. په دې اړه يې يو شمېر مقالې هم وليکلې. په پيل کې يو عسکري منصبدار و کله، چې د امريکې له متحده ايالتونو راستون شو، د ملي دفاع په وزارت کې د جګتورن په دنده وګمارل شو. وروسته په **۱۳۳۸**ل. کال پوهنې وزارت ته راتبديل شو. د دې وزارت په چوکاټ کې د کابل پوهنتون د ساينس په پوهنځي کې استاد شو.

په **۱۳۴۱-۱۳۴۱**ل. کلونو کې يې دوه ځله د ذروي انرژۍ په نړيوال کنفرانس کې هم ګډون وکړ او همدا وخت يې د کابل پوهنتون د علمي شورا غړيتوب هم ترلاسه کړ.

په **۱۳۵۰**ل. کال د کابل پوهنتون د ساينس د پوهنځي رئيس وټاکل شو. په **۱۳۵۲**ل. کال د زمري په لسمه نېټه د محمد داؤد خان د جمهوريت په لومړنۍ کابينه کې د کانونو او صنايعو د وزير په توګه وټاکل شو.

د همدې کال په لينديۍ کې د جمهوري رياست د لازم ګڼنې له مخې د پوهنې وزير شو.

په **۱۳۵۵**ل.کال کې يې د افغانستان د اساسي قانون د تسويد د کمېټې عضويت هم تر لاسه کړ. په **۱۳۵۶**ل. د سرحداتو د وزير په توګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وگومارل شو. په همدې کال يې د سردار محمد داؤد خان د "ملي غورځنګ" ګوند د مرکزي کمېټې غړيتوب هم تر لاسه کړ.

د افغانستان نوميالی علمي او سياسي څېره ډاکټر انورالحق "احدي" د پوهاند عبدالقيوم په اړه وايي:

((کله چې ډاکټر عبدالقيوم په حکومت کې و، زه په مکتب کې وم. چې واشنګټن ته لاړم نو هلته به مو کله د يوه ملګري په کور، يا په يوه هوټل او بل ځای کې سره ليدل. هغه يو فوق العاده ملګری او دوست انسان و. زما په عقيده هغه د شرافت يوه ټوټه وه. هغه د افغانستان معارف په کميت کې زښت زيات تغيير راوست او په سلو کې ۴۰۰ يې ښوونځي زيات کړل. متوسطې يې لېسې او ابتدايي مکاتب يې متوسطې کړې. هغه به ويل چې ((جوړ به يې موږ کړو او چلوي به يې خدای))

هغه عالم سړی و، پر مسلک او خپلو ژبو سربېره يې انګرېزي ژبه ډېره ښه زده وه، ان تر يوه اديب هم قوي. هغه احسان منونکی او انسان پالونکي سړی و، يوه ورځ يې ماته وويل، چې زه ستا له خسر "پير صاحب" څخه ډېر ممنون او د هغه د احسان پوروړی يم، زما د راتګ په لګښت کې يې راسره مرسته کړې ده، که نه ما لګښت نه شو برابرولای. امين سړی و، پر خپله حلاله روزي يې قناعت درلود))

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ عالم، امين، کارپوه او زيارکښ وزير و.
- ✓ په ځانګړي ډول د پوهنې وزارت کميت ته يې ستر کار کړی دی او ښوونځي يې څلور برابره زيات کړي دي.
- ✓ مؤدب، ملګری او شريف انسان و، احسان يې نه هېراوه او تل يې په حلاله شتمنۍ ګوزاره کوله.
- ✓ هېواد او هېوادوال پرې ډېر ګران وو.

دا مسلماني نهٔ دهٔ، چې د خلکو د غولولو لپارهٔ ږيرهٔ اوږدهٔ کړې، پټکی وروهې او د تسپو امېل پهٔ لاس کې واخلې، بلکې رښتينې مسلماني دا دهٔ چې د زړهٔ کعبهٔ لهٔ بوتانو پاکهٔ او د مينې، خلوص او ژمنتيا ګلان پکې وکرې.

*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

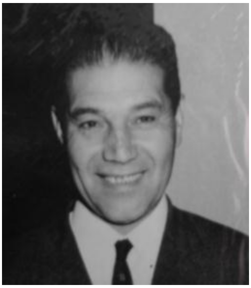

غلام صدیق محبي

اروابناد پوهاند ډاکټرغلام صدیق محبي په **۱۳۱۱**ل. کې د غزني ولایت د اندړو ولسوالۍ د صاحب خان کلي په یوه روښاندې کورنۍ کې نړۍ ته سترګې غړولې دي. په پلرنۍ سیمه کې تر لومړیو زده کړو وروسته د دولت د پرېکړې پر بنسټ کابل ته راوستل او په**۱۳۲۴**ل. کې په ښوونځی کې شامل شو. په **۱۳۲۹**ل. کې له دولسم ټولګي فارغ او وروسته د کابل پوهنتون په ساینس پوهنځي کې شامل شو. محبي په **۱۳۳۳**ل. له نوموړي پوهنځي فارغ او په نجات لیسه کې د ښوونکي په توګه مقرر شو. تر **۱۳۳۶**ل. پورې یې د پوهنې وزارت په چوکاټ کې کار وکړ.

د **۱۳۳۶**ل. کال په وروي کې د هغه وخت شوروي اتحاد ته د لوړو زده کړو لپاره ولېږل شو. په بریالیتوب سره یې دغه دوره تېره کړه او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۴۲ل. کې يې د مسکو له دولتي پوهنتون څخه د ساده زرو په برخه کې د ماسټرۍ(Ms.D) او ډاکټرۍ(Ph.D) ډيپلومونه ترلاسه کړل.

هېواد ته تر راستنېدو وروسته د همدغه کال له سلواغې څخه د کابل پوهنتون د ساينس پوهنځي استاد مقرر شو. د **۱۳۴۵**ل. کال په ليندۍ کې د کابل پوليتخنيک پوهنتون استاد او بيا د عمومي تدريسي مدير په توګه مقرر شو. په **۱۳۴۷**ل. کې د دې پوهنتون د علمي مرستيال په توګه او په **۱۳۵۰**ل. کې د پولتخنيک پوهنتون د منتخب رئيس په توګه وټاکل شو. په **۱۳۵۱**ل. کې د کابل پوهنتون د اداري مرستيال په توګه او د **۱۳۵۳**ل. کال په کب کې د کابل پوهنتون د رئيس په توګه مقرر شو.

د ښې وړتيا، پوهې او کفايت په ښودلو سره د **۱۳۵۵**ل. په کب کې د شهيد محمد داؤد خان په کابينه کې د لوړو زده کړو د لومړني وزير په توګه مقرر شو، چې د **۱۳۵۷**ل. کال تر غوايي پورې يې په ښه ډول دغه دنده ترسره کړه.

په **۱۳۵۸**ل. کې يوځل بيا د کابل پوليتخنيک استاد شو، چې د ژوند تر پای پورې يې دې سپېڅلې دندې ته دوام ورکړ. ارواښاد محبي د خپل علمي ژوندانه په اوږدو کې د هېواد د بچيانو په روزنه کې له هيڅ ډول هلوځلو ډډه نه ده کړې. يو تجربه کار استاد و، چې له ډېرو علمي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

اداري تجربو سره يې په اکاډميک بهير کې خپلې دندې په صداقت ترسره کړې.

په پيل کې د فزيک په ډيپارټمنټ کې د عمومي فزيک مضمون د بهرنيو او کورنيو استادانو له خوا تدريسېده. ډاکټر عبداالعظيم ضيايي د پوهاند په رتبه او ډاکټر غلام صديق محبي د پوهنوال په رتبه لومړني کورني استادان وو، چې په دې ډيپارټمنټ کې يې د فزيک په تدريس پيل وکړ.

پوهاند غلام صديق محبي په اتومي فزيک کې لومړنی افغان متخصص و.

مرحوم پوهاند محبي په علمي چارو کې پر خدمت سربېره د اتومي انرژۍ د ملي کمېسيون غړی، د لوړو زده کړو د قانون د تدوين د کمېسيون غړی، د اليکترومېخانيک پوهنځي د علمي شورا غړی او د فزيک ډيپارټمنټ آمر، د لوړو زده کړو د عالي شورا غړی، د کرېډټ سيستم غړی او د ژباړې اداري د بورډ غړی هم پاتې شوی دی.

پوهاند غلام صديق محبي د افغانستان د لوړو او مسلکي زده کړو لومړنی وزير و، چې د جمهوريت پر مهال د شهيد محمد داؤد خان د دې فرمان په اساس مقرر شو:

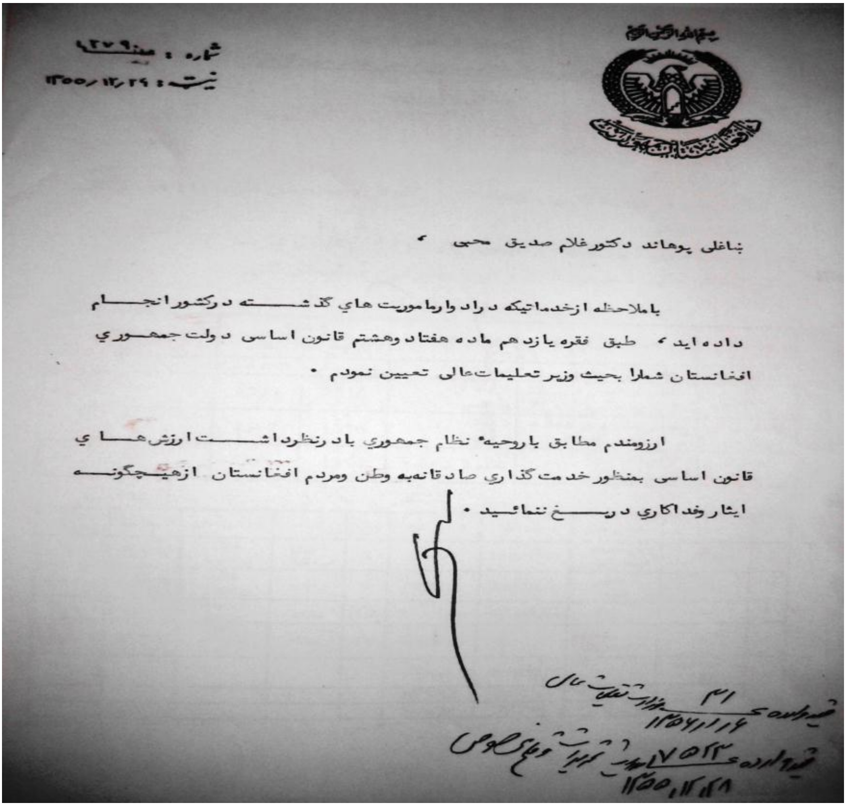

شماره : ۱۲۷۹
تاریخ : ۱۳۵۵/۱۲/۲۹

ښاغلی پوهاند دکتور غلام صدیق محبی

باملاحظه ازخدماتیکه دراد وار ماموریت هاي گذشته درکشور انجام داده اید، طبق فقره یازدهم ماده هفتاد وهشتم قانون اساسی دولت جمهوري افغانستان شمارا بحیث وزیر تعلیمات عالی تعیین نمودم.

ارزومندم مطابق باروحیه نظام جمهوري باد رنظرداشت ارزش هاي قانون اساسی بمنظور خدمت گذاري صادقانه به وطن ومردم افغانستان ازهیچگونه ایثار وفداکاري دریغ ننمائید.

پوهاند محبي يو عالم، متدين، پاک نفس، رښتينی، هېوادپال، ولسپال او زيارگالونکی شخص و. په ټولو دولتي دندو کې يې چارې خورا ښې ترسره کړې، چې د راتلونکو نسلونو د وياړ او الهام لاملېداى شي. د ولس او ملت مال خوړل د هغه ضمير په هيڅ ډول نه شول منلاى، ځکه خو يې خپل ټول حسابونه پاکول او چاڼول:

(c) ketabton.com: The Digital Library

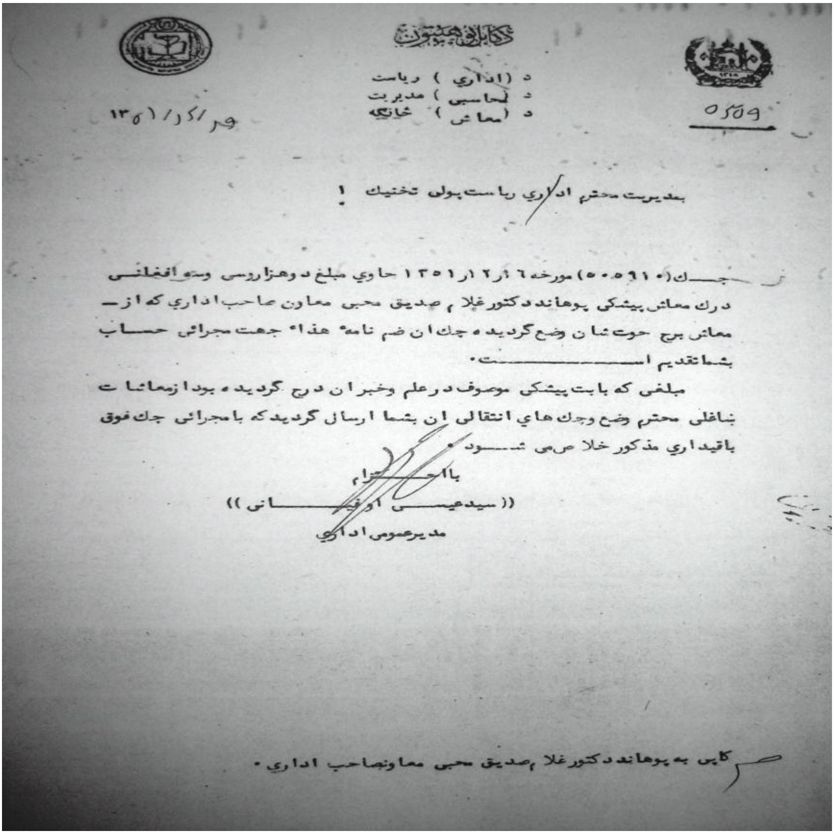
د کابل پوهنتون

د (اداري) ریاست
د (محاسبې) مدیریت
د (معاش) څانګه

۵۵۵۹

۱۳۵۱/۱۲/۹

بمدیریت محترم اداري ریاست پولی تخنیک !

چک (۰۰۵۹۱۰) مورخه ۶ / ۱۲ / ۱۳۵۱ حاوي مبلغ دوهزاروسی وسه افغانی درک معاش پیشکی پوهاند دکتور غلا م صدیق محبی معاون صاحب اداري که از معاش برج حوت شان وضع گردیده چک ان ضم نامه هذاء جهت مجرائی حساب بشما تقدیم است.

مبلغی که بابت پیشکی موصوف درعلم وخبر ان درج گردیده بود از معاشات بناغلی محترم وضع وچک هاي انتقالی ان بشما ارسال گردید که بامجرائی چک فوق باقیداري مذکور خلاص می شود.

بااحترام
((سیدعیسی اوفغانی))
مدیرعمومی اداري

کاپی به پوهاند دکتور غلا م صدیق محبی معاون صاحب اداري.

که پورتني مکتوب ته ځیر شو، نو پوهېږو چې رښتیا هم په دې هېواد کې متدین، سپېڅلي او له الله ویرېدونکي چارواکي تېر شوي دي.

لاندینی مکتوب د هغه د پاک نفسۍ، دیانت او عالي شخصیت یوه بله غوره بېلګه ده:

(c) ketabton.com: The Digital Library

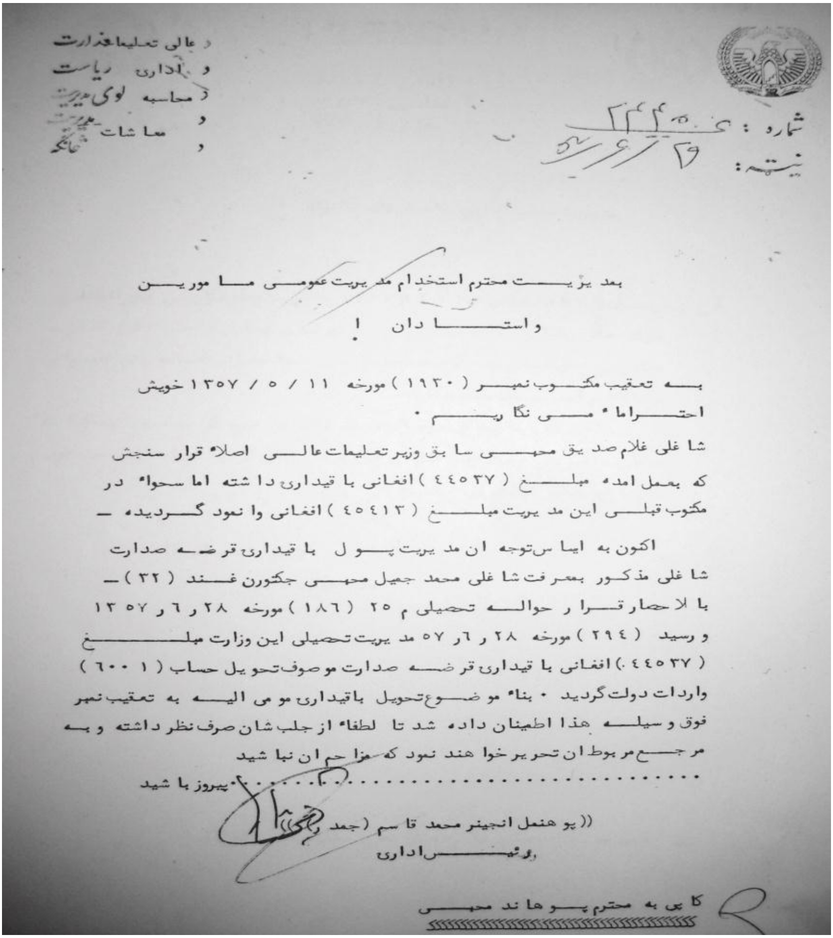

د عالي تعليماتو وزارت
د اداري رياست
د محاسبه لوی مديريت
د معاشات مديريت
د

شماره: ۲۲۴۵
نېټه: ۲۶/۶/۵۷

بعد يزيست محترم استخدام مديريت عمومى ماموريـن

واستادان!

بـه تعقيب مكتوب نمبر (۱۹۳۰) مورخه ۱۱/۵/۱۳۵۷ خويش
احتراماً مى نگاريم.

شاغلى غلام صديق محبى سابق وزير تعليمات عالـى اصلاً قرار سنجش
كه بعمل امده مبلـغ (۴۴۵۳۷) افغانى باقيدارى داشته اما سهواً در
مكتوب قبلى اين مديريت مبلـغ (۴۵۴۱۳) افغانى وانمود گرديده –

اكنون به اساس توجه ان مديريت پول باقيدارى قرضه صدارت
شاغلى مذكور بمعرفت شاغلى محمد جميل محبى جگتورن غند (۳۲) –
باالاحضار قرار حواله تحصيلى م ۲۵ (۱۸۶) مورخه ۲۸ ر ۶ ر ۱۳۵۷
و رسيد (۲۹۴) مورخه ۲۸ ر ۶ ر ۵۷ مديريت تحصيلى اين وزارت مبلـغ
(۴۴۵۳۷.) افغانى باقيدارى قرضه صدارت موصوف تحويل حساب (۱۰۰۶)
واردات دولت گرديد. بناءً موضوع تحويل باقيدارى موصى اليـه به تعقيب نمبر
فوق وسيلـه هذا اطمينان داده شد تا لطفاً از جلب شان صرف نظر داشته و بـه
مرجع مربوط ان تحرير خواهند نمود كه مزاحم ان نباشيد
.... پيروز باشيد

((پوهنمل انجينر محمد قاسم (جمد زاهى)))
رئيس اداری

كاپى به محترم پوهاند محبى

اروابناد پوهاند محبي د هېواد دننه هم د خپلو ښو خدمتونو له املـه ډېر مډالونه او ستاينليكونه اخيستي دي. د كابـل پوليتخنيـك پوهنتـون د

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلوېښتمې کلیزې په ویاړ د سیدجمال الدین افغان مډال او همدارنګـه د صداقت مډال په ترلاسه کولو بریالی شوی دی.

پر دې سربېره ارواښاد محبي په علي آباد روغتون کې د ۶۰ کوبالت په جوړولو کې هم ځرګنده ونډه درلوده. پـه **۱۳۸۷**ل. کـې د افغانسـتان د اتومي انرژۍ د کمېسیون د وړاندیز پر بنسټ نوموړی د دغه کمېسـیون د غړي او د افغانستان د اسـلامي جمهـوري دولـت د ریاسـت پـه حکـم د اتومي زبالو د څېړنې لپاره د باصلاحیته پلاوي د رئیس په توګه مقرر شو.

پوهاند محبي د خپل علمي ژوندانـه پـه اوږدو کـې بهرنیـو هېوادونـو تـه کاري، علمي او شخصي سفرونه درلودل، چې هلتـه یـې د خپـل هېـواد استازګرنه په پوره ویاړ او سرلوړۍ سره کړې ده. ځینې سفرونه یې دا وو: په **۱۳۴۵**ل. کې د چین ولسي جمهوریت ته د فزیک پـه نړیـوال کنفـرانس کې د ګډون لپاره.

د **۱۳۵۴**ل.کال د زمري په شلمه د امریکا متحده ایالتونو ته رسـمي سـفر، چې د پوهنې په برخه کې د سترو بریاو له املـه یـې د نبراسـکا پوهنتـون افتخاري ډاکټري هم واخیسته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

THE UNIVERSITY OF NEBRASKA AT OMAHA ADMINISTRATION BUILDING

په **۱۳۵۵**ل. کې د ایران اسلامي جمهوریت ته رسمي سفر.

د ۱۳۵۶ل. کال د کب په دولسمه سعودي عربستان ته رسمي سفر.

د ۱۳۸۳ل. کال په کب کې هندوستان ته د درملنې لپاره.

اروابناد محبي د پوهنتون په سویه د فزیک څو درسي کتابونه هم تألیف کړي او شاوخوا(**۳۰**) علمي- څېړنیز کتابونه یې کښلي دي، چې په کورنیو او بهرنیو معتبرو مجلو کې چاپ شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارواښاد محبي د مسکو په دولتي پوهنتون کې د"میو میزونها درعمق چهل متر معادل آب" علمي څېړنیزه رساله هم کښلې، چې د مسکو پر پوهنتون سربېره د ارزونې لپاره د جاپان هېواد د توکیو او کولمبیا پوهنتونونو ته هم لېږل شوې، یوازې دا نه چې تایید شوې بلکې جایزه یې هم اخیستې ده.

پوهاند محبي دا آثار هم خپلې ټولنې ته د فزیک او ریاضي په برخه کې په میراث پرېښي دي:

ساده ذره څه شی ده؟ الکترون، د یوولسم ټولګي هندسه، مېخانیک فزیک، مالیکولي فزیک او ترمو ډینامیک، الکترو ستاتیک او ثابت جریان، مېخانیک، د اوبو له**۴۰** مترو سره په معادل ژوروالي کې د میو مترونو د ثبت دستګاه، د مېخانیک او مالیکولي فزیک د پوښتنو د حل طریقه، د برق او مقناطیس د پوښتنو د حل طریقه، د موجي نور کتابګوتې، په مکعب مستطیلي شکله حجرو کې د امپولي شکل، د ډېرو انرژي لرونکو میترونو څېړنه د کیهاني ذرو په پراخ باران کې، مبادی فزیک ستاتیک(برای دوۀ آماده ګی) د غیر مطلق توردو جسمونو د تشعشع قدرت، فزیک دورۀمقدماتی، اساسات فزیک نظری، **هندسۀ** تحلیلی او نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هېواد د لوړو زده کړو رښتيني خدمتګار پوهاند ډاکټر غلام صديق محبي د **۱۳۸۸**ل. کال د چنګاښ په **۲۲**مه نېټه غرمه مهال **۱۲** بجې له دې فاني نړۍ د تل لپاره سترګې پټې کړې، چې د علم او معرفت مينه وال يې ټول خواشيني کړل. د پوهاند غلام صديق محبي په مړينه د جمهور رئيس په ګډون د هېواد لوړ پوړو چارواکو او ټولو تحصيلي مؤسساتو خپله ژوره خواشيني څرګنده کړه.

د پوهاند محبي په اړه د جمهور رئيس د خواشينۍ پيغام په دې ډول و:

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د جمهور رئيس حامد کرزي د خواشينۍ او ډاډګيرنې پيغام

په ژورې خواشينۍ سره خبر شوم چې د افغانستان يو لوی عالم او د کابل پوليتخنيک پوهنتون سابقه دار استاد پوهاند دوکتور غلام صديق محبي د وږيښې ناروغۍ له امله په حق رسېدلی دی.

انا لله و انا اليه راجعون

اروانباد پوهاند دوکتور غلام صديق محبي د هېواد له سترو علماوو او تکړه استادانو څخه و، کلونه کلونه يې د هېواد ځوان نسل وروزه، څه موده د کابل پوليتخنيک او کابل پوهنتون رئيس او د سردار محمد داؤد د جمهوريت په زمانه کې د لوړو زده کړو لومړی وزير و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوړو زده کړووزارت له تأسیس سره سم د دغه وزارت لومړنی وزیر شو او د ژوند تر وروستیو اونیو پورې يې له تدریسه لاس ونه کېښ، د عـالي تحصیلاتو د عالي شورا غړی و او خپل وظـایف یـې پـه صـداقت سرتـه رسول. د ده مړینه یوه علمي ضایعه ده.

د خپلــې خواشــینۍ او ډاډګیرنــې مراتــب د دوی کــورنۍ، دوســتانو، شاګردانو او د هېواد د لوړو زده کړو وزارت منسوبینو تـه وړانـدې کـوم. الله تعالی دې دی وبخښي او کورنۍ ته دې يې جمیـل صـبر پـه نصـیب شي.

حامد کرزی د افغانستان د اسلامي جمهوریت جمهور رئیس

*** *** ***

د هېواد ټول منـور او روښانـدی پـوړ د پوهانـد ډاکتـر غـلام صـدیق "محبي" رښتیني خدمتونه مني، درناوی يې کوي او هغه ته د الله له دربـاره مغفرتونه او اجرونه غواړي، یوازې همدا یوه بېلګه يې ولولئ:

کل نفس ذائقة الموت!

(c) ketabton.com: The Digital Library

درگذشت دانشمند محترم عالم فاضل دوکتور استاد الحاج محبی صاحب را به تمام نزدیکان شان تسلیت عرض میدارم و برای شان از دربار ایزد متعال صبر جمیل آرزومندم.

محترم پوهاند دکتور محبی صاحب شخصیتی بود سزوار دوست داشتن و احترام کردن، مردی فاضل و خردمند و بزرگ و در عین حال شکسته نفس، اصول گرا اما انعطاف پذیر، بزرگ مردی چون او در تاریخ تحصیلات عالی افغانستان کم نظیر است. کوشش های مثمر او در طول عمر پر بارش برای انسان این سرزمین نعمتی بود قابل قدر و قابل یادآوری، مردی بود که همکار در کار و امور تعمیل و تدریس، یدی بود مطمئن و پر صلابت.

برزگمرد بود چون صخره، اما جوهری انسانیت فرادست انسانی در وجود او مزج شده بود.

یادش جاویدانه باد و روحش شاد.

ډیپلوم انجینر محمدجمعه کاظمی رئیس پوهنځی الکترومیخانیک

*** *** ***

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ له اوه کلنۍ وروسته يې ټول وخت په زده کړه او ورزده کړه کې تېر شوی دی.
- ✓ د هېواد د لوړو زده کړو لومړنی وزير و او لکه چې په کار وه هغسې يې د دغه وزارت چارې ښې سمبال کړې.
- ✓ د زده کړو امانت يې په خورا ديانت سره افغان ولس ته رسولی دی.
- ✓ د ديانت او سپېڅلتيا غوره سمبول و.
- ✓ امين استاد، مرستيال، رئيس او وزير و.
- ✓ د فزيک په برخه کې هېواد ته تر ټولو زيات خدمت کړی دی.
- ✓ په اتومي فزيک کې لومړنی افغان متخصص و.

مسلماني يوازې لمونځ او د تسپو تړقولنه دي، سترګې وغړوئ او د مسلمانۍ په معنی ځانونه پوه کړئ.

***   ***   ***

***   ***   ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرحمن پژواک

عبدالرحمن پژواک د قاضي عبدالله خان زوی د ننگرهـار د سره رود ولسوالۍ د باغوانيو کلي اوسېدونکی دی. پـه**۱۲۹۸**ل= **۱۳۳۴**س=۱۹۱۹م. کې په غزني ښار کې (پلار يې هلته قاضي و) زېږېدلی دی.

پژواک لومړنۍ زده کړه له خپل پـلار څخـه پيـل او بيـا د سره رود د بالاباغ د "مطلع دانش" په نامه لومړني ښوونځي کـې شـامل شـو. اول او دويم ټـولگی يـې هلتـه او درېـيم ټـولگی يـې د خوگيـانيو د "کـړپې" پـه ښوونځي کې ولوست، ځکه چې پلار يې هلته قاضي مقرر شوی و. کله چې يې پلار پـه کابـل کـې مقـرر شـو، نـو دی د کابـل ښـار د انـداربيو ښوونځي د څلورم ټولگي شاگرد شو. لومړنۍ دوره يې دلته بشپړه کـړه او بيا د حبيبيې عالي ښوونځي ته لاړ. تـر فراغـت وروسـته پـه خصـوصي توگه د ديني او ادبي علومو او متونو په لوستو بوخت شو. ديني علوم يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

له خپل پلار او دري ادبیات یې له صوفي عبدالحق بېتاب څخه ولوستل. بیا د طب په پوهنځي کې شامل کړی شو. له دې مسلک سره یې مینه نـه درلوده؛ نو تر دوو کلو وروسته یې ځان ترې وویست. بیا یـې د دوو کلـو لپاره د انګلستان د(ایدن بورګ EDIN BURG) پوهنتون د نړیوالـو اړیکـو او ژورنالیزم په څانګه کې زده کړې سرته ورسولې.

تر زده کړو وروسته د کابل ادبي انجمن غړی او د تـاریخ څـانګې د انګریزي ژباړن په توګه مقرر شو. د پښتو ټولنې لـه تأسیس سره سم د هغې ټولنې مسلکي غړی شو. په دې وختونو کې یې خپلې لیکنې او ژباړې د "ارمانجن"په تخلص خپرولې، وروسته بیا د صدارعظم محمد هاشم خان په سپارښتنه له دې تخلص تېر شو او "پـژواک" یـې غوره کړ.

پژواک په ۱۳۱۸ل=۱۹۳۹م. کال کې د "اصلاح" د دولتي ورځپاڼې مسوول مدیر شو. څو میاشتې وروسته د باختر اژانس د لـوی مـدیریت چارې هم ورسپارل شوې. په ۱۳۲۰ل= ۱۹۳۹م. کال کې د پښتو ټولنې مشر مقرر شو. تر دوو کلونو او څو میاشتو وروسته بیـا د مطبوعاتو د مستقل ریاست په نورو پستونو کې مقرر او دوه نیم کاله یې هلته خدمت وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۲۵**ل= **۱۹۴۸**م. کال په لندن کې د افغاني سفارت د دويم سکرتر او مطبوعاتي آتشه په توگه مقرر شو. څه موده وروسته د کار او کارگر د بين المللي مؤسسې کارمند شو او بيا کابل ته راغی.

په **۱۳۲۹**ل= **۱۹۵۰**م. کال په لندن کې د افغاني سفارت فرهنگي آتشه مقرر شو. په **۱۳۳۲**ل=**۱۹۵۳**م. کال کې بېرته هېواد ته راغی او د بهرنيو چارو وزارت د درېيمې سياسي څانگې لوی مدير او د ملگرو ملتونو د څانگې د آمر په توگه وگومارل شو.

په **۱۳۳۴**ل=**۱۹۵۵**م. کال کې د سياسي چارو لوی مدير او په **۱۳۳۷**ل =**۱۹۵۸**م. کال کې د ملگرو ملتونو په مؤسسه کې د افغانستان لوی سفير او دايمي استازی مقرر شو. څوارلس کاله يې دې وظيفې ته دوام ورکړ. په دې دوران کې يې په باندونگ او بلگراد کې د ناپېيلو هېوادونو په کنفرانسونو کې د افغاني پلاوې مشرتوب پر غاړه درلود.

په **۱۳۴۶**ل= **۱۹۶۷**م. کال کې د ملگرو ملتو د عمومي اسامبلې د امنيت شورا د يوويشتمې غونډې رئيس هم وټاکل شو. د عمومي اسامبلې د هغې غونډې رئيس هم ټاکل شوی و، چې د ناميبيا په اړه جوړه شوې وه. نوموړي د بشر د حقوقو د کمېسيون او د ملگرو ملتونو د ځينو نورو کمېسيونونو رياستونه هم کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پژواک په ملګرو ملتونو کې هم خپل هېواد ته ځینې ویاړونه ورپه برخه کړي دي. د ساري په ډول کله چې ملګري ملتونه د شلمې پیړۍ په شپږمه لسیزه کې له مالي او سیاسي کړکیچ سره مخامخ شول، د ارواښاد پژواک طرحې نوموړی سازمان له دغه کړکیچه خلاص کړ، چې تر اوسه دغه طرحه د پژواک د فورمول په نامه یادېږي.

په**۱۳۵۱**ل= **۱۹۷۲**م. کال په بن، په**۱۳۵۵**ل=**۱۹۷۶**م. کال په ډهلي او بیا په**۱۳۵۵**ل=**۱۹۷۶**م. کال په لندن کې د افغانستان د لوی سفیر په توګه مقرر شوی دی.

په**۱۳۵۷**ل= **۱۹۷۸**م. کال کې پژواک په لندن کې و، چې په کابل کې رژیم بدل شو. هغه له دې نوي رژیم سره د عقیدې او نظریې له مخه سخت مخالف و؛ نو د سفارت له دندې یې استعفا ورکړه او کابل ته راغی. د رژیم له خوا په خپل کور کې نظر بند و، مګر له خپلو څو کسو همنظرو کسانو سره یې د بشر د حقوقو یو پټ سازمان جوړ کړ.

په**۱۳۶۱**ل= **۱۹۸۲**م. کال کې د علاج لپاره هند ته لاړ او له ملګرو ملتونو څخه یې سیاسي پناه وغوښته. بیا پېښور ته لاړ او څو میاشتې یې هلته تېرې کړې؛ خو د غلام ضمیر ښتنانو هلته د خپلواک ضمیر ښتنان نه شول زغملای؛ نو ارواښاد پژواک ته یې په څو ساعتو کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وتلو امر وکړ. هغه مهال يې د خپلې خاورې او ويارونو په اړه داسې سوې کرېکې وکړې:

بيـا بـه نـه شـم مهـاجر پـه دې وطـن کـې
کـه پخپلـه دوی محتـاج د انصـار نـه شي
پـه رحـمان او پـه خوشـحال مـې سـلام وايـه
بيـا گـذر بـه زمـا د دوی پـه مـزار نـه شي
د مومنـد او د ختـک د غـرو پـژواک يـم
خـو فغـان مـې جـگ د دوی لـه کوهسـار نـه شي

له پېښوره واشنگټن ته لاړ؛ خو څه موده وروسته بېرته پېښور ته راغی او د ژوند تر پای پورې په حيات آباد کې مېشت و.

پژواک عالم، اديب، خوږ ژبی شاعر، تکړه نثرليکونکی، ادبي ژباړن، لايق ژورناليست او ماهر ډيپلومات و. په پښتو او فارسي يې نظم او نثر ليکه، په انگريزي يې سمه او روانه ليکنه او وينا کوله او په عربي ژبه پوهېده. دا آثار يې تر اوسه چاپ شوي دي:

تعاملات حقوقيه و جزائيهٔ ملی، کلمه داره روپی، افسانه های مردم، گلهای انديشه، گزيدهٔ اشعار عبدالرحمن پژواک، حديث خون، ميهن من، باغبان، پيشوا، آريانا، لرغونی افغانستان، پښتونستان، د پښتونستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځ، د پښتونستان مسأله او... وروستنۍ پنځه رسالې په انګریزي ژبه لیکل شوې او په لندن کې چاپ شوې دي.

پژواک په۱۳۷۴ل. د جوزا په ۱۸مه= د۱۴۱۶س. د محرم په ۱۰، د ۱۹۹۵م. کال د جون په ۸ مه د پېښور په حیات آباد کې له دې فاني نړۍ سترګې پټې کړې او په سبا یې د باغوانیو په هدیره کې خاورو ته وسپارل شو.

دا هم د پژواک د یوه شعر مطلع او د پای دوه بیتونه:

هم هغسې چې خندا کې هنر نشته
په ژړا کې هم له سره اثر نشته
دا خبر به څوک زما نه یار ته وېسي
چې بېلتون کې مې له ځانه خبر نشته
زه پژواک یم په پېچومو کې لوی شوی
دا چې چوپ یم دلته غر او کمر نشته

که زړه کې ته لمونځونه دې وکړل د ځان فکر در سره دی، که دې یو بېوزله ته یو جام یخې اوبه ورکړې د بل فکر در سره دی، ځان غوښتل او بل غوښتل جلا فلسفې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ پژواک د افغانستان په بهرني سياست کې يوه بې سارې ځلانـده او نوميالۍ څېره وه، د افغانانو له منځه په لومړي ځل ده په ملګرو ملتونو کې لوړه څوکۍ تر لاسه کړې ده.
- ✓ څوارلس کاله يې په ملګرو ملتونو کې د افغانستان ښه اسـتازولي کړې ده.
- ✓ يوازينی افغان دی چې د ملګرو ملتونو سرمنشي پاتې شوی دی.
- ✓ د خپل برخليک ټاکنې يا (خود اراديت) حق هم د پژواک په هڅو د ملګرو ملتونو په منشور کې ثبت شو، چې د ټول بشـريت لپاره يو ستر نړيوال حقوقي خدمت ګڼل کېږي.
- ✓ د شلمې زېږدې پېړۍ پـه شـپږمه لسـيزه کـې د هغـه طرحـې لـه سياسي او مالي کړکېچه ملګري ملتونه وژغورل، چې دغه طرحه تر اوسه د پژواک د فورمول په نامه يادېږي.

*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

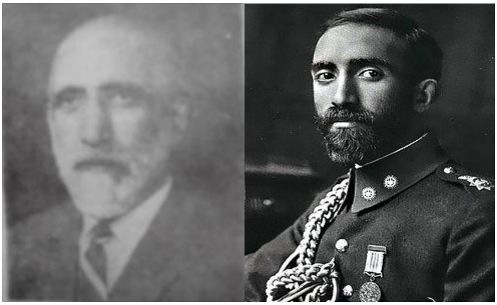

عبدالهادي داوي

عبدالهادي داوی "پرېشـان" د عبدالاحـد طبیـب کنـدهاري زوی، د **۱۳۱۳** س. کال د جمادی الاولی په څوارلسمه (**۱۲۷۲**ل= **۱۸۹۵**م) د کابل د باغ علیمردان په کوڅه کې زېږدلی دی. پلار یې له ممتازو طبیبانو څخه و، چې د امیر عبدالرحمن خان په امر کابل ته راغلی او د دربار په طبیبانو کې شامل شو.

داوي د زده کړې دوره له **۱۲۷۹-۱۲۹۰**ل. پورې په حبیبیـه ښـوونځي (اوسنی لېسه) کې سرته ورسوله. د ښـوونځي لـه دوو ښـوونکو مولـوي عبدالرب او مولـوي محمـدسرور واصـف څخـه یـې د سـیاسي علومـو خصوصي زده کړې وکړې. ملک الشعراء قاري عبدالله او عبدالغفور ندیم د هغه ادبي ذوق وتښناوه. مولوي محمد ظفر او مولـوي محمـد حسـین مهاجرو هندي ښوونکو د هغه سـیاسي او اجتماعـي ذوق وپالـه او اردو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه يې هم له دوی څخه زده کړه. په عربي او انګليسي ژبـو هـم د ژبـاړې تر بريده پوهېده او د پښتو او دري ژبې ښه شاعر و ليکوال و.

داوی يا پرېشان سره له دې چې منور شخصيت، شاعر او ليکوال و، په خبرو او وېناو کې د خپل استاد محمود طرزي غونـدې ورو، سـنجيده او معقول سړی و. په شور او ولولو يې خبرې نه کولې؛ خو په سړه سـينه او معقوله طريقه يې اورېدونکي تر ژور اغېز لاندې راوستلای شول.

عبـدالهادي داوی پـه ۱۲۹۰ل. کـې د محمـود طـرزي پـه بلنـه د "سراج الاخبار افغانيه" په اداره کې د محرر په توګه مقرر شـو. هلتـه د ده ذوق لا زيات راوځلېده، له عربي او ترکي پوهانو سره اشنا شو، ترکي ژبه يې زده کړه. د ترکي، عربي او اردو مطبوعاتو پـه مطـالعې او ژبـاړې يـې لاس پورې کړ. تر څنګ يې وطني او ملي شعرونه ويـل او لـه مشـروطه غوښتونکو سره هم ملګری شو.

په ۱۲۹۶ل. کال کې کله چې پر امير حبيب الله په شـور بـازار کـې د تمانچې ډز وشو، د دې پېښې په تورنانو کې داوی هـم اووه مياشـتې پـه ارګ کې بندي شو. دی لا په زندان کې و، چې امير حبيب الله پـه لغـمان کې ووژل شو. څه وخت وروسته داوی ازاد او د "امان افغان" جريـدې د سر محرر په توګه مقرر شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۰۰**ل. کال کې د خارجه چارو په وزارت کې د هند و اروپا د څانګې مدير مقرر شو. دا وخت د افغانانو هغه پرلپسې مبارزه چې د خپلواکۍ ژغورلو لپاره يې کړې وه، د برياليتوب سرحد ته رسېدلې وه، انګريزان اړ شوي وو، چې د افغانستان خپلواکي په رسميت وپېژني. د افغان حکومت يو پلاوی د محمود طرزي(د بهرنيو چارو وزير) په مشرۍ د برتانوي هند منصورۍ ته د هغه حکومت له استازو سره د خبرو اترو، د خپلواکۍ د تصديق اخيستلو او تړون لپاره لاړ، چې عبدالهادي داوی د دې پلاوي يو غړی و.

عبدالهادي داوی په **۱۳۰۱**ل. کې د بهرنيو چارو وزارت دويم مستشار مقرر شو. په **۱۳۰۲**ل. کې د بخارا د خپلواکۍ د تحقيقيه پلاوي د مشر او فوق العاده سفير په توګه بخارا ته واستول شو.

په **۱۳۰۲**ل. کال کې داوی د خپلواک افغانستان د لومړني مختار وزير په توګه په لندن کې مقرر شو.

په **۱۳۰۵**ل. کال کې يې له دغې وظيفې نه استعفا ورکړه او د تجارت وزير شو. د ده د تجارت لا درې کاله نه وو پوره چې په هېواد کې اړو دوړ رامنځ ته شو. داوی اوولس ورځې بندي شو او تر ازادېدو وروسته هندوستان ته لاړ. لومړی په ممبيي(هغه مهال بمبيي بلل کېده) کې و، بيا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کراچۍ ته لاړ او هلته يې له نورو افغاني ملګرو سره د افغانستان د ملي ګټو لپاره په سياسي فعاليت او تبليغ لاس پورې کړ. د همدې مقصد لپاره په لاهور کې په دري ژبه د "افغانستان" په نامه مجله خپرېدله. نورې ډېرې مقالې يې په همدې موخه د هندوستان، انګلستان، ايران او نورو هېوادونو مطبوعاتو ته لېږلې.

کله چې محمد نادر پاچا شو، داوی يې وغوښت او په جرمني کې يې د افغانستان سفير وټاکه، درې کاله هلته وو. په ۱۳۱۱ل. کال کې د کابل د ادبي انجمن افتخاري غړی شو. کله چې محمد نادر پاچا د عبدالخالق په وسيله ووژل شو، د هغه په تور داوی بندي شو. دیارلس کاله يې په زندان کې له روحي او جسمي کړاوونو سره تېر کړل. د ۱۳۲۵ل. کال د لیندۍ په پنځه ويشتمه بېرته ازاد شو. په ۱۳۲۷ل.کال د محمد ظاهر پاچا د سر منشي په توګه مقرر شو.

په ۱۳۲۸ل. کال په ملي شورا کې د ده سبز د سيمې وکيل او بيا د ملي شورا د وکيلانو له خوا د رئيس په توګه وټاکل شو.

وايي چې د ۱۳۴۳ل= ۱۹۶۴م. کال په اوړي کې د اساسي قانون د ارزونې او تصويب لپاره لويه جرګه راوغوښتل شوه، په جرګه کې د رسمي ژبې په اړه سخت بحثونه وشول. يو شمېر کسانو ويل چې د پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبې رسميت دې لکه د پخوا په څېر وساتل شي؛ خو په مقابل کې ځينو نورو استدلال کاوه چې په افغانستان کې بېلابېلې ژبې شته؛ خو دوه ژبې ډېرې مهمې او عامې دي، چې پښتو او دري دي؛ نو بايد دواړه د هېواد رسمي ژبې وي. په پای کې تر ډېرو بحثونو وروسته د ښاغلي داوي په وړانديز ماده داسې تعديل شوه:

د افغانستان د ژبو له ډلې پښتو او دري رسمي ژبې گڼل کېږي.

په **۱۳۳۲**ل. کال په مصر کې د افغانستان د لوی سفير او په **۱۳۳۴**ل. په اندونيزيا کې د افغانستان د مختار وزير په توگه مقرر شو. څلور کاله يې دا دنده سرته ورسوله. بيا څه موده په کور کې په لوستلو او ليکلو بوخت شو. په **۱۳۴۴**ل. کال د کابل د خلکو له خوا په مشرانو جرگه کې د سناتور او د سناتورانو له خوا د مشرانو د جرگې د رئيس په توگه وټاکل شو. تر دې وروسته پر کور کېناست.

د کورناستۍ پر مهال هم په زهير ځان هغه پرلپسې مطالعه کوله او کله کله به يې ليکنې هم کولې.

داوي په مصر کې هم له سفارت څخه په عربي ژبه د" افغانستان" په نامه مجله خپروله. هغه د پښتو او دري ژبو تکړه او خوږژبی ليکوال او شاعر و. دا يې هم د شعر يوه بېلگه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

چارگل

ناوې! څه ږدې په اوربل بانـدې قطارگـل
انسان کله سي کېداى په ډېـر سـينگار گـل
خــاموشي او اطاعــت د خپــل مېـړه کـړه
تربيــت د اولاد ښــه دى تــر خــروار گــل
سررښــته د کــور هــر گــوره لــوى هــنر دى
اکتفــا کــړه ښايســتې پــه دغــه چارگــل

له داوي څخه دا آثار راپاتې دي: زما رسول پاک، تجارت مـا بـا س. س.ر، غياصه، لالی ريخته، گلخانه يا مجموعۀ پرېشان، نغـمات، رجـال وطـن، آثـار اردوی اقبـال دو جلـد، کليـات داوی، عبرتنامــه، سـفرنامه منصوری، حافظ شيرازی حيات در مصـر، در اندونيزيا، سفرالاسـفار، د پښتو تاريخ او آينده، پښتو او نورې ژبې، پښتو اشعار، سوانح زنـده گـی، مقالات او خطبات.

داوی د(**۱۳۶۱**ل. د اسد په **۲۷**مه = **۱۴۰۲** س=**۱۹۸۲**م) په کابـل کـې ومړ او په سبا يې د شهدای صالحين په هـديره کـې خـاورو تـه وسـپارل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ اروابناد داوي د مشروطه خواهانو له مخکښانو څخه و، چې په دې لاره کې يې د زندانو په ګڼون ډېر کړاوونه هم ګاللي دي.
- ✓ د هېواد د ډیپلوماتیک تاریخ له لومړنیو او مهمو څېرو څخه دی.
- ✓ د ښې سیاستوالۍ او ډیپلوماتۍ تر څنګ ښه شاعر و لیکوال هم و. پر بهر سربېره په هېواد کې يې هم د ملت ښه استازولي کړې ده.

کهٔ تاسې د عقیدې لهٔ مخې د انسانیت رښتیني خدمت تهٔ ملا وتړئ او د حق غږ پورتهٔ کړئ، نو ستر خالق بهٔ مو د مکې د څو کمزورو پهٔ څېر د اسونو پهٔ پښو کې د قیصر او کسرا ماڼۍ دل کړي او کهٔ لهٔ عقیدې سره تړاو نهٔ لرئ او دا کار مو وکړ، نو د مهاتما ګاندي پهٔ څېر بهٔ مو میلیونونهٔ انسانان پر اوږو ګرځولو تهٔ تیار شي.

*** *** ***
*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

شېرخان ناشر

شېر محمد خان مشهور په شېرخان يا ناشر افغان د محمد ګل خان زوی د عطاګل خان لمسی پر **۱۲۵۶**ل. کال د غزني په قره باغ ولسوالۍ کې زېږدلی دی.

ناشر تر پنځلس کلنۍ پورې د خپل پلار تر روزنې لاندې د غزني په قره باغ کې ژوند کاوه. د پلار له خوا په شپاړس کلنۍ کې د سوداګرۍ لپاره هند ته ولېږل شو. د سوداګرۍ په چارو کې يې پوره تجربه او معلومات تر لاسه کړل. په پښتونخوا، مزار او ميمنې کې يې په خپله پانګه سوداګري کوله. په ميمنه کې يې استوګنه غوره کړه او له روسيې سر ه يې سوداګريز اړيکي ټينګ کړل. د خپل هېواد د خدمت لپاره يې ملا وتړله، د سوداګرۍ د مخصوص علم او طريقې په لارښودنو د ملت اقتصادي وضعيت ته ځير شو او افغانستان يې صنعتي هېوادونو ته معرفي کړ. وګړي يې د صنعت او هنر لور ته وهڅول. د افغانستا ن يو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول نخي ټوکر يې د صنعتي تبادلې په توګه د مسکو په يوه لويه فابريکه کې تحويل او د افغانستان د "ټولواک" په نامه يې د منسوجاتو د معرفي کولو په پاڼو کې درج کړ.

ناشر په۱۳۲۷ل=۱۹۱۹م. کال کې په ساوي مرازوف، زخر مرازوف او ګوسوف کارخانو او کمپنيو کې خپله شخصي پانګه ولګوله.

ناشر د سترګو د درملنې په موخه مسکو ته لاړ او تر درملنې وروسته يې په روسي ترکستان کې استوګنه غوره کړه. څه موده وروسته هېواد ته راستون شو؛ خو تر څه وخت وروسته بېرته وطن پرېښودلو ته اړ شو او د بلوچستان کوټې ته لاړ. نوموړی د محمد نادر پاچا په بلنه له کوټې څخه راوغوښتل او په اداري چارو کې د ونډې اخيستو بلنه ورکړی شوه.

د ارګون په حکومت مقرر شو، هلته يې د اته زره۸۰۰۰ ميله وسلو په راغونډولو سره امنيت راوست. وروسته له هغه چې د ارګون حکومتي نظام يې ټينګ او د هغه ځای اصلاحات يې بشپړ کړل، د محمد نادر شاه له خوا د ميمنې په اعلی حکومت باندې مقرر شو.

ناشر د هېواد د آبادۍ او افغاني فرهنګ د پراختيا لپاره نه هېرېدونکې هلې ځلې وکړې. د معارف د ودې تر څنګ يې لارې او سرکونه جوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړل، سیمې یې یوه له بلې سره په ټلیفوني مزیو ونښلولې او همدا راز یې له مرکز سره د لیرې پرتو سیمو ټلیفوني اړیکي ټینګ کړل. د سوداګریزو او زراعتي اصلاحاتو په لړ کې یې نوي عمومي باغونه ودان کړل. هغه هڅه کوله چې افغان سوداګر له نړیوال سوداګریز سیستم سره بلد کړي.

د کندوز، فرخار، بغلان، خواجه غار، اشکمش او امام صاحب ښارونه او ښارګوټي یې جوړ کړل.

ناشر افغان د هغو اصلاحاتو او ګټورو چارو په نمانځنه کې، چې په میمنه کې یې سرته رسولي وو، د محمد نادر شاه له خوا د قطغن او بدخشان په نایب الحکومګۍ وټاکل شو. په دغې دورې کې یې لاندیني کارونه د یادونې وړ دي.

۱ـ د مختلفو قبیلو او کورنیو د ځانځاني او فکري تشتت لیرې کول او د افکارو د یووالي لپاره زیار ایستل.

۲ـ د رښتینو روحانینو او ښو عالمانو ستاینه او د هغو درناوی کول.

۳ـ په رسمي او مهمو چارو کې د اعلان او نشر رواج پیدا کول او د قطغن او بدخشان ټول ولس د حکومت په خیرغوښتونکي مقصد پوهول. په عمراني، زراعتي او رفاهي چارو کې د وګړو هڅول او بوختول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ـ د مفسدو او شریرو خلکو لکه غلو او شوکمارو ورکول او د محیطـي امنیت د ساتنې وسیلې پیدا کول.

۵ـ د بډو اخیستو له ناوړه عمله خلک منع کول.

۶ـ د دولت واردات له څلورو میلیونو څخه پنځـوس میلیونـو افغـانیو تـه پورته کول.

۷ـ د شاړو او خرابو ځمکو ودانول، د قطغن د سرکاري ځمکو احصایه او تفتیش او د ملي استعدادونو روزنه، چې د اقتصاد او تمویل اصلي عامـل دی.

۸ـ د پنبې کرلو ترویج او په دې ډول د محیط تجـارتي بنیـاد تـه پیاوړتیـا وربخښل.

۹ـ د چاپېریال له مناسبوالي سره سم د کارخـانو او صـنعتي مؤسسـاتو د جوړولو او درولو لپاره صلاحیت لرونکو مقاماتو ته وړاندیزونه او عملي ګامونه پورته کول.

۱۰ ـ د خان آباد په ښارګوټي کې مدني او عمراني اصلاحات.

۱۱ـ د قطغن او بدخشان په سیمو کې د حکومتي مامورینو د اسـتوګنې او هوساینې لپاره حکومتي ودانۍ جوړول.

۱۲ـ د تشکیلاتو پراخول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳ـ د بدخشان د طلاو له حاصلاتو، چې د سیند له شگو څخه راوځي د حکومت په مالي عنصر کې گټه اخیستل. د طلاو د رایستلو لپاره د یوه مدیریت تشکیل او د زرایستنې مؤسسې په ملي مروجو اصولو په کار بوختول.

۱۴ـ په قطغن او بدخشان کې د تگ راتگ لپاره شاوخوا (۱۰۰۰) میله سرکونه جوړول.

۱۵ـ د قطغن او بدخشان ولایت په ټولو علاقه داریو کې د ټلیفون مزي غځول، د خان آباد په مرکز کې د سیمدار تلگراف سټېشن جوړول او له مرکز سره مخابراتي اړیکې ټینگول.

۱۶ـ په قطغن کې د باغونو لپاره د بزغلو حکومتي زېرمې جوړول او همدغسې د بې مېوو او مېوه دارو نیالگیو په ځانگړي ډول د بادامو زیاتول.

۱۷ـ په ځینو ځایو کې د اوبو د ویالو جوړول او د ضروري ځایونو د ځمکو خړوبولو پروگرام عملي کول.

۱۸ـ د بې ځایه قیوداتو لغوه کول او له خلکو سره ځان نژدې کول.

دولت او ولس د ده خدمتونو ته په قدر کتل له همدې امله اوس په کندوز کې یوه لېسه د ده په نامه ده. د خان آباد ولسوالي هم ده ته منسوبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده. د قــزل قلعــه بنــدر د ده د ښــو خــدمتونو لــه املــه د ده پــه نامــه "شېرخان بندر" نومول شوى دى.

ناشر پر ټولنيزو خدمتونو سربېره په علمي- فرهنګي برخه کـې هـم د يـادونې او سـتاينې وړ کارونـه کـړي دي، چـې د هغـه مهـال ظروفـو او امکاناتو ته په کتنې د ډېرې زياتې ستاينې وړ دي. په دې برخه کې افغاني ټولنې ته د هغه لوربېينې دا دي:

حيات فخر کاينات درې ټوکه، رشحات نبويه، مدنيت اسلام، عصـر سعادت، اصحاب کرام (دوه ټوکه) مختصـر تاريخ اسلام، نشـر اسـلام، او عقيدۀ اسلاميه، تاريخ اسلام (دوه ټوکه) مختصر تاريخ عمومى، مختصـر تاريخ روسيه، تاريخ ترکستان، تربيۀ زنبـور عسـل، ژاپونيـان، کورياـان، چينايـان، فرانسـويان، المانيـان، انګلسـتانيان، ايتاليـان، خيـوا او بخـارا، يهوديان، هزار ويک حديث، اذکار الصلاة، ضروريات دينيه، مراسـلات، سال تعين، تـاريخ اسـلام مفصـل(جزء اول) عصــر سـعادت، خلفـاى راشدين (جزء دويم) خلفـاى (امويـه جزءسـوم) خلفـاى عباسـيه، حفـظ الصحۀ متاهلين، حقيقت اسـلام، هدايـة المسـلمين، افغانسـتان، عربهـا، اسپانيان، امريکايان شمالى، ترکان عثمانى، تاتاريان، لهسـتان، ايرانيـان، زنګيان، فنيقيان، بلغاريان، يونانيـان، مصــريان، مجارسـتان، سويسـيان،

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسـقاندونیاویان، موراویـان، حبشـیان، هوالـدنیان، ساسـیان، رومانیـان، ساموليدان، امریکایان جنوبی، سیکان و جوګیان، هندوستان، خووانیان، صربیان، قره طاغیان، مالدیان، روسـیان، هنـدیان امریکـایي اسـتریلیان، قرغزان، باشقردان، ارمنیان، ګرجیان.

د همدغو آثارو د نشر او خپرولو له امله په ناشر مشهور شوی و.

ارواښاد شېرمحمد خان تر قطغن وروسته بیا د ناروغۍ له امله کابل ته راغی او د علي آباد په شفاخانه کې په **۱۳۱۸**ل. کال د وري په **۲۸**مه نېټه وفات او د غزني په قره باغ کې خاورو ته وسپارل شو.

***   ***   ***

***   ***   ***

چو پتیا او خاموشي د ګل د هغې خوشبویۍ نوم دی، چې په پټه خوله یې د هر کس د ارو امیوند فتحه کړې وي، خو ډېر کسان د خپلې ناپوهۍ له وامله چو پتیا ته پناه وړي.

***   ***   ***

***   ***   ***

***   ***   ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د ملت او هېواد د اقتصادي وضعې د ښه والي لپاره ښه خدمتونه ترسره کول.
- ✓ ولس په عملي ډول سوله ييز او قانونمند ژوندانه ته هڅول.
- ✓ په سيمه ييزه کچه د څو ښارونو او ښارګوټو لکه کندوز، فرخار، بغلان، خواجه غار، اشکمش او امام صاحب د بنسټ ډېره ايښودل.
- ✓ سرکونه غځول، شاړې ځمکې آبادول او خړوبول.
- ✓ د هغه مهال په افغانستان کې تر ټولو زيات کتابونه چاپ او خپرول.

کۀ ټول عمر د روح پېژندنې پۀ حقيقت پسې وګرځې، ځولۍ بۀ دې هماغسې تشۀ وي، بې لۀ دې چې پۀ انساني بدن کې د ستر خالق د ځواک او لوړېنې پلوشۀ ورتۀ ووايې او بس.

*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیض محمد خان

فیض محمد خان د نواب خان زوی د لوگر ولایت په کلنگار ولسوالۍ کې زیږېدلی دی. فیض محمد خان په خوست کې زیاتره په فرقه مشر او نایب الحکومه مشهور و. تر فیض محمد خان د مخه غلام رسول پرماچ په پکتیا کې تنظیمیه رئیس و.

فیض محمد خان په **۱۳۳۴**ل کې د پکتیا نایب الحکومه مقرر شو. تر هغه وروسته پکتیا په حکومتي تشکیلاتو کې د ولایت په نامه ونومول شوه. نایب الحکومه به اوړی په گردېز او ژمی په خوست کې تېراوه.

مدیر شریف الله "مرهون" چې د فیض محمد خان په دوره کې په خوست کې مامور و، د هغه د کړنو او کارنامو په اړه وایي: ((هغه وخت چې فیض محمد خان د نایب الحکومه په نامه پکتیا ته راغی، خوست لویه ولسوالي وه. فیض محمد خان به شپږ میاشتې په خوست او شپږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

میاشتې په گردېز کې تېرولې. هغه ډېر تعلیمیافته سړی نه و؛ خو ډېر کارپوه او ځیرک سړی و. په قومي- قبیلوي مسایلو ښه پوهېده او د خوست له قبیلوي مشرانو سره یې ښې اړیکې درلودې.

د سرکونو د غاړو او د بازار د منځ زیاتره ونې د هغه له دوره راپاتې دي. د علیشېرو باغ ته یې ښکلي رنگه کبان راوړي وو، موږ به کله کله د تماشې لپاره ورتللو. هغه په پکتیا کې ډېر زیات عمراني کارونه وکړل، داسې کارونه چې تر هغه راوروسته او دمخه بل چا نه دي کړي. علیشیرو باغ، صحرا باغ، پروژې باغ، بلاوټ باغ، غړومبي باغ، مېلمه کوټ باغ او د تېرې باغ د فیض محمد خان په دوره کې جوړ شوي دي.

د تېرې باغ چې زینتي ونې لري

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه د خوست ډېر سيمو ته سرکونه وغځول، د ميدان هوايي، متون، منګلو، ځائي ميدان، مټاخېلو، مقتدا او ګورګوری ته‌ئي سرکونه د هغه په دوره کې جوړ شوي دي. ميدان هوايي د هغه په وخت کې جوړ شوی دی او دا سرک چې ميدان ته تېرېده؛ نو د شولو په پټيو کې تېرېده. خلکو د سرک مخالفت کاوه؛ خو هغه خلکو ته وويل: سرک ستاسو په ګټه دی، ځمکې به مو قيمت پيدا کړي، بازار به جوړ شي او په دکانونو کې به سوداګري کوئ؛ نو په ډېر هنر يې خلک قانع کړل او سرک تېر شو.

تر ټولو مهم د ستېو کنډو سرک دی چې د هغه په دوره کې جوړ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خوست مېخانيکي ښوونځی د هغه په دوره کې منظور او جوړ شو. چې تعمير يې جوړېده نو هغه به پخپله په سوزنده لمر کې کار ته ولاړ و او پخپله به يې د کار څارنه کوله. د هوايي ميدان خوا ته د هواپېژندنې اداري ودانۍ د هغه په وخت کې جوړه شوه.

د خوست اوسنی ښار نه و، پخوانی بازار يو څو دکانونه وو، چې په "ملا کلا غونډۍ" کې وو. هغه ډېر ولسي خويونه درلودل، له عالمانو او

ستېو کنډو چې د گردېز- خوست ترمنځ پروت دی، خورا سخت کنډو دی، چې د ډېرو واورو له امله د ژمي کې په موسم کې ډېرې ترافيکي ستونزې راولاړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشرانو سره يې ځانګړې مينه درلوده. هغه مهال د ولس ذهنونه دومره روښانه نه وو، خلکو به د ښوونځيو ډېر مخالفت کاوه، ماليه يې نه ورکوله، سرکونو يې نه پرېښودل، ويل يې چې بيا زموږ ځنګلونه سرکاري کېږي. هغه به زياتره ولسي شخړې د جرګو مرکو له لارې حلولې. د خوست پوځي او ملکي روغتونونه چې اوس پکې بې سرحده ډاکټران کار کوي، د هغه په دوره کې جوړ شوي دي.

تر نايب الحکومه وروسته محمدحسين خان(د ببرک کارمل پلار) راغی، هم له ونو بوټو سره ډېره مينه درلوده. هغه په تخته بېګ کې نورې زياتې ونې لګې کړې. ده هم په خوست کې ښه کار پيل کړی و، خو ډېر پاتې نه شو.

آريانا افغان الوتنې هم خوست ته د فيض محمد خان په دوره کې پيل شوې. پخواني ميدان ته د **۲۱/۱۰/۱۳۴۲** په لومړی ځل د ورځې په لس نيمو بجو الوتنه راوشوه او **۲۵** کسه سپرلۍ يې راوړې. د يوه کس کرايه **۳۵۰** افغانۍ وې او په اونۍ کې به يې پنځه الوتنې درلودې.

احمدجان د فيض محمد خان په اړه وايي:

((هغه دربار ته نږدې سړی و، پر پاچا ظاهرخان ګران او د هغه معتمد و؛ خو ډېر ولسي سړی هم و، له خلکو سره يې ښه ناسته ولاړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

درلوده او داسې نه معلومېده لکه چې نایب الحکومه دې وي. هغه خلک تعلیم ته هم ډېر وهڅول، ان له سپین ږیرو یې غوښتنه وکړه، چې د نجونو ښوونځي ومني؛ خو هغه مهال خلکو په دې اړه د هغه غوښتنه ونه منله. د ولایت، مستوفیت او پوهنې ریاست ودانۍ د هغه په وخت کې جوړې شوې دي، چې تر اوسه ترې گټه اخیستل کېږي. هغه د بودجې ډېره برخه په عمراني چارو لگوله.))

احمد جان وایي:

یو ځل زما پلار هغه مېلمه کړی و، زه هغه وخت په څلورم ټولگي کې زده کوونکی وم، تر ډوډۍ خوړلو وروسته د مېلمه د شپې تېرولو لپاره زموږ ځانگړې حجره نه وه؛ هغه زما پلار ته وویل چې یا به له مېلمه لاس مینځې او یا به حجره جوړوې؛ نو دا حجره د هغه په غوښتنه زما پلار جوړه کړې ده))

د خوست یو مشر حاجي ولي اکبر د فیض محمد خان د حکومتوالۍ په اړه وایي:

((د فیض محمد خان په دوره کې هم قاچاق کېدل، په ځانگړې ډول لرگي به له فرضي کرښې ورها خوا مېرامشاه او بیا بنو ته لېږدېدل. دغه قاچاق به په اوښانو کېدل او د فیض محمد خان یاور کریم بروت به

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې مخنيوی کاوه. کريم بروت ته د برېتو له امله پنځه روپۍ معاش هم حواله و. د قاچاقو په نيول شويو تختو او تمبو او يا د هغو په پيسو به فيض محمد خان دولتي ودانۍ جوړولې. د خوست ښار په منځ بازار کې اوس هم د فيض محمد خان په دوره کې جوړې شوې ودانۍ راپاتې دي.

تخته بېگ هغه غونډۍ ده، چې د فيض محمد خان نايب الحکومه په دوره کې پکې پوځي ودانۍ جوړې شوي او شاو خوا يې ښې گڼې ونې نهالې شوې دي. که څه هم دې ونو او ودانيو ته په وروستيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنګونو کې ډېر زيان اوښتی دی؛ خو لا تر اوسه هــم هماغــه ودانــۍ او هماغه ونې ولاړې دي او نور کار پکې نه دی شوی.

تخته بيک چې نايب الحکومه او جنرال محمدحسين خان هم ونې نهالې کړې دي

ملکندی، منځنی بازار او امنيه قوماندانۍ هم هغه ودانۍ دي، چې د اروانباد فيض محمد خان په وخت کې جوړې شوې دي. قوماندانۍ خو له لږ ترميم پرته په هماغه پخوانۍ بڼه پاتې ده او تــر اوســه تــرې هــم د امنيه قوماندانۍ د ودانۍ په توګه ګټه اخيستل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیض محمد خان په خوست کې ډېرې لارې او سرکونه جوړ کړي دي. زیاتره لوی او اوږده سرکونه لکه د تنگي له لارې زېړوک او له هغه ځایه اورگون ته سرک، د ده په وخت کې تېر شوی دی. هغه مهال په اورگون کې حاکمي وه. د غلان سرک ده جوړ کړی دی. له خوسته چله دار کنډو، گبر، میدان، شهرنو، میرزکې او له هغه ځایه گردېز ته سرک د ده په وخت کې تېر شو. البته د خوست گردېز سرک د ده د پلار نواب خان حاکم په وخت کې تېر شوی دی. د لکې تېرړي سرک په سروټي، گبر منگلو، میرزکی او سیدکرم باندې بیا گردېز ته رسېده. له

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکې تیرې تر گردېزه د فیض محمد خان په وخت کې جوړ شـوی دی او په دې وروستیو کې ډمبر شوی هم دی.

د لکي تیرې سرک چې د نایب الحکومه په دوره کې غځول شوی دی

میراجان بازار، چې د وازې خوا او گردې ځېړۍ د ولسوالیو تر مـنځ پروت و، د خوست او گردېز ترمنځ یوازینی پخوانی بـازارگوټی و، چـې مسافرو به پکې شپه تېروله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

میراجان بازار چې اوس یوازې کنډواله ده

د خوست زیاتره مهم ښوونځي هم د فیض محمد خان په وخت کې جوړ شوي دي او د سرکونو پر غاړو زیاتره ونې هم هغه کښېنولي دي.

د خوست ښار بنسټ فیض محمد خان اېښودلی او نقشه یې هم هغه جوړه کړې ده. په علیشېرو کې بلاوټ باغ او مېلمه کوټ باغ چې په ۴۰ جریبه ځمکه کې جوړ دی، دا دواړه هم فیض محمد خان جوړ کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیض محمد خان د نورو چارو تر څنگ ښوونې او روزنې ته هم ځانگړې پاملرنه کوله، لومړی یې د خانانو او ملکانو زامن جبراً ښوونځیو ته ونیول او بیا یې د کلیوالو زامن د خسنې له مخې جبراً ښوونځیو ته ونیول. هغه وخت په ولس کې داسې تبلیغ شوی و، چې ښوونځي د بې دینۍ مرکزونه دي. په دې کار کې هغو ملایانو زیاته ونډه درلوده، چې د امان الله خان پر ضد راپورته شوي وو، لکه گوډ ملا.

د خوست مهم ښوونځي او لیسې لکه: غربنت لیسه، اسمعیل خېلو لیسه، لکڼو لیسه او نورې او د نادرشاه کوټ، درگې، گوربزو، زمبر، تریزیو، میدان، ایبک او صبریو ښوونځي هم د ده په وخت کې جوړ شوي دي.

وایي چې کوم موټر به یې په قاچاقبرۍ کې ونیوه په هغه به یې بیا بیگار کاوه او د ښوونځیو په جوړولو کې به یې ترې گټه اخیسته؛ حاجي ولي اکبر وایي:

((د حاجي خانه دین د نیولي موټر مالونه یې ضبط کړل او په سزا کې یې په موټر باندې د زمبر ښوونځی جوړ کړ. د شین گل په موټر یې د یعقوبیو ښوونځی جوړ کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ببرک تهانې ته سرک هم د ده په وخت کې تېر شوی دی. د "نادرشاه کوټ" قشله هم ده ودانه کړه او د هغه افسر په نامه یې ونوموله چې همدلته وژل شوی و؛ نو د نادرشاه کوټ قشله د نادرشاه افسر په نامه ده، نه د ظاهرخان پاچا د پلار په نامه.

فیض محمد خان له هغو خلکو سره سخت چلند کاوه، چې تر فرضي کرښې ورهاخوا به یې اړیکي درلودل. له همدې امله یې د ببرک خان ځدراڼ د هغو دریو زامنو ځمکې ضبط کړې، چې له کرښې هاخوا تللي وو))

وایي فیض محمد خان ډېر ولسي سړی و، ان چې ډېرو کلیوالو خلکو به نه پېژانده. دی به په ولس کې په عادي ډول گرځېده راگرځېده او هیڅ ډول وېره او ډار ورسره نه و. په خپله به یې موټر چلاوه او یوازې به گردېز ته او یا به له هغه ځایه خوست ته راته. په جرگو ـ مرکو کې یې ښه مهارت درلود او له ولس سره به ډېر په هنر چلېده. وایي یو مهال یې یوه ځای ته سرک تېراوه؛ خو ولس مخالفت کاوه او سرک یې نه پرېښود. ده سپین ږیري راټول کړل، ویل راځئ جرگه کوو، دوی په جرگه بوخت شول، هلته یې خپلې مشینرۍ ته د چټک کار امر وکړ او دلته یې جرگه وغځوله، کله چې کار خلاص شو او جرگه مار هم خبر شول، هغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نایب الحکومه ته کړل: دا دې څه وکړل؟ ده ویل چې زموږ مسـوولیت دا و، چې ستاسو د آرامۍ، هوسـاینې او پرمختـګ لپـاره سرک جـوړ کـړو، سرک جوړ شو؛ نو اوس تاسو پوهېږئ چې ګټه ترې اخلئ او که ورانـوئ یې. ځئ نور مو په مخه ښه! خلکو یو بل ته وکتل، له ځان سره یـې فکـر وکړ، سرک یې د ځان په ګټه وګاڼه او په دې ډول شخړه پای ته ورسېده.

ده په خوست کې شخصي جایدادونه هـم درلـودل، چـې تـر هغـه وروسته یې اولادونو وپلورل. اوس د خوست په ښار کې یوه څلور لارې د فیض محمد خان په نامـه نومـول شـوې ده، چـې څلـی یـې هـم ښـه عصـري جوړ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حبيب الرحمن وايي:

((نايب الحكومه نږدې۱۳کاله په پکتيا کې دنده درلـوده. د هغـه پـه دوره کې تر ټولو زيات کار د سرکونو جوړولو په برخه کې شوی دی.

د خوست گرديـز، د منگلـو دوه درې سرکـه، د پټـان او څمکنيـو، د ځاځي ميدان، د خوست د جاني خېلو، صبريو، تره کـي، پـه سـپېره کـې ارگون ته، گوربزو ته، دا سرکونه ټول د هغه په دوره کې جوړ شوي دي.

د پکتيا پروژه هم د هغه په وخت کې منظور شوه. د منگلو پـه پـروژه کې يې ډېر خلک په کار وگومارل او ډېرو کسانو همالته کارونـه زده کـړل لکه موټروانۍ او نور.

هغه به تل له ولس سره د ښې گوزارې سپارښتنه کوله، تل به يـې پـر موږ ټينگار کاوه، چې مراجعين درځخه خپه نـه شي، ځکـه هغـه بـه ډېـر وخت د عمراني چارو په څارنه تېراوه))

صدر گل د نايب الحکومه په اړه وايي:

((هغه په کارونو کې ډېر دقيق سړی و، ټول کارونه به يـې پـه خپلـه څارل، ان د سرک او ودانيو اندازې به يې په خپله اخيستې. زموږ په کـلي کې چې سرک تېريده، زما د مورني نيکه د دکان لږه برخه پکـې ورانېدلـه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما نیکه ورغی، ویل: نایب الحکومه صاحب زما دوه زامن په کابل پوهنتون کې دي، دا زما دکان راڅخه مه ورانوه، هغه ورته وویل:

((ستا دواړه زامن به راته بیا افرین وایي او دعا به راته کوي، هغوی پوهېږي، چې زه دا کار ستا د زیان لپاره نه کوم، ستاسو د ګټې لپاره یې کوم)) نو دکان یې ترې وران کړ.

هغه به په بیګار هم کارونه کول، اوسنی د پروژې باغ یوه دښته وه. دلته چې یې باغ جوړاوه، په قبیلو یې کار کاوه. هرې قبیلې سره به خپلې قلبې وې او کار به یې پرې کاوه. په خلکو به یې ونې حواله کولې، په اسمعیل خېلو یې چنارونه حواله کړي وو. زه زلموټی وم، موږه لاړو زما د ماما ښه غټ چنار و، هغه ته وختم او ۳۰-۴۰ ښاخونه مې راپرې کړل، په خره مې ټول بارکړل، مشران راسره وو او باغ ته مې ورسول. بیا نایب الحکومه ماته څو افغانۍ انعام راکړ))

فیض محمد خان تر ۱۳۴۳ل. پورې په پکتیا کې نایب الحکومه و. هغه جرمني ته د درملنې لپاره تللی و، چې د همدغه کال د غبرګولي په ۱۴مه له کابل راډیو څخه د هغه د مړینې خبر تېر شو. د غبرګولي په ۱۶مه د شنبې په ورځ د مرنجان غونډۍ د پاچاهي کورنۍ په هدیره کې خاورو وسپارل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ نایب الحکومه په خوست کې له ځانه ښه نوم پرېښی دی.
- ✓ تونـد، زړور، متدين، زيارګالونکی او هېواددوسته شخص و.
- ✓ د سيمې له خلکـو سره يـې دوسـتانه اړيکـې پالـل او د هغـو پـه دودونو په بشپړه توګه پوهېده.
- ✓ تل به يې د رغاونيزو کارونو څارنه او لارښوونه پخپله کوله.
- ✓ په پکتيا او ګرديز کې يې ډېرې ودانۍ جوړې کړې دي.
- ✓ د خوست زياتره سرکونه د هغه په وخت کې جوړ شوي دي.

حاجي ولي اکبر د مرکې په حال کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد گل خان مومند

محمد گل خان د محمد خورشید خان غونډمشر زوی، د مومین خان لمسی او د عبدالکریم خان کړوسی دی. په ۱۲۶۳ل=۱۳۰۳س. د روژې په۱۳مه کې د کابل ښار په اندرابیو کوڅه کې زیږېدلی دی؛ خو پلرنی ځای یې د ننگرهار ولایت د مومند درې ولسوالۍ "گولایي" کلی دی.

لومړنۍ زده کړې یې په خصوصي ډول وکړې او بیا په ۱۳۲۷س= ۱۲۸۷ل. کې د حربي ښوونځي په دویم ټولگي کې شامل شو. په پنځه و کالو کې یې حربي زده کړې پای ته ورسولې. تر فراغت وروسته د اردلانو په غونډ کې د قوماندان په توگه وټاکل شو. دغه مهال یې هم شاهي ټولگي ته تدریس کاوه او هم د حربي ښوونځي سرښوونکی و. د دغه بریالي خدمت په پایله کې د سپه سالار

(c) ketabton.com: The Digital Library

صالح محمد خان د یاور په توګه وټاکل شـو او وروسـته د شـاهي ګـارډ قوماندان شو.

مومند څه وخت په ترکیه کې د افغاني سفارت عسکري آتشه و. پـه ۱۳۰۰ل. کې د حرب د وزارت د "مجموعۀ عسکری" مجلـې مـدیر و. پـه ۱۳۰۳ل. کې د پکتیا اعلی حاکم او عسکري قوماندان او په ۱۳۰۶ل. کـې د بلخ د ملکي پلټن رئیس او بیا د ننګرهار عسکري قوماندان و.

د محمدهاشم خان په کابینـه کـې داخلـه وزیـر او ورسره لـومړی د ننګرهار او بیا د پروان ولایت تنظیمیه رئیس و. په ۱۳۱۱ل. کـې د کنـدهار او فراه ولایتونو تنظیمیه رئیس و. په ۱۳۱۳ل.کې د قطغن، بدخشـان، بلـخ او میمنې تنظیمیه رئیس و. په ۱۳۱۹ل.کې د دولت د وزیر په توګه وټاکـل شو.

تر دې دندې وروسته نور په خپل کاله کېناست او پـاتې عمـر یـې د پښتو ژبې په علمـي- ادبي خـدمت کـې تېـر کـړ. تـر ۱۳۲۷ل. پـورې پـه سمنګانو کې اوسېده؛ خو په همدغه کال د شاه محمود خـان د صـدارت پر مهال کابل ته راغی. اوړی به په کابل او ژمی به په لـوی ننګرهـار کـې اوسېده.

په ۱۳۳۴ل. کې د لویې جرګې د نائب رئیس په توګه وټاکل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزیر محمد گل خان د سپېڅلي او کلکې عقیدې څښتن و. په خپل هوډ کلک و او لوړ شخصیت یې درلود. په مـذهبي اصـولو ټینـګ او پـه پښتو او پښتونواله مین پښتون و؛ خو تر څنګ یې مستغني انسـان هـم و. همدا لامل و، چې د دومره واک وځواک سره سره یې هـم پـه کابـل کـې کور نه درلوده او په کرایه کور کـې یـې خپلـه سـپېڅلې اروا خپـل الله تـه وسپارله. همدا دیانت او سپېڅلتیا د ده لوی ویاړ او نېکنامي ده.

وزیر محمد ګل خان مومند په هر ځای کې خپلې انساني، اسـلامي او هېوادنۍ دندې په پوره دیانت، صداقت او ځیرکۍ سرته رسولې؛ نـو د خپلو ښو خدمتونو له امله په"لمر اعلی نښان" هم نمانځل شوی و.

مومند بابا په علمي- فرهنګی برخه کې هم نه هېرېـدونکي خدمتونـه تر سره کړي دي.

په کندهار کې یې د محمد نادر خان په اجازه په ۱۳۱۱ل. کې د پښـتو انجمن بنسټ کېښود. طلوع افغان هـم د مومنـد پـه امـر پـه پښـتو شـو، همدارنګه یې په کندهار کې ډېر زلمیان وروزل.

هغه پر پښتو سربېره په دري ژبه کې هم پوخ او پیاوړی لاس درلود. په پښتو کې یې پر نثر سربېره په نظم کې هم لاس درلود؛ خو نظم یـې تـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

نثر ډېر لږ ليدل شوی دی. وزير محمد ګل خان مومند دا آثار هم افغـاني ټولنې ته په ميراث راپرېښي دي:

پښـتو سـيند، پښـتو ليـار، لنـډکی پښـتو، پښـتني روزنـه، پښـتو-پښتونواله، د پښتو لويه نحو(معاني او بيـان) د پخـلي کتـاب، لنـډه کـی پښتو.

د بلخ ولسوالی ځلور لارې د وزير محمد ګل خان مومند په نامه نومـول شوې ده. دغه ځلورلارې د مزار شريف او شبرغان پر لويـه لاره پرتـه ده. دا هغه ځلورلارې ده، چې خاورې يې د وزير بابا د پلونو نښـې لـه ځانـه سره لري. اروانباد به پر همـدې ځلـورلارې د بلـخ ولسـوالی لـه بـازاره تېريده او خپل کلي "مومندانو" ته به ته. دغه کلی اوس د "وزيـر آبـاد" پـه نامه يادېږي. په دغه کلي کې لا هم د وزير بابا پلرنی کـلا ولاړه ده، چـې اوس يې پکې د محمد عمر خان په نامه د بابا يو عزيز اوسېږي.

که څه هم د تاريخي شاليد له مخې پښتانه هم د نورو قومونـو پـه څېـر د هېواد د شمال له بلخه نورو سيمو ته کوچېدلي؛ خو د وخـت پـه تېرېـدو په بېلا بېلو مهالونو کې بېرته شمال ته راغـلي او اسـتوګن شـوي دي. پـه دې لړيو کې يوه لړی د وزير بابا په نامه ده، چې پښـتانه يـې د هېـواد لـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوېل او ختيځه د هندوکش د غرونو شمالي لمنو ته راوستل او استوګن يې کړل.

د وزير بابا دغو ملي او افغاني کړنو ته ډېرو کسانو له چېچې خوا کتلي او داسې يې انګېرلې ده، چې دغه چارې د قومي او شخصي ګټو پر بنسټ تر سره شوې دي. دغو فکرونو نه يوازې دا چې د دې ملي شخصيت نېك کار ته يې په بده کتلي، بلکې د هېواد پالنې ستر احساس يې هم ژوبل کړی دی.

وزير بابا شمال ته پښتانه د افغانستان د سياسي، ملي او اقتصادي ګټو په موخه راوستلي او استوګن کړي وو، چې په خپلو دغو هدفونو کې بريالی هم شو. د وخت تېرېدو ثابته کړه، چې د وزير بابا دغو ملي کړنو افغانستان له ډېرو ګواښونو وساته او لا به يې ساتي.

يو وخت د هېواد د شمال په اړه دا متل ډېر عام و:"که مرګ غواړې کندوز ته لاړ شه"د دې متل مفهوم دا نه و، چې ګوندې په کندوز کې انسان ته د انسان په سترګه نه کتل کېدل او په ډېره اسانه به يې وينه تويېده، بلکې هغه مهال کندوز شاړې دښتې وې، چې د ژوند کولو هيڅ راز اسانتياوې پکې نه وې. يوازې کندوز نه بلکې د هېواد ډېرې شمالي سيمې همداسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي. د هېواد له نورو برخو به خلك هندوستان او نورو ملكونو ته د غلې دانې د ګټلو په موخه تلل؛ خو د خپل كور له امكاناتو ناخبره وو.

وزير بابا سره د ټول هېواد فكر و، هغه هيله درلوده، چې افغانان د خپل هېواد ځمكې شنې كړي او له منځه يې د ژوند د تېرولو او د خپلو اړتياو ليرې كولو لپاره امكانات راوباسي.

هغه د هېواد په شمال كې د خپلو دندو پر مهال دغه شاړې دښتې او پريمانه اوبه ليدلې وې او دا شونتيا يې هم درك كړې وه، چې د دغو شاړو په آبادېدو كې د ټول هېواد ګټه ده، چې له لارې يې ستر اقتصادي بدلون راتلى شي. په همدې موخه يې د هېواد له ختيځو او سوېلي سيمو څخه يو شمېر پښتانه راوويستل او د شمال په بېلا بېلو سيمو كې يې ځاى پرځاى كړل. دلته يې ورته دولتي شاړې ځمكې او ځنګلونه وركړل، پرې آباد يې كړل او د هېواد له هغې برخې يې كندو جوړ كړ، چې يو وخت پكې د ژوند مانا مرګ وه.

اروانباد اكاډمېسين رشاد"د قام غمخور محمد ګل خان مومند" تر سرليك لاندې مقاله كې ليكي: د هندوكش په شمال كې ډېرې سركاري ځمكې خورا شاړې پرتې وې، اوبه بېكاره بهېدلې او شاړې ځمكې ځنګلونه كېدل. د سيمې خلكو د كرنې په كار كې ځانونه ډېر نه زهيرول. د للمي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره ډېرې دښتې او رغونه د دوی په واك كې وو، يوازې ييوه او تخم يې له دوی څخه غوښت؛ نور نو اقليمي شرايطو كښتونه ورپخول. په پراخو دښتو او ويړو راغو د سيمې د خلكو وس نه رسېده، چې ټول وكري او حاصل ترې واخلي؛ خو د افغانستان ځينې سيمې، په تېره بيا هغه، چې د اوسېدونكو شمېر يې ډېر و، غلو دانو يې د خلكو اړتيا نه شوه پوره كولای. كرنيزې ځمكې نه وې، چې كرل شوې وای، د سيمې خلك به دې ته اړ وو، چې د مزدورۍ لپاره هندوستان ته ولاړ شي او غنم او جوار ترې راوړي. محمد گل خان دغه بې ځمكې خلك او كوچيان په منتونو او زاريو د هېواد شمال ته راوبلل او بې خاونده (دولتي) ځمكې يې د هندوكش په شمال كې پرې ووېشلې. ده په دې كړنو د هندوكش د شمالي برخو ډېرې بې خاونده او بې حاصله ځمكې حاصل خېزه كړې))

نو وزير بابا نه يوازې دا چې د هېواد يوه شاړه برخه حاصل خېزه كړه، بلكې افغانان يې د هېواد پالنې او ودانولو ته وهڅول. دا چې نن د هېواد شمال د نورو برخو په پرتله خورا حاصل خېزې او ډېرې ځمكې لري؛ دا ټول د وزير بابا بركت و، چې بايد په حق كې يې لاسونه پورته كړو.

د وزير بابا له خوا د هېواد په شمال كې د ځمكو د وېش په اړه داسې هم ويل كېږي، چې ده يوازې پښتنو ته ځمكې وركړې دي. دغه مسأله په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوله مانا غلطه ده. دې غښتلي مشر يوازې پښتنو ته ځمکې ور نـه کـړې، بلکې ټولو هغو شمال مېشتو افغانانو ته يې دولتي ځمکې ورکـړې، چـې نه يې درلودې. داسې ډېرې بېلګې شـته، چـې لـه هغـو پښـتنو يـې هـم ځمکې اخيستې دي، چې ډېرې يې درلودې او هغو ته يې ورکـړې، چـې هېڅ يې نه درلودې.

د بلخ ولسوالۍ د وزير آباد کلي يو کس اوسېدونکی او د وزير بابا عزيـز، محمدعمرخان چې اوسمهال د بابا په پلرنۍ کلا کې ژوند کوي، پـه يـوه لنډکۍ ناسته کې راته وويل، چې وزير بابا په شمال کـې لـه پښـتنو پرتـه ټولو هغو قومونو او کورنيـو تـه هـم ځمکـې ورکـړې دي، چـې نـه يـې درلودې.

نومورې د بېلګې په توګـه د خپلـې ولسـوالۍ د "برمزيـد" سـيمې يادونـه وکړه، چې وزير بابا پکې ترکمنو ته څلـور پيکالـه ځمکـه ورکـړې، چـې اوس هم پرې مېشت دي. همداراز يې د "صدرآباد" کـلي اوسـېدونکو تـه چې پښتانه نه دي، هم ځمکې ورکړې، چې د همدې ورکړې له املـه نـن په بلخ کې صدرآباد د يو کلي په توګه ودان دی.

نومورې وويل، چې له دوی يې هم زياته برخه ځمکه پـه مومنـدانو کـلي کې واخيسته او مندوزيو ته يې ورکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو له دې څرګندېږي، چې وزیر بابا د یو انسان په توګه له خپل قوم سره مینه درلوده او غوښتل یې چې د خپل قوم له لارې هم خپل هېواد آباد کړي، چې آباد یې کړ؛ خو هیڅکله یې افغان واحد ملت ته زیان نه دی رسولی او ټولو افغانانو ته یې په یوه نظر کتلي دي.

له سیاسي اړخه هم د محمد ګل خان مومند پلان ډېر مهم و، ځکه اوس په شمال کې داسې ولایتونه ولسوالۍ، کلي او کوڅې شته، چې څنګ په څنګ پکې بېلا بېل قومونه ژوند کوي. له یو بل سره راشه درشه لري، یو ډول دود او دستور لري. د یو بل په غم او ښادۍ کې سره شریك دي او داسې پیوندونه یې سره اخیستي، چې بېلول یې د هېڅ سیاسي بدرنګې تګلارې د وس خبره نه ده.

یعنې په حقیقت کې د مرحوم مومند پلان د ملت جوړونې لپاره و او وخت ثابته کړه چې له ځینو مشکلاتو سره سره، په شمال کې تر ډېرې اندازې ملت جوړونه شوې ده.

د بلخ والي عطا محمد "نور" په دې برخه کې د ستاینې وړ دی، چې د هغه نوم یې د څلورلارې په نومولو سره په ولسي سطحه ژوندی وساته. د کرکو دغه ماښامی همداسې څراغونو ته اړتیا لري، چې تیارې وتښتوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د هېواد په شمال کې د مېشتو افغانانو په زړونو کې يو بـل تـه د مينـې رڼاګانې ځای پر ځای کړي.

د هېواد دغه نوميالی، توريـالی او خبرلـوڅ خواخـوږی د **۱۳۴۳**ل. د زمري په **۲۷**مه د سه شنبې په ورځ سهار مهال اتـه بجـې د (**۸۰**) کـالو پـه عمر په کابل کې وفات شو. جنازه يې د شاندارو مراسمو پـه تـرڅ کـې د کابل په شهدای صالحين کې خاورو ته وسپارل شوه.

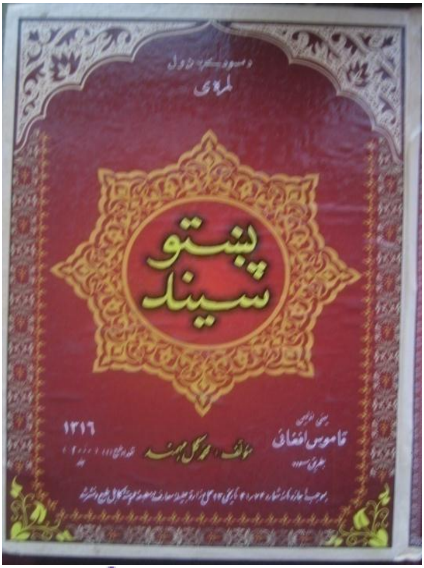

***   ***   ***

***   ***   ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ دیانتداره او فقیرمزاجه شخص و، ځکه خو یې له واک و ځـواک سره په کرایه کور کې ساه ورکړه.
- ✓ باتدبیره، لیرلیدی او ملی شخص و، ځکـه یـې د ملـت جوړولـو بهیر ته کلکه پاملرنه وکړه او یوازې پښتنو ته نه بلکې ټول ملت ته یې اخلاصمندانه خدمتونه و کړل.
- ✓ پر یوه لوړپوړي او هېوادوسته چارواکي سربېره یو لوړ لیکوال او فرهنګپال هم و.
- ✓ هغو پښتني دودونو ته یـې ډېـر اهمیـت ورکـاوه، چـې ټـولنیزې ښېګڼې لري.
- ✓ ولسونه به یې حجرو، دېرو او چاړچوبیو جوړولو هڅول.

لهٔ شاهانهٔ دربارونو ځان وساتهٔ، هغهٔ دنیا چې پهٔ فقیری کې موندل کیږي، پهٔ قصرونو او ماڼیو کې نشتهٔ، هسې نهٔ اروادې د بغاوت او تکبر پهٔ وزرو د فرعون د ملګرو پهٔ کتار کې ودروي او حقایق دې لهٔ یاده ووځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غلام رسول پرماچ

غلام رسول پرماچ د عبد الودود خان زوی پر ۱۲۸۱ل. د کابل په پغمان کې زیږېدلی دی؛ خو له اصلاً د نورستان ولایت(هغه مهال لغمان) د دوآب ولسوالۍ د "نیلاب" کلي په یوه بزګره کورنۍ پورې اړه لري. هغه د ماشومتوب کلونه د لوګر ولایت د کلنګار ولسوالۍ په "حکیم کلا" کې تېر کړي دي.

پرماچ لومړنۍ زده کړې د کابل د "خورد سالان عسکری " په ښوونځي کې وکړې او بیا یې په نظامي زده کړو پیل وکړ. په ۱۲۹۹ل. کې فارغ او د بریدمن په رتبه یې پوځي دنده پیل کړه. په خپل ژوندانه کې یې په بېلابېلو پوځي پوستونو کار وکړ، چې په دې ډول دي:

د ښې وړتیا ښودنې له امله د تورنۍ رتبه ورکړی شوه. د ۱۳۰۲ل. په پای کې د جګړنۍ رتبې ته لوړ او د لومړۍ فرقې په دویم کنډک کې پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنده وګومارل شو. بیا په قطغن او بدخشان (۲۰مه قوه) کې وګومارل شو. تر یو کال خدمت وروسته له خپل کنډک سره پکتیا ته ولیږل شو او تر۱۳۰۶ل. پورې په پکتیا کې پر دنده بوخت پاتې شو. له ۱۳۰۶-۱۳۰۷ل. پورې د غزني په مقر کې د عبدالرحمن تره کي د بغاوت د غلي کولو لپاره وګومارل شو. بیا تر ۱۳۱۰ل. پورې د حربي ښوونځي داخله مدیر و. په ۱۳۰۹ل. کې یې د ډګرمن رتبې ته ترفیع وکړه او له ۱۳۱۰- ۱۳۱۱ل. پورې د لومړۍ فرقې(وروسته اوومه) د لومړي غونډ قوماندان و. له ۱۳۱۱-۱۳۱۶ل. پورې د لومړۍ فرقې د دویم غونډ قوماندان و او د افغانستان مرکزي برخې ته د خدمت لپاره ولیږل شو. په مرکزي سیمو کې یې د خدمت له امله په ۱۳۱۴ل. کې ډګروالۍ ته ترفیع وکړه. له ۱۳۱۶- ۱۳۲۰ل. پورې د ډګروالۍ په رتبه د غزني د ۱۴قوې قوماندان و. په ۱۳۲۰ل. کې د بریدجنرال رتبې ته لوړ شو.

له ۱۳۲۰- ۱۳۲۵ل. پورې د پکتیا تنظیمیه رئیس و. په ۱۳۲۵ل. کې یې د تورن جنرالۍ رتبه واخیسته او له ۱۳۲۵-۱۳۲۶ل. پورې د مرکزي قواو د لومړۍ فرقې د قوماندان په توګه دنده ترسره کړه. د همدې کال په پای کې حربي رئیس مقرر شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د **۱۳۲۷**ل. له وروستیو د **۱۳۲۸**ل. کال تر پای د پوځ پېژندوال و.

له **۱۳۲۹- ۱۳۳۲**ل. پورې دویم څل د پکتیا د تنظیمیه رئیس پـه توګـه مقرر شو.

مدیر شریف الله مرهون د پرماچ په اړه په لنډه توکه وایي:

((غلام رسول پرماچ په ګردېز کې تنظیمیه رئیس و، هغه ډېر تاریخي سړی و او په افغانستان کې یې ډېر ښه نوم درلوده))

(c) ketabton.com: The Digital Library

د **۱۳۳۲**ل. کال له وروستيو تـر **۱۳۳۵**ل. پـورې د مـلي دفـاع وزارت معاون و.

د **۱۳۳۶**ل. کـال لـه لومړيـو- **۱۳۴۲**ل. پـورې د بلـخ ولايـت نايـب الحکومه و. کلـه چـې غـلام رسـول پرمـاچ د نايـب الحکومـه پـه توگـه مقررېده، په بلخ کـې غـلا، شـوکې، وژنـې او لـوټنې ډېـرې زيـاتې وې؛ څرنگه چې غلام رسول پرماچ له دې مخکې پـه نـورو ځـايونو کـې هـم دندې ترسره کړې وې او ښه ورتيا يې ښودلې وه؛ نو له همدې امله هلتـه د سمون لپاره ولېږل شو.

په دې اړه عصمت الله پرماچ نورستانی وايي:

((په بلخ کې د پرمـاچ لـومړی کـار دا و، چـې د احتکـار مخـه يـې ونيوله. کيسه داسې وه، چې په مزار شريف کې څو کسه لـوی شـتمن او محتکرين وو. هغوی به اړين توکي لکه غنم، اورلگيت، کلوشـې او نـور له بازاره پېرل، په خپلو گودامونو کې به يې زېرمه کول او د خلکـو د اړتيـا پر مهال به يې پرې د خپلې خوښې نرخ ايښوده. کله چې پرماچ وليدل په بازار کې ناڅاپه دغه اړين توکي ورک شي؛ نو د لامل موندنې په لټـه کـې شو. مخبرينو تر ډېر هڅو او څار وروسته دا راز ومونـده چـې څـو کسـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوداګر دغه توکي له بازاره پېري او بیا یې په خپلو ګودامونو کې زېرمه کوي.

پرماچ ته چې دا راز معلوم شو، نو لاړ، ګودامونه یې ولیدل. سمدواره یې یو پلاوی وټاکه او ورته ویې ویل: زما له دې سره کار نه شته، چې دا ګودام د چا دی؟ خو توکي راوباسئ، په مناسب نرخ یې وپلورئ او پیسې له ځان سره وساتئ، چې د هر چا مال وي، څښتن یې پخپله پیدا کېږي.

همداسې وشول، څه موده وروسته پرماچ، ځینې مشران او سوداګر په یوه مېلمستیا کې ناست وو، چا پوښتنه ځنې وکړه، چې نایب الحکومه صاحب! د ګودامونو والا پیدا نه شول؟ دا خلک له ولس سره ډېر ظلم او خیانت کوي. اروا ښاد پرماچ وویل:

((زه پوهېږم چې سوداګر خپل ملت او ولس ته د زیان رسولو نیت نه لري؛ خو دوی اصلاً د سوداګرۍ په اصولو نه پوهېږي او کسان یې هم پیدا کېږي، ښایي ځینې یې زموږ پر میز هم حاضر وي؛ نو پیسې خو یې ور رسېږي او خیر دی که د زیاتې ګټې پیسې ور ونه رسېږي))

هغه خپل دفتر ان په عام محضر کې لګاوه، چمن کې به یې چوکۍ واچولې یوې خوا ته به د نایب الحکومه او بلې خوا ته به د قضا دفتر و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی خلکو دا ترتیب نه خوښاوه، څو ورځې به ډېر لږ کسان په کتار کې درېدل؛ خو ورو ورو خلک له دې ترتیب سره روږدي شول او دا کار یې ډېر غوره وګاڼه. څکه خلک به سیده ورتلل، خپلې عریضې به یې وړاندې کولې او ژر تر ژره به پرې اجراآت کېدل.

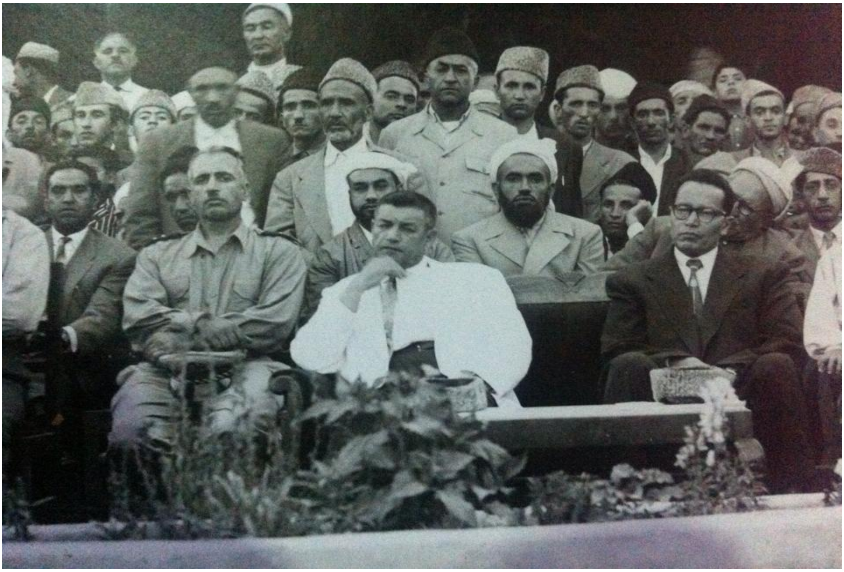

بیا یې د نظم او امنیت خوا ته مخه کړه، څکه د هغه د ورتګ پر مهال په بلخ کې کې غلا، شوکې، وژنې او لوټنې ډېرې زیاتې وې. وایي چې یو وخت به غلاوې کېدې او یو ځل خو غلو د یوې کورنۍ ټول غړي وژلي هم وو او یوازې یو ځوان ترې ژوندی پاتې و. کیسه داسې وه چې پر غلو کوروالا غږ کړی و، چې ومو پېژندئ؛ نو هغوی پسې بېرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راگرځېدلي او ټول کوروالا يې وژلي وو. يوازې دغه ځوان ترې چېرته د کټ لاندې پټ شوی و او د هغوی پرې سترګې نه وې لګېدلې.

اروابناد پرماچ چې هرڅومره هڅه وکړه، غله يې ونه پېژندل. تر ډېر چرت وهلو او د مخبرينو په مرسته پوه شو، چې د دې پېښې راز په زندان کې دی. يوه شپه پټپله زندان ته ورغی زندانيان يې وشمېرل؛ نو معلومه شوه، چې پنځه کسه زندانيان نه شته. همالته ورته منتظر پاتې شو او په پای کې د شپې ناوخته پنځه واړه زندانيان راغلل. هغه يې ونيول، سبا ته يې هغه ژوندی پاتې ځوان راوغوښت، ټول نيولي کسان يې د هغه له مخې تېر کړل. هغه په درې کسانو لاس کېښود، چې قاتلين دا دي. بيا يې هغه درې کسه په شاديان دښته کې په عام محضر کې اعدام کړل))

پرماچ يو مدبر انسان و، هغه مهال چې يې ښار وراناوه، ځينې کسان پاچا ته ورغلي وو، پاچا بېرته پرماچ ته ټلګراف کړی و، چې ښار مه ورانوه، هغه ورته په ځواب کې ويلي وو: پاچا صاحب سمه ده، پاتې به نه ورانوم؛ خو وران کړی بېرته جوړ کړم که نه؟ پاچا ويل ولې ښار دې وران کړی دی؟ اروابناد پرماچ ورته ويلي وو: بلی پاچا صاحب! لږ پاتې دی او نور مې ويجاړ کړی دی. په دې اورېدو سره نو پاچا ورته ويلي وو: ښه! نو ادامه ورکړئ))

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرماچ قاطع او توند سړی و، خپل صلاحیت یې ښه پېژانده او سمه او معقوله ګټه یې ترې اخیستله؛ وایي:

یو وخت د هغه یوه منځنۍ رتبې والا چارواکي په کورنیو چارو وزارت کې څوک لوړ پوړی پېژانده، هغه له یوه بل کس څخه په دې اسره رشوت اخیستی و، چې زه به دې پر هغه لوړ پوړي په دغه پست کې مقرر کړم. د مرکز څارنوالانو له نشاني شویو پیسو سره هغه کس ونیوه. کله چې پرماچ خبر شو، چارواکی یې له څارنوالانو سره راوغوښت، پیسې یې ترې واخیستې، پوښتنه یې ترې وکړه چې رشوت دې ریښتیا اخیستی و؟ هغه ویل: هو صاحب! پیسې یې بلې بخارۍ ته ورواچولې او هغه یې ښه وواهه، بیا یې رخصت کړ او ورته ویې ویل چې نور دندې ته رانه شې.

څارنوالانو ویل: صاحب! تاخو سړی پرېښود، هغه مجرم و، دوسیه یې جوړه شوې ده، اوس نو موږ څه وکړو؟

اروانباد پرماچ ورته وویل: تاسو څوک یاست، چې هغه مو نیولی دی؟ لومړی به مو زه خبر کړی او بیا به مو هغه نیولی وای. دا په ما پورې اړه لري، نه په تاسو پورې. تاسو تللای شئ او که غواړئ چې تاسو هم ښه وټکوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرماچ په افغـاني دودونـو پـوه او تجربـه کـار چـارواکی و. وایـي د نورستان د دوه قبیلو تر منځ دښـمني وه او ۱۴کسـان هـم تـر منځـه وژل شوي وو. پرماچ له خپل نفوذ او تجربې په ګټې اخیسـتنې د هغـو جـوړه وکړه؛ خو د ښه تضمین لپاره یې له یوه بېوزله لوري څخه دوه لکه افغانۍ او له بل زورور لوري څخه دوه سوه میله وسله واخیسته؛ نـو هغـو قبیلـو بیا وروسته په خپلو کې د شخړې کولو زړورتیا ونه کړه.

غلام رسول پرماچ به هم له زندانیانو څخـه پـه ځینـو کـارونو کـې د بشري ځواک په توګه ګټه اخیسته. وایي چې د روضـیې د جومـات لپـاره یې د بلخ په بندیانو، سطرنجۍ او ځینې نور اړونـد شیزونـه جـوړ کـړل، البته یو په یوه مناسب قیمت یې ترې وپېرل.

هغه به خپل ټول مامورین په کلکه څارل، ان چې د هغـو شـخصي کارونه به یې هم تر پام لاندې وو. وایي د هغه یوه مرستیال پـه شـخصي پانګه په مزار کې یو کور وپېره، کله چې پـرې پرمـاچ خـبر شـو، راویـې غوښت، پوښتنه یې ترې وکړه چې کور دې پېرلی دی، ویل: هو صاحب! ارواښاد پرماچ ورته وویل: بېرته ترې پیسې واخله او کور مه پېره، ځکه ته ما مقرر کړی یې؛ نـو خلـک بـه وایـي چـې د نایـب الحکومـه مرستیال

(c) ketabton.com: The Digital Library

رشوتونه اخیستي او یا یې خیانت کړی دی. په دې ډول یې خپل مرستیال له کور پېرنې منع کړ.

اروابنــاد پرمــاچ یــو زیــارکښ، هڅانــد او نــه ســتړی کېــدونکی نایب الحکومه و، شپه او ورځ به د خلکو په خدمت لګیا و. عصـمت الله پرماچ وایي:

((پرماچ د خلکو سړی و، تل به د خلکو په خدمت بوخـت و، مـوږ به زیاتره نه لیده، ان د جمعې په ورځ به هم ډېر لږ په کور کې پاتې کېـده، چې موږ به یوازې په همدغه وخت کې په کور کې لیده.

د بلخ ولایت پخوانۍ ودانۍ چې د "پرماچ"په دوره کې جـوړه شـوې؛ اوس تـرې د اطلاعاتو او کولتور د ریاست ودانۍ په توګه ګټه اخیستل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خوړو کې به یې نورستانی پنیر، کورت او ښورا خوښول. لږ خوراک یې کاوه؛ خو په کاسه کې به یې خواړه نه پرېښودل. په هر ډول خوړو به یې شکر ویسته.

متدین انسان و، د شپې به عبادت ته پاڅېده، خپل تسبیحات به یې په سجده کې پوره کول. زما مور به یې هم تهجد لمانځه ته راویښوله.

خلک یې د پوهې او تعلیم خواته هڅول او پخپله یې ښوونځي له نږدې معاینه کول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه د حکومت هر څیز له ځان سره امانت او په امانت کې لاسوهنه یې غیراسلامي عمل ګاڼه، ان موږ ته یې اجازه نه راکوله چې په دولتي موټر کې د شخصي کار ترسره کولو لپاره لاړ شو.

نظام او حکومت ته وفادار افسر و، یوه ورځ ترې ما پوښتنه وکړه، پلاره! په جنګ کې به دې څومره خلک وژلي وي، پنځوس- شپېته؟

له دې پوښتنې سره یې په مخامخ غره کې سترګې خښې کړې، دقیقه دوه چوپ و. زه په خپله پوښتنه پښېمان وم، بیا یې وویل: زویه! موږ جنګ ته د وژنو لپاره تللي نه یاستو، ښايي زيات، ښايي کم؛ خو حکومت اسلامي حکومت دی، پاچا د الله سیوری دی او څوک چې له اسلامي حکومته سرغړونه کوي، باغي دی؛ نو موږ د باغیانو پر وړاندې جنګ کړی، نه د بې ګناه خلکو پر وړاندې؛ نور نو واک له الله سره دی))

اروانښاد پرماچ له عسکري مقرراتو سره سم په **۱۳۳۶**ل.کې له عسکري دندې تقاعد شو؛ خو د نایب الحکومه په پست یې دندې ته تر **۱۳۴۲**ل. پورې دوام ورکړ.

پرماچ په **۱۳۰۶** او **۱۳۰۷**ل.کلونو کې د عبدالرحمن تره کي د بغاوت د غلي کولو لپاره په مقر سیمه کې و ګومارل شو او هلته یې برى تر لاسه کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له **۱۳۲۶- ۱۳۲۷**ل. پورې يې د کونړ د ساپو د بغاوت په غـلي کولـو کې فعاله ونډه واخيسته.

هغه د گوړ ملا، د ناصرو او توخيانو، شينوارو، ابـراهيم بيـگ لقـي، ځـدراڼو، کټوازيـانو او شـمالي د بغـاوتونو پـه راملـو کـې فعالـه ونـډه واخيسته.

د دغسې دندو په بهير کې يو ځل د مغولگي او بل ځل د پښتونستان د ازادۍ غوښتونکو د خود اراديت په موضوع کې دنده وروسـپارل شـوه او دواړه ځل يې په برياليتابه سره دغه دندې ترسره کړې او په خپلو لاسـو يې د ازادۍ د لارې د **۱۴**کلن بهير د يوه مهم مبارز الحاج ميرزاعلي خـان تويخيل سره د **۱۳۲۸**ل. کال د جدي په **۲۲** مه د وزيرستان په مرکـز کـې د يوې لويې جرگې په ترڅ کې د پښتونستان توغ پورته کړ.

که څه هم د ټولنپېژندنې په برخه کې يـې مسـلکي زده کـړې نـه وې کړې؛ خو هغه د نورستان د قبيلو په اړه له معلوماتو او د هغـو لـه څېړلـو سره لېوالتيا درلوده؛ نو د نورستان د قبيلو د اتنوگرافۍ په اړه يې هم ځينې کارونه ترسره کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حکومت له لازم گڼې سره سم په **۱۳۴۲**ل. کې پرماچ له بلخ څخه کابل ته تبدیل شو. د ژوندانه په پای کې د پروستات د سرطان له امله فلج شو او شاوخوا اته کاله یې د دغې ناروغۍ رنځ وگاله.

اروابناد غلام رسول پرماچ د **۱۳۵۴**ل. کال د لړم پر **۲۲** مه د**۷۳** کلونو په عمر ومړ او د شاندارو عسکري مراسمو په ترڅ کې د لړم په **۲۳**مه د کابل په قول ابچکان کې خاورو ته وسپارل شو.

پرماچ یو مدبر صاحب منصب، لیرلیدی قوماندان، غوره ملي او تولنیز شخصیت و. د هغه کارنامې د هغه نوم د ولسونو په سینو کې خوندي ساتي. پرماچ یو مجاهد و، چې د خپل نفس په مقابل کې یې جهاد کاوه. هغه د مزار په ښار کې هیڅ کور او جایداد نه لري. د هغه دربار تل د خلکو پر مخ پرانیستی و، هر کس ازادانه ورتلای شو او هر کس ورته په خپل لاس خپله عریضه وړاندې کولای شوه.

استاد امیر محمد "یکه" د اروابناد پرماچ په اړه وایي:

((غلام رسول پرماچ په بلخ ولایت کې د جدیده په نامه هم یادېده. لامل یې دا و، چې نورستانی و او نورستانیان د امیر عبدالرحمن خان په دوره کې د اسلام په مبارک دین مشرف شوي وو، نو جدید معنی دا چې نوی یې اسلام منلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرماچ د منځنۍ ونې، زېرې ګونې، زېرو ويښتانو او ابي سترګو والا متدين، خدمتګار او مهربان سړی و. په **۱۳۳۶**ل. کې د بلخ د والي په توګه مقرر شو. هغه مهال افغانستان په اوه و ولايتونو ويشل شوی و، چې له ميمنې تر سمنګانو پورې د بلخ ولايت اړوندې سيمې وې. هغه مهال د مزار شريف ښار داسې ښه نه درلوده، بلکې ښار يوازې د روضې د بڼ په منځ کې و. سره له دې چې ښار په بڼ کې و، خو له **۲۵۰-۳۰۰** پورې کورنۍ هم د بڼ په منځ کې اوسېدلې. د بڼ شاوخوا لانديني کلي پراته وو، چې ښار يې جوړاوه: يخدان، تيتاق، چغدک او عزيزآباد.

کله چې غلام رسول پرماچ د بلخ د نايب الحکومه په توګه مقرر شو، د هغه له دې سيمې او په ځانګړي ډول له روضې سره لېوالتيا پيدا شوه او ډېر اخلاص يې ورسره وښوده.

لږ وخت وروسته پرماچ د بلخ ولايت د پرمختګ او ښېګڼې لپاره بېرته کابل ته لاړ، د ښار نقشه يې برابره کړه، چې روضه مبارکه پکې څرګنده معلومېده. بلخ ته له بېرته راګرځېدو سره په دې فکر کې شو، چې څرنګه د يوه سم او منظم ښار بنسټ کېږدي. د دې لپاره يې د هغه ځای له نورو چارواکو لکه د څارندويو، ژاندارمو، پوليسو او د دهدادي د **۱۸**مې فرقې له قوماندانانو سره مشوره وکړه. هغوی يې وګومارل چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

جمعې تر لمانځه وروسته خلک وهڅوي چې د هغه خبرو ته غوږ ونيسي. د لمانځه تر ادا کولو وروسته "پرماچ" د روضې له جوماته راووت، چارواکو خلکو ته وويل: والي صاحب پسې شئ چې هغه درسره خبرې کوي. والي صاحب د خندق خواته روان شو، خلک ورپسې وو. د روضې شمال لوېديځ ته چې دوه د اوداسه ځايونه دي بام والا يې پخواني دی، له دې ځايه تر خندق پورې **۹۰-۹۵** پله واټن دی، هلته گرځنده کنارابونه وو او خلکو ترې گټه اخيسته. کله چې پرماچ خندق ته نږدې شو خلکو ته يې مخ راواړاوه، ويې ويل: ای د مزار خلکو! ای ايشانانو! دا څه شی دی؟ خندق ته يې اشاره وکړه چې د فضله موادو زېرمه تون و. خلکو وويل دا خندق دی، د کنارابونو د فضوله موادو زېرمه تون.

پرماچ بيا غبرگو گومبزو ته اشاره وکړه ويل: دا غبرگې گومبزې څوک دی؟ ويل: شاه اولياء، د حضرت علی کرم الله وجهه روضه يا آرامځی دی. پرماچ وويل: ښه چې دومره پوهېږئ؛ نو چې دا روضه په داسې ځای کې وي ښه به وي، که په ښه ځای کې؟ ډېرو کسانو وويل: نه صاحب! چې په ښه ځای کې وي، ښه به وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د روضې د جومات د اوداسه پخوانۍ ودانۍ

پرماچ بیا ټولو خلکو ته مخاطب شو، ویل: نـو یـوه شـئ چـې زه دا ښار ورانوم او سم ښار جوړوم، تر درېو میاشتو پورې مو کورونـه خـالي او خپل څیزونه لیرې کړئ. بیا ملا امامانو له منـبره هـم دا اعـلان کـاوه، چې ای خلکو پرماچ دا ښار ورانوي، تر ټاکلي وخت پورې خپل کورونـه خالي کړئ.

په ټاکلي وخت یې ښار چپه کړ، په یوه میاشت کـې یـې خځلـې او زیاتي خاورې له ښاره وویستې او بالاحصار خواته یې یوړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بيا يې خلک راوغوښتل، د روضې ساحه په مشوره **۵۰۰** په **۵۰۰** مترو کې تثبيت شوه او د ښار نقشه يې واچوله.

د ساحې تر تثبيت وروسته يې مهم پانګوال لکه غلام محمد علاقه دار، حاجي صلاح الدين، عبدالجبارخان حاکم، عبدالقيوم خان ترابي، ياسين خان خوجه يين، حاجي فيض الله، ضياخان بايي، مندوزيان او نور راوبلل، جبراً يې ورته ځمکې قباله کړې، چې ځانته پرې ودانۍ جوړې کړي. ان د ځينو ودانيو په جوړولو کې يې تر **۳۰-۴۰** کسانو پورې يو لاس کړل، چې په شريکه يې جوړه کړي.

غلام رسول خان پرماچ **۱۳** وسله وال سپاره درلودل، چې کبير خان يې د ټولي قوماندان و. پرماچ به سهار په آس سپرېده او غرمه مهال ۱۱ بجې به ترې کوزېده. بيا به دوه بجې سپرېده او مازيګر مهال پنځه بجې به ترې کوزېده. په دې ډول تل ګرځېده راګرځېده او پخپله يې د کار څارنه کوله.

د ښار د ويجاړونې پر مهال خلک خواشيني وو، خو د کار په پای کې د ښکلي او منظم ښار په ليدو خوشاله او خوښ وو.

په **۱۳۳۸**ل. کې پرې د مدير غني په سرای کې د ځينو خلکو له خوا بريد هم وشو. اروابناد پرماچ هلته د ولايت په نامه وداني جوړه کړې وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د هغې پرانیسته یې کوله. کریم خان مستغني د ۱۸ فرقې قوماندان سمدواره د یرغلگرو مخه ونیوله او بیا وروسته غلام رسول خان پرماچ خلکو ته قناعت ورکړ.

هغه ښار چې د پرماچ په دوره کې جوړ شوی و، ډېر کوچنی و، ان اوسنی ښار د هغه تر سل برابره هم زیات دی؛ خو نقشه هماغه ده، چې ارواښاد غلام رسول پرماچ یې بنسټ ایښی و او ورځ په ورځ پراخېږي.

اروانباد پرماچ د هېواد د امنیتي چارو د ښه سمبالښت له امله د دې نښانونو او مډالونو په اخیستو نمانځل شوی دی: شجاعت، خدمت شمالی، خدمت قطغن، دریمه درجه ستوری، د پکتیا د خدمت نښان، صداقت، د دویمه درجه ستوري نښان، د سردار عالي نښان، د پوهنې نښان او د خدمت نښان.

په مزارشریف ښار کې د "پرماچ" په نامه نومول شوی واټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د هېواد په هره سيمه کې يې د امنيت راوستنې لپاره نه ستړې کېدونکې هلې ځلې کړې او هر ډول سربښندنې ته چمتو و.
- رښتينى پوځي او د قوماندې تابع افسر و.
- د مزار شريف د نوي ښار بنسټ ايښودل يې د ملکي خدمتونو يوه بېلګه ده.
- ديانت او سپېڅلتيا يې له دې هم ښه ترا جوتېږي، چې په مزار شريف يا لويه پکتيا کې هيڅ شخصي جايداد نه لري.

*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

گل پاچا الفت

گل پاچا الفت د میرسید پاچا زوی او د سید فقیر پاچا لمسی پر ۱۲۸۷ل. کال د لغمان د عزیز خان کڅ په منصور کلي کې زېږدلی دی.

زده کړې یې په نارسمي مدرسو کې او د خپل وخت متداوله علوم لکه صرف، نحوه، منطق، تفسیر، حدیث، معاني او بیان یې د ننګرهار او کابل له مشهورو استادانو څخه لوستي دي.

د الفت مورنۍ ژبه پښتو وه، خو دري یې هم په ښه او لوړه کچه زده کړې وه. په دري کې یې په لوړه کچه شاعري هم کولای شوه. عربي ژبه یې هم ښه زده وه او مقالې یې پرې لیکلای شوې. په مستعارونو نومونو یې هم ډېرې مقالې لیکلي او خپرې کړې دي، هغه مستعار نومونه دا دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظريف افغـان، کجـوروال، علاقمنـد، محتـاج، سـتمديده، نوآمـوز، نادار، آرزومند، نکته رس، نکته دان، منتظـر، مشـاهد، حقبـين، منصـف، حق پسند، دلسوز، امنيت خواه، لغت دان، پارلماني وکيل، دقـت پسـند، اعتدالي، ملتفت، قانوني، خپل، بې زړه او ا.ط. گ.

دغه رسمي او نارسمي دندې يې ترسره کړي دي:

په **۱۳۱۴**ل. کې د انيس ورځپاڼې کاتب(د وړې رتبې مامور) و.

په**۱۳۱۵**ل. کې د "انجمن ادبی" د تألیف او ترجمې غړی و.

په **۱۳۱۶**ل. کې دپښتو ټولنې له جوړېدو سره د "زېري"جريدې مدير و.

په **۱۳۱۸**ل. کې د پښتو ټولنې د صحافت د مدير مرستيال و.

په**۱۳۱۹**ل. کې د پښتو ټولنې د لغاتو او قواعدو د څانگې مدير و.

په**۱۳۲۰**ل. کې د "اصلاح" ورځپاڼې مشاور او په همدغه کال بيـا د پښـتو ټولنې لوی مبصر او د "کابل" مجلې مسوول مدير و.

په**۱۳۲۵**ل. کې د ننگرهار د "اتحاد مشرقي" جريدې مسوول مدير و.

په**۱۳۲۷**ل. کې د ننگرهار د قبايلو عمومي مدير و.

په**۱۳۲۸**ل. کې د جلال آباد د خلکو له خوا د ملي شورا په اوومه دروه کې وکيل او بيا په ملي شورا کې دويم معاون و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په۱۳۳۱ل. کې د لغمان د کرغیو د خلکو له خوا د ملي شورا د اتمې دورې وکیل و.

په **۱۳۳۴**ل. کې د جلال آباد د خلکو له خوا د لویې جرگې وکیل و.

په **۱۳۳۵**ل. کې په لومړۍ رتبه د پښتو ټولنې رئیس او پوهنې وزارت د عالي شورا په غړیتوب ومنل شو. همدارنگه د کابل پوهنتون د حقوقو او ادبیاتو د پوهنځیو د پښتو استادي هم ورتر غاړې شوه.

په **۱۳۳۸**ل. کې د افغان شوروي د دوستۍ د ټولنې له جوړېدو سره سم د دغه ټولنې رئیس شو.

د **۱۳۳۰**ل. له جوزا د **۱۳۳۲**ل. د لړم تر پایه د ویښ زلمیانو د نشراتي ارگان "اولس" جریدې د امتیاز خاوند هم و.

په **۱۳۴۲**ل. کې د قبایلو د مستقل رئیس په حیث د کابینې غړی شو.

په **۱۳۴۴**ل. کې د جلال آباد د ښاریانو له خوا د ولسي جرگې دولسمې دورې ته وکیل وټاکل شو او د وکالت له څلور کلنې دورې وروسته متقاعد شو.

الفت پر خلکو او ولس یو زهیر، دردمند، شاعر او لیکوال و. د هېواد په ټولنیز او سیاسي بهیر کې یې هڅه کوله، چې د خلکو په گټه تر وسه وسه برخه واخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کار او ملازمتونو په دغه اوږده بهير کې د ښو خدمتونو، نوښتونو او جديت له امله د مقاماتو له خوا ستايل شوی او نمانځل شوی هم دی. د خوشحال خان ادبي جايزه، د ابوعلي سينا ادبي جايزه، دويمه درجه تقديرنامه، د ستوري درېيمه درجه نښان، د پوهنې دويمه درجه نښان، د وکالت د دورو نښانونه او د لويې جرگې يادگاري نښان يې تر لاسه کړي دي.

نومورې د ويښ زلميانو د ډلې له مخکښانو څخه دی. کله چې دی په **۱۳۲۵**ل. کال د "اتحاد مشرقي" جريدې مسوول مدير و، هغه جريده يې د ويښ زلميانو د لومړنيو اثرونو، فکرونو او نظريو چاپولو ته وقف کړې وه. الفت د پارلمان د وکالت په ټولو دورو کې د خلکو خوا نيولې او په پارلمان کې دننه او بهر يې په ژبه او قلم د خلکو د حقوقو د خوندي کولو لپاره مبارزه کړ ې ده.

د **۱۳۳۴**ل. کال په لويه جرگه کې د پښتنو او بلوڅو د ملي ازادۍ د نهضت د ملاتړ او دوستۍ د لا ټينگولو لپاره گل پاچا الفت ډېرې هلې ځلې کړي دي.

الفت دغه لاندې هېوادونو ته سفرونه کړي دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۳۳٦ل. کال د وري په۳مه د یو پلاوي د مشـر پـه توگـه پېښـور تـه د عبدالرحمن بابا د قبر جوړولو او په پر هغه د پښتو ټولنې له خوا د ډېـرین پوښ لگولو لپاره.

د ۱۳۳۶ل. کال د غوایي پـه **۲۸** مـه د پخـواني شـوروي اتحـاد د کولتـور وزارت په بلنه د یو کولتوري پلاوي په مشرۍ هغه هېواد ته.

د ۱۳۳۶ل. کال د زمري په **۲۹**مه د ختیځ پوهانو پـه څلیریشـتم کـانگرس کې د برخې اخیستلو لپاره د یو پلاوي په غړیتوب مونشن ته. په دې سـفر کې یې د خوشحال خان خټـک او پښـتو ټـولنې پـه اړه دوه کنفرانسـونه ورکړي دي.

د ۱۳۳۷ل. د تلې په **۳**مه د یو پلاوي په غړیتوب د آسیا او افریقا د لیکوالو په لومړني مؤسس کنفرانس کې د گډون لپاره تاشکند ته.

د ۱۳۳۹ل. کال د غوایي په**۸** مه د شوروي ـ افغان دوستۍ ټولنې په بلنـه د یو پلاوي په مشرۍ پخواني شوروي اتحاد ته.

د ۱۳۳۹ل. کال د زمري په **۱۵**مه د ختیځپوهانو په پنځه ویشـتم کـانگرس کې د برخې اخیستلو لپاره د یـو پـلاوي پـه مشـرۍ مسـکو تـه. پـه دې کانگرس کې یې د خوشحال خان خټک او عبدالرحمن بابا د شاعرۍ پـه اړه کنفرانس ورکړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د۱۳۴۰ل. کال د غوايي په ۹مه د شوروي ـ افغان دوستۍ ټولنې په بلنه د يو پلاوي په مشرۍ شوروي اتحاد ته تللی دی.

الفت د پښتو او دري ژبو شاعر او ليکوال و. په عربي ژبه يې ځينې ليکنې هم چاپ شوي او له عربي څخه يې هم ترجمې کړي دي. د زرو په شاوخوا کې مقالې يې د هېواد په مطبوعاتو کې خپرې شوې دي.

آثار يې دا دي:

د پسرلي نغمه، ښه لمسون، عالي افکار، د آزادۍ پيغام، غوره اشعار، د زړه وينا، بله ډيوه، نوی سبک او نوی ادب، غوره نثرونه، څه ليکل يا ليکپوهه، املاء او انشاء، ليکوالي(املاء او انشاء) لغوي څېړنه، پښتو سندرې، ملي قهرمان، منطق، پښتو کيلي، لوړخيالونه او ژور فکرونه، احمد شاه بابا، نوی څرک، څه ګورم او څه اورم، اجتماعي نظريات، د ټولنې علم، د موفقيت لار، د ټولنې په جوړولو کې د اسلام نقش او...

د شعر يوه بېلګه يې دا ده:

زما ګناه

نه مې د چا مال خوړلی نه مې څوک وژلي دي
نه مې چا ته ورک شه يا ګم شو کله ويلي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نـوره گنـاه نـه لـرم پـه دې گنـاه مـې مـه نيسـه
زړه کې چې مې پټ ظالم ته بد غونـدې کـتلي دي
وخـــت د اعـــتراف دی گنـــاه خپلـــه درتـــه وايمـــه
نـــه يمـــه منکـــر پـــه مظلومـــانو مـــې ژړلي دي
دا گنـــاه د ســـترگو کـــه د زړه ده نـــه پوهيږمـــه
بد مې چې ليدلي خـدايږو بـد مـې هـم گـڼلي دي
زه يـــې پـــه ليـــدلو او ويلـــو گنـــاه گـــار شـــومه
نـور يـې پـه کولـو او عمـل بانـدې ښـاغلي دي
نـــه يمـــه خـــاين پـــه خيانـــت د نـــورو پـــوه يمـــه
پوهـه کـه گنـاه وي خلـق ټـول اوس پوهيـدلي دي
داچـې ډيـر کـاږه درتـه ولاړ دي ټيـټ سرونـه هـم
ستا مخکې چې سم نه شو سـم کلـه چليـدلي دي
هيڅ اميد ترې مه کړه که څوک ځان د تا غلام گڼـي
مـــا غلامانـــــه ذهنيتونـــــه پيـژنـــــدلي دي
لـــوړ مقـــام تـــه رسي چـــې بوټونـــه پـــاکوي د بـــل
ډيـــر پـــه دغـــه شـــغل رياســـت تـــه رســـيدلي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارواښاد الفت په۱۳۵۶ل. کال د لیندۍ په اتـه ویشـتمه لـه دې فـاني نړۍ سترګې پټې کړې او د کابل- جلال آباد د عمـومي سرک پـر غـاړه د لغمان په عزیز خان کڅ کې خاورو ته وسپارل شو.

پر ځان د بل د نيو کې درناوی وکړئ، ځکه چې داستا نيمګړتيا په ګوته کوي او د شخصيت جوړوني لارې ته دې سموي.

*** *** ***

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ الفت تر هر ډګره زيات د ولس د يوه رښتيني خادم او د ولـس پـه درد د درمند مشر په توګه په افغاني ټولنه کې پېژندل کېږي.
- ✓ هغه ټولنيز حقايق په ډېره ښکلې او په زړه پورې لهجـه پـه خپلـو ليکنو کې منعکس کـړي دي، چـې د رښـتيا ويلـو يـو اتـل ګڼـل کېږي.
- ✓ د پښتنو او بلوڅو د ملي ازادۍ د نهضت د ملاتړ او دوسـتۍ د لا ټينګولو لپاره يې ډېرې هلې ځلې کړې دي.
- ✓ په ادبي- فرهنګي برخه کې د افغانستان نوميالۍ څېره ده.

ناپوهان او احمقان فکر کوي، چې تر ټولو زيات پوه او ښاغلي دي، له احتياطه کار واخلئ، که نه په لويه بلا به ورسره اخته شئ.

***   ***   ***

***   ***   ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمدعلي کهزاد

نــامتو عــالم او مــؤرخ احمــدعلي کهــزاد د(۱۲۸۷ل. د غــوايي ۸مه=۱۹۰۸ اپريل ۲۸مه) د کابل په چنداول کې د ميرزا محمد عـلي کـره زيږيدلی دی. لومړنی مروجه زده کړې يـې پـه ډېـر کوچنيـوالي کـې لـه سيد عبدالحميد نومې ښوونکي څخه پيل کړې او د رسمي زده کړو لپاره په اووه کلنۍ کې په ښوونځي کې شامل شو. په خافيانو، اتحاد، حبيبيـه، جبل السراج او استقلال ښوونځيو کې يې زده کړې سرته ورسـولې او پـه ۱۳۰۸ل. کال يې د استقلال لېسې د لومړۍ دورې په فارغانو کې د ممتاز فارغ بريليک تر لاسه کړ.

نومورې رسمي زده کړه د هغه وخت له شرايطو سره سمه د بکلوريـا تر درجې پورې ورسوله؛ خو له علم، پوهې او څېړنو سره د زيـاتې مينـې له امله يې خپله ژوره مطالعه د ژوند تر پای جاري وساتله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځانګړي ذوق له مخې يې د هېواد د تاريخ او لرغونو آثارو د څېړنو درانه او له ستونزو ډک کار ته ملا وتړله. نوموړی په دري، پښتو، عربي، فرانسوي، ايټالوي او انګرېزي ژبو پوهېده.

کهزاد لومړنۍ رسمي دنده د ترجمان په توګه د هغه فرانسوي پلاوی له مشر" موسيوکول" سره پيل کړه، چې په کابل کې د ارګ دروازې د ګومبزې په جوړونه بوخت و. په همدې ورځو کې يې د وطندوستۍ په نامه مقاله په فرانسوي ژبه وکښله، همدغه مقاله د استقلال ښوونځي مدير (مسيوژ رار) محمد نادر خان ته وروړه چې د انعام وړ وګرځېده او کهزاد يې د خپل لياقت او اهليت له امله په شاهي دارالتحرير کې د فرانسوي ژبې د ژباړن (۱۳۰۹- ۱۳۱۲ل) په توګه وګوماره. د دغه کار تر څنګ يې د فرانسوي کيندن پلاوي سره اوږه په اوږه کار کاوه او د هېواد ټولو ولايتونو ته په سفرونو کې له هغو سره ملګری و.

پر۱۳۱۲ل. کال په ايټاليه کې د افغاني سفارت د سکرتر په توګه مقرر شو. که څه هم دا ماموريت ډېر اوږد نه شو؛ خو استاد کهزاد ته يې دا ګټه درلوده چې ايټالوي ژبه يې هم زده کړه. په ايټاليه کې يې د افغاني سفير سره مناسبات خراب شول، بېرته خپل هېواد ته راستون او سمدواره د سفير د پلمې له مخې زندان ته ولېږدول شو. ۱۱مياشتي يې په بند کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېرې کړې؛ خو هلته هم له خپل هېواد او تاریخ سره زیاتې مینې ارام پرېنښود، خپلو لیکنو ته یې ادامه ورکړه. ویل کېږي چې د افغانستان د پخواني تاریخ لومړی ټوک یې په زندان کې په باطلو کاغذونو لیکلی دی، چې د ژوند تر وروستیو پورې یې د هغه مسوده په خپل کتابتون کې د یادګار په توګه ساتلې وه.

له بند څخه تر خلاصېدو وروسته کهزاد د معارف په وزارت کې لومړی د تألیف او ترجمې د څانګې معاون مدیر او بیا له ۱۳۱۹-۱۳۲۸ل. د کابل موزیم مدیر و.

په۱۳۲۱ل. کال د هغه د هلو ځلو په نتیجه کې تاریخ ټولنه "انجمن تاریخ" جوړه شوه او د ریاست چارې یې هم ده ته وسپارل شوې. دا مهمه او له مسوولیته ډکه دنده یې۱۹ کاله سرته ورسوله. په خپله یې هم زیات شمېر تاریخي آثار ولیکل او نورو ته یې هم د افغانستان د تاریخ د بېلا بېلو دورو او لرغونو مدنیتونو په اړه د څېړنو او لیکنو لپاره لارې چارې برابرې کړې. په نتیجه کې ډېر تاریخي کتابونه چاپ، خپاره او زموږ د هېوادني تاریخ ډېر تیاره ګوټونه روښانه شول.

په همدې وخت کې زموږ په هېواد کې د عنعنوي تاریخ لیکنې پر ځای په منل شوې علمي او اساسي طریقه د هېواد د بېلابېلو لرغونو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسنيو دورو تـاريخ ليکلـو رواج مونـدلی، چـې د دې علمـي اصـولو د رواجولو افتخار تر هر چا زيات د کهزاد په برخه دی.

له ۱۳۲۹-۱۳۳۶ل. پورې د کابل موزيم او لرغونپېژندنې رئيس او بيـا تر۱۳۴۰ل. پورې د تاريخ انجمن رئيس و. تر دې وروسته د پوهنې وزارت علمي- فرهنگي مشاور وټاکل شو، تر۱۳۵۰ل. پـورې يـې دې دنـدې تـه دوام ورکړ او په همدې کال متقاعد شو.

ارواښاد کهزاد د هېواد په گوټ گـوټ کـې وگرځيـد، د نـړۍ ډېـرو هېوادونو ته لاړ، په علمي سيمنارونو کې يې برخه واخيسته او هلته يـې د خپل هېواد لرغونی مدنيت، تاريخي اهميت او افغان ملي هويت څرگند

ارواښاد کهزاد د ايران د پخواني پاچا رضاشاه پهلوي سره په ليدنه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړ. لیکنې یې تولې په حقایقو ولاړې، په علمي او تحقیقي اصولو برابرې او له هر ډول ژبني، مذهبي او منطقوي تعصب څخه پاکې دي.

کهزاد د خپل گټور عملي- فرهنگي ژوندانه په اوږدو کې له استرالیا پرته د نورو څلورو واړو لویو وچو ځینو هېوادونو لکه ایټالیا، هند، د امریکا متحده ایالتونو، انگلستان، فرانسې، ایران، پخواني شوروي اتحاد، پاکستان، چین، مصر او ترکیې ته سفرونه کړي دي.

همدارنگه یې د نړۍ د ځینو علمي- فرهنگي ټولنو لکه د واشنگټن د جغرافیایي ټولنې، د لرې ختیځ د آسیایي- فرانسوي ټولنې، د فرانسوي

له ښي لوري: استاد کهزاد، پوهاند رشاد، پوهاند میرحسین شاه او د هند په دهلي کې د نظام الدین اولیاء د زیات ځایناستی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځپاڼه لیکونکو د ټولنې، د بنګال د آسیایي ټولنې او د آسیایي شاهي ټولنې غړیتوبونه هم درلودلي دي.

په خپل علمي کاري ژوندانه کې یې د ښې وړتیا ښودنې او صداقت له امله دا جایزې، نښانونه او مډالونه هم تر لاسه کړي دي:

د پوهنې وزارت د سرو زرو نښان، د **۱۳۴۲**ل.کال د لویې جرګې نښان، د پوهنې دویمه درجه نښان، د فرانسې د جمهور رئیس جنرال دوګول له خوا په هنر او ادب کې د شوالیه نښان، په ایټالیایي ژبه کې د ښه مهارت له امله د هغه دولت نښان، د آریانا مطبوعاتي جایزه او د خوشال خان مطبوعاتي جایزه.

د کهزاد د چاپ او ناچاپ آثارو شمېر **۶۰** شاوخوا ته رسېږي چې دا دي:

مسکوکات افغانستان، تاریخ افغانستان، بالاحصار کابل و پیشامدهای تاریخی، رجال و رویدادهای تاریخی، در زوایای تاریخ معاصر افغانستان، افغانستان در پرتو تاریخ، لشکرگاه، فروغ فرهنگ، بگرام، آریانا، تاریخ ادبیات افغانستان، افغانستان در شاهنامه، غرغشت یا گرشاسب، افغانستان چهار راه تمدن و تهذیب مسکوکات قدیم افغانستان، مسکوکات افغانستان در عصر اسلام، شاهنامه ها و مقایسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

میان بعضی پهلوانان آن و اوستا، رایان کابلی، کنیشکا، روابط فرهنگی افغانستان و هند، سپرلو، درفش ملی جمهوری، رهنمای بامیان، تایان، گلدستهٔ عشق، عرف و عادات افغانها، رتبیل شاهان، کوشانیهای خورد یا کیداریها، امپراتوری کوشانشاهان، ممدوحین شاهنامه، پادشاهان اولیهٔ آریانا، مدنیت اوستایی، مدنیت ویدی، موزهٔ کابل، شابهار، کابل، تاریخ برای صنف هفتم، از چنگیزتا تیمور، منظرهٔ افغانستان، سرخ کوتل، زمانشاه و فعالیت دستگاه استعمار، د افغانستان پخوانی تاریخ، افغانستان قبل از اسلام(په زندان کې يې کښلی) روئین تن و تهمتن در جنگ در وادی هیرمند، سربن، تهمتن و پشتون او نور.

یونلیکونه:

گزارش سفر هیئت کاروان زرد در۱۳۱۰ش. در امتداد کوه بابا و هریرود، از سروبی تا اسمار، از گلبهار تا سروبی، مردان پاروپامیزاد، سکندر در آریانا (په فرانسوی ژبه) اسلام.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بهرنیو ژبو آثار:

Men and Events

In the Highlight of Modern History of Afghanistan

Guide to Kabul with Nancy Dupree

Alexander au Afghanistan

Afghanistan Custom

Culture (In Italian)

ژباړې:

بابر، هنر قدیم افغانستان، بامیـان، سـکندر در آریانـا، صـنعت بـودایی باختر، یونانی ها در آریانا.

تر تقاعد وروسته د هغه روغتیا ښه نه وه؛ د ناروغۍ پر مهـال یـې سره لـه دې چې ژبې او لاسونو یې ښه کار نه شو کولای، بیا یې هم د (افغانستان در شاهنامه او غرغښت یـا گرشاسـپ) غونـدې گرانبیـه کتابونـه افغـاني ټولنې ته وړاندې کړل.

اروابناد کهزاد نه یوازې په هېواد کې پېژندل شـوې څېـره وه، بلکـې په نړیوالو علمي ټولنو کې یې هم ډېر شهرت درلـود. هغـه د افغانسـتان هرې څنډې او گوټ ته د علمي څېړنو لپار سفرونه وکـړل. د هېـواد هـره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمه او هر ولایت یې مطالعه کړ، هره کنډواله او هره ډېرۍ یې وڅېړله. د دې څېړنو لپاره هغه له ژېړ کاروان سره د **۱۳۱۰**ل.کال په وري کې د افغانستان او ایران له سرحد څخه د هرات، فراه، ګرشک، کندهار، غزني، کابل او جلال آباد له لارې تر ډکې پورې سفر وکړ.

په **۱۳۱۱**ل. کې له یوه فرانسوي او یوه سویسي سره د کونړ د اسمار- بریکوټ له لارې نورستان ته ننوت او د کامدېش، منډه ګل په درو کې د نورستان تر وروستیو سیمو پورې ورسېد.

بل ځل یې د فرانسي د کیندنو له پلاوي سره د **۱۳۱۲**ل. په تله کې **۲۷** ورځې د **۳۰۰۰**زره کیلومترو په مزل سره د ایبکو، شکاري درې، مزارشریف، بلخ، کابل، اندخوی، میمنې، بالامرغاب، هرات، فراه، ګرشک، بست، کندهار، مقر، غزني او کابل له لارې د افغانستان د ولایتونو یو بشپړ سفر وکړ.

لنډه دا چې د لرغونپېژندنې د پلټنو په برخه کې به د افغانستان داسې کنډواله، غونډۍ او څوکه نه وي، چې اروابناد کهزاد پرې پل نه وي ایښی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارواښاد کهزاد د ليکوالۍ تر څنګ شاعر هم و، په شعرونو کې يې هم هېوادنۍ مينه په څپو ده او له ورايه پکې ځلېږي. دا هم د ارواښاد کهزاد د شعر يوه بېلګه:

افغانستان

ای کشور افغانستان
ای سرزمين باستان
مهد فروغ آريان
پاينده نامت جاودان
پاينده نامت جاودان

ای کشور آزادگان
ای مهبط فرزانگان
خاکت کهن بختت جوان
زی شادمان، زی کامران
زی شادمان، زی کامران

(c) ketabton.com: The Digital Library

ای مــــرکـــز مشــــــرق زمـــــین
فــر تــــو بـا شــــوکــت قــریـــن
کانـــــون رســــــم راســـــتیـــن
در پـیـکـــــــر مشــــــــرق روان
در پـیـکـــــــر مشــــــــرق روان

ای قـــلـــــب پـــاک آســـــیـــا
ای منبـــــع صـــــدق و صـــــفا
خـــــاک تـــــرا چـــون تـــوتیـــا
در دیــــده مـالـــــم هـــــر زمــــان
در دیــــده مـالـــــم هـــــر زمــــان

حـــب تـــو باشـــــد دیــن مـــن
عشــــق تـــو شـــــد آئیــن مـــن
ای مــــــادر شــــیریــــن مـــن
ای کشـــــــور بـــا عــــز و شـــــان
ای کشـــــــور بـــا عــــز و شـــــان

(c) ketabton.com: The Digital Library

افـغـانـــــی افـــغـــان دیـــــــار
آزاده ای در کـــهســــــــــــــار
دارم بنـــامـــــــت افـتــخـــــار
تـــا زنـــده باشـــــم در جـهـــان
تـــا زنـــده باشـــــم در جـهـــان

تـــا پـــرچـــم فتــــح و ظـفـــــر
محـــــراب و مـنـــبــــر را بــــــر
دارد عقـــــابـــی جـــلـــوه گـــــر
در مـطلــــع مشــــــرق عـیــــان
در مـطلــــع مشـــــرق عـیــــان

دغه نامتو مؤرخ، عالم او د هېواد ملي خدمتگار د(**۱۳۶۲**ل. د لیندۍ پر **۳**مه =**۱۹۸۳**م) د چهارشنبې په ورځ له دې فاني دنیا سترگې پټې کړې او په کابل کې د شاه دو شمشېره زیارت تر څنگ خاورو ته وسپارل شو.

***   ***   ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د هغه د هلو ځلو په نتیجه کې تاریخ ټولنه (انجمن تاریخ) جوړه شوه.
- ✓ ربښتینی مؤرخ او ملي نظره افغان و، د قومونو د ځلونې پر ځای یې د ملت جوړونې بهیر ته کار وکړ.
- ✓ د خپل هېواد لرغونی مدنیت، تاریخي اهمیت او افغان ملي هویت یې څرګند او عامو ته یې وښود.
- ✓ د لرغونپېژندنې د ستړیاو په ګاللو او خولو تویولو یې د علم ډېوه روښانه او په پایله کې یې د ملي تمدن او ملي تاریخ تیاره ګوټونه روښانه کړل.
- ✓ هره څېړنه یې د ملت جوړونې پر مفکوره سربېره په نړیوالو علمي موازینو هم برابره ده.
- ✓ د افغانستان په معاصر تاریخ کې د ځیرک او اکاډمیک مؤرخ ویاړ ورپه برخه دی.
- ✓ د تاریخ لیکنې په برخه کې د علمي اصولو د رواجولو ویاړ تر هر چا زیات د کهزاد په برخه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حسن خان گردېزی

حسن خان د محمد زوی او د عبدالمجید سلېمانخېل لمسی، له آره د پکتیکا دی؛ خو کورنۍ یې بیا په گردېز کې استوگنه غوره کړه. حسن خان د امیر حبیب الله خان په دوره په گردېز کې زېږېدلی دی.

لومړنۍ زده کړې یې د امان الله خان په دوره کې په گردېز کې پیل کړې او د ظاهرخان په دوره کې فارغ شوی دی. حسن خان ډېر ځیرک او لایق شاگرد و، له پیله تر پای د خپل ټولگي اول نومره و. لومړنۍ دنده یې د پکتیا ولایت د بهرنیو اړیکو په اداره کې د مامور په توگه پیل کړې ده. ورپسې په ځاځیو کې د ولسوال او بیا د ارگون د لویې ولسوالۍ ولسوال ټاکل شوی دی.

د والي په توگه لومړی ځل په لغمان کې ټاکل شوی دی. څه وخت د لوگر والي هم پاتې شوی او تر لغمان وروسته د بغلان والي هم پاتې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی دی. د محمد داؤدخان په دوره کې د لغمان د خلکو د پرلپسې غوښتنو له امله له بغلانه را تبدیل او بیا د لغمان والي وټاکل شو.

د غوايي تر کودتا پورې د لغمان والي و، تر کودتا وروسته ونیول شو، څه وخت بندي و، خو د لغمان د خلکو د پرلپسې غوښتنو او سپارښتنو پر بنسټ له بنده خلاص شو. د هغه وخت دولت ورته د دندې اخیستو وړاندیز وکړ؛ خو هغه د بوډاتابه عذر وړاندې کړ، د دولت وړاندیز یې ونه مانه او تر **۱۳۷۰**ل. پورې پر کور ناست و.

حسن خان گردېزي غریبانه او پاک سپېڅلی ژوند تېراوه، له تجملي ژونده بېزاره و، ځکه خو یې تر مرگه شخصي موټر هم نه و پیدا کړی. وايي چې زوی یې له امریکا څخه ورته ویلي وو، چې تا ته به د موټر اخیستو پیسې درولېږم، موټر واخله او موټروان ونیسه زه به ستا تر ژونده ستا میاشتنی لگښت او د موټروان معاش درلېږم، چې هوسا واوسې؛ خو هغه دا خبره ونه منله، ویل چې د هغه پیسې به حلالې وي، که څنگه؟! نو زه په دې تېر عمر ځان په مشتبهاتو کې نه راگېروم. په دغه دوره کې د کابل په خیرخانه کې په خپل یوازیني کور کې اوسېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حسن خان گردېزی دوه ځله د لغمان د والي په توگه دنده تر سره کړې ده. هر لغمانی د هغه د خدمتونو یادونه کوي، د هغه د یاد پر مهال د هر لغماني لاسونه هغه ته د دعا لپاره لپه کېږي.

ښاغلی تورن محمدسلیم چې په "یاور" سره مشهور دی، په دواړو دورو کې د والي حسن خان گردېزي یاور و. یاور صاحب د ارواښاد گردېزي د ژوندانه د هر اړخ په اړه ډېر معلومات لري. هغه وایي:

تر والي حسن خان د مخه په لغمان کې "قاضي قادر" والي و. کله چې حسن خان د والي په توگه لغمان ته راغی هغه مهال د لغمان بازار په تېرگړیو کې و، د اوسني ولایت شاوخوا زراعتي ځمکې وې او یوازې یو سماوار دلته و، چې مامورینو ته به یې چای ورکاوه، دلته نور بازار نه و. والي حسن خان دلته د بازار بنسټ کېښود، له تېرگړیو یې بازار دلته راولېږداوه. دولایت ودانۍ یې جوړه کړه، اوسنی جامع جومات او دکانونه یې جوړ کړل.

دا نقشه د هغه ارواښاد له خوا جوړه او تطبیق شوې ده. د گردېزي دروازه تل د ولس پرمخ پرانیستې وه، ولسي خویونه یې درلودل، د هر چا سره د هغه په سویه گړېده، جرگه مار سړی و. د کونډې رنډې، یتیم او لوی واړه سره یې یو ډول چلند کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لغمان ولایت ودانې چې والي حسن خان جوړه کړې ده

د دربار خاص پروا يې نه لرله، ان چې سرک يې دربار و، د سرک په سر به يې هم عريضې اخيستې. ياور صاحب وايي چې يوه ورځ مو په مرکزي جومات کې کار کاوه، والي صاحب پخپله ولاړ و، د کار لارښوونه يې کوله، يوه ښځه راغله، ويل دا والي چېرته دی؟ چا وروښود، هغې ويل دا خو والي نه دی، ماندهس دی. والي صاحب ماته مخ کړ، ويل ورشه دا ښځه څه عرض لري؟ چې ورغلم ويل دا عريضه لرم. عريضه مې ترې واخيسته، ورمې وړه، والی صاحب ژر کرغيو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راجع کړه. هغـه د خانـانو او ملکـانو انـډيوال نـه و، د غريبـو او بېوزلـو ملگری او خادم و.

د مهترلام جامع جومات چې د گرديزي په دوره کې جوړ شوی و او په دې وروستيو کې بيا په اساسي ډول ترميم شوی دی.

والي صاحب ډېر سرکونه وغځول لکه دولتشاه ته سرک ده وغځاوه، الينگار ته يې سرک وغځاوه، بيا يې د کچور سرک جوړ کړ. همـدا رنگـه يې د کرغيو هر کلي ته سرک تېر کړ. د بابا صاحب د زيارت لـور تـه يـې سرک جوړ کړ. د بادپښ لور ته يې تر تبی سرک تېر کړ، چې لـه همـدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرکه اوس تر "بادپښن" پورې د موټرو او نـورو وسـايلو د تـګ لپـاره ګټـه اخيستل کېږي. که کودتا نه واى شوې، هغـه دا سرک سروبي تـه ويسـته، ځکه چې ډېر لنډ دى او بله دا چې د وربښمين تنګي لاره به بچـه شـوې او هلته بـه د بريښـنا د ډېـرو بنـدونو جوړولـو امکـان پيـدا شـوى واى. ارواښاد حسن خان ډېر فرعي سرکونه هم جـوړ کـړل، چـې اوس زيـاتره هماغه سرکونه قير شوي او خلک ترې ګټه اخلي.

پلونه يې جوړ کړل مثلاً د زيارت پول يې له هيڅه جوړ کړ. د الينګار د چينچار پول او داسې نور پلونه يې جوړ کړل. د "سراج کـلا" انګـړ يـې وغورځاوه، نغاره خانه يې ورته ورانه کړه او د باغ نقشـه يـې پکـې ښـه او منظمه جوړه کړه. باغ داؤد هغه جوړ کـړى و، چـې اوس اوس غاصـبانو غصب او شخصى دکانونه يې پکې جوړ کړل.

همدارنګـه د مخـابراتو، زراعـت، قومانـدانۍ، مسـتوفيت او فوايـد عامې رياستونو ودانۍ هغه جوړې کـړې دي. تـر هغـه دمخـه دلتـه څـه خاص دولتي ودانۍ نه وې. هغه هڅه کوله چې د ښـوونځيو ودانـۍ پـه دولتي ځمکه کې جوړې کړي او د ځمکـې پېرلـو پيسـې يـې پـه ودانـۍ ولګوي. په ډيوه، ميا عبدالکريم، شـامه ګـل او شـيخ صـاحب کـې يـې ښوونځي جوړ کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرمعلم محمد حسن، چې په بزرگ مشهور دی، وايي:

د والي حسن خان دويمه ورځ وه، چې مـوږ ه معلمـين ورغلـو، ځـه گورو چې دی د محکمې د ودانۍ دوه منزلې تـه ختلـی و، کـارگر لگيـا وو، هغه يې سپړودله او ده يې لارښوونه کوله، وداني يې سپړودله او انگړ يې ورته روغ پرېښی و. موږ ډېر ساعت ودرېدو، بيـا چـې راکـوز شـو او موږ ورسره معرفي شو، سترې مه شې مو وکړل. موږ ته يې ډېر نصـيحت وکړ او خدمت ته يې وهڅولو. د ده د راتگ تر وخته په لغمان کـې پنځـه ښوونځي وو: په چارباغ، تيرگړيو، سنگر، اسلام آباد او شمسه خېلو کې. دا نور زياتره ښوونځي د والی حسن خان په دوره کې جوړ شول. د ده پـه دوره کې معارف ښه انکشاف وکړ.

نه يې تحفې اخيستې او نه يې رشوتونه خـواره. کـوم سـړي ورتـه د تحفې په نامه څه پيسې راوړې وې، څه کار به يې و، والي صاحب ورتـه کړه چې ستا پيسې اخلم دا د بنده حق دی، الله يـې نـه بخښـي، نـو د الله حق ولې نه خورم چې بخښي يې. زما د پلار هم دومره زکات کېږي، هغه به نه ورکوم، الله يې راته بخښي؛ نو په مخه دې ښـه چـې بيـا داسـې ونـه کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرمعلم بزرگ وايي: زما ماماخسر چې د امنيه قوماندانۍ تحويلدار و، هغه راته کيسه کوله چې د پولچکونو لپاره څه بودجه منظور شوې وه، هغه مصرف شوه، مصرف يې هم تېر شو او زما سره دوه لکه افغانۍ پاتې شوې، ما ويل چې دا والي صاحب ډېر حکاک سړی دی، داسې نه چې کوم ياداشت يې اخيستی وي؛ نو ما هغه پيسې وروړې په مېز مې ورته کېښودې، په زړه کې مې ويل چې ځه نيمې خو به ماته راکړي. کيسه مې ورته وکړه، ويل له ځان سره يې وساته، بيا يې درڅخه غواړم. له اليشنګه چې دولتشاه ته سرک وهل کېده او ورسېده، مخابره يې راوکړه چې کابل ته لاړ شه په هغو پيسو چای او بوره واخله، په هره خلته کې يو من بوره او يو پاو چای بند کړه، همداسې ټولې خلتې برابرې کړه او ماته يې راورسوه. هماغسې مې وکړل، چې مې ورورسولې د خلکو هر يوه کس ته يې يوه يوه خلته ورکړه.

حاجي عبدالشکور چې د حسن خان ګردېزي پر مهال لر وخت لپاره د لغمان ښاروال و، وايي: ګردېزي به د سرکونو او نورو ودانيو په جوړولو کې زياتره په معابرو يا قواى کارو، بنديانو او لږه اندازه په ولس هم کار کاوه. سند يې ورکړی و، چې که بنديان وتښتېدل زه يې ذمه وار يم. په دې اړه ياور صاحب وايي: يوه ورځ په شل کلن بند محکوم بندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وتښتېد، دلته په مرکز کې د چينارو لاندې دربارو، پلاوی راغلی و، امنيه قوماندان راغی، ويل چې بنديان مو خوشې کول نو اوس يې ځواب وواياست. ما ويل قوماندان صاحب ولې؟ ويل بندي تښتېدلی دی. زه سمدواره والي صاحب ته ورغلم، خبر مې کړ چې موضوع داسې ده او له موږه ځواب غواړي. هغه کړه ورشه قوماندان ته ووايه چې پلاوی سوال شخصاً ما ته راجع کړي. سوال چې يې والي صاحب ته راجع کړ، هغه په ځواب کې وليکل:

((دغه بندي شخصاً والي حسن خان خوشې کړی دی))

ويل دا يوسه او امنيې قوماندان ته ووايه، پا م کوه چې چای- ډوډی ورنه کړې، له سرخکانو يې تېر او رخصت کړه. پلاوی لاړ، له دې پېښې پاچا خبر شوی و، مازيگر يې ټلېفون راوکړ، ويل:

((والي صاحب! بندي تښتېدلی دی؟))

والي صاحب ورته په ځواب کې وويل:

((شاهزاده صاحب بندي تښتېدلی دی؛ خو لغمان تر درونټې راپورته او تر فرشغان راکښته زندان دی، له دې نه شي وتلای همدلته به وي))

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه میاشت وروسته تښتېدلی بندي بېرته راغی، چې ومې لیده ما ویل وه هلکه! ته چېرته وې؟ ویل چا رخصت نه راکاوه او سرکونه یې راباندې جوړول نو...

زه ورغلم والی صاحب ته مې احوال ورکړ، چې تښتېدلی بندي بېرته راغی، ویل راېې وله. چې مې وروست ویل: وه بچه چرا گریخته بودی؟ هغه کړه: والی صاحب! سرکا را جور میکدیم و کسی رخصت نمیداد، مجبور شدیم. والی صاحب وخندل، ویل: ((الی خو گریخته ای، الی برو رخصت استی)) بندي ویل: ((نه صاحب ما بندی استم، زندان میرم، بند خوده تیر میکنم)) د بندي له ډېر ټینگار وروسته مو هغه بېرته زندان ته ولېږه.

ښاروال صاحب وایي: والي صاحب ډېر ساده ژوند درلود، گارگر او زیارکښ سړی و. په خپله به له گارگرو سره حاضر و، د تیږې په سر یا لوړ ځای به ناست و، کار به یې څاره. د کار په مهال به یې همالته له کارگرو سره سوکړک او تروې یا یو دوه دانې جوش هگۍ په هماغې تیږې یا لوړ ځای خوړلې.

یاور صاحب کیسه کوي، چې یو وخت د سرک جوړولو کار روان و، یوه خان ویل چې زه درته ډوډۍ کوم، له والي صاحب اجازه واخله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما چې والي صاحب ته وويل، ويل ښه ده. خـان چـې ډوډۍ راوړه والي صاحب کارگرو ته امر وکړ، چې کښېنئ، خان ته يې ويل: خان صـاحب ډوډۍ ورخپره کړه. په دې باندې خان صاحب تور واوښت؛ خـو امـر و، نو عملی شو. والي صاحب ما ته ويل زويه! دلته به لږ جـواری او ماسـته پيدا نه شي؟ ما ويل صاحب پيدا به يې کړو. ما رانږدې کوچي تـه وويـل چې ماسته لرې که نه؟ ويل هو! ما ويل چې سوکړک شته که نـه؟ ويـل د تبۍ دی. ما ويل رايې وړه. چې را يې وړل په کاسه کې مو ميده کړ، ما او والی صاحب وخوړ.

خان صاحب ته يې وويل: خـان صـاحب دا د دوی حـق دی، چـې کار کوي، موږ څه کوو؟! زموږ همدا بس دی.

يو ځل ماسخوتن له اليشنگه راتلو په يوه ځای کې سرک لـږ خـراب و، موټر يې وداروه راکوز شو، شاتنی موټرې هم ودرېـدې، ويـل: سـليم خانه صدا کو که گيسا را بياره! ما په منډه گيسونه راوړل هغه سرک مو ژر ژر جوړ کړ او بيا مخ په ولايت وخوځېدو.

له ولس سره يې ډېر په هنر او حکمت چلند کاوه، ولسـي جرگې بـه يې کولې، رسمي چوکاټ ته يې هر څه نه اچول او رسميات يې ډېـر کـم کارول، عريضه به يې څيروله، ويل به يې:ځئ لاړ شئ خپلو کې په ولس

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې جوړ شئ. که هغسې به ونه شول؛ نو څو ورځې به یې بندیان کړل، چې څو ورځې به یې پرې کار وکړ، پخپله به سره جوړ شول، رابه غلل، ویل به یې چې: والي صاحب موږ سره جوړ شوي یاستو، گوره چې لاس تر لاسه ستا مخ ته راغلو؛ نو بیا به یې خوشې کړل.

څوک یې نه ځورول نو ولس دومره زړور و چې ان کونډې هم له هغه نه خپل حق غوښتلی شو. یوه ورځ مو په کرغیو کې سرک جوړاوه د یوې کونډې په پټي کې سرک تېرېده او هغې یوازې همدا یو پټی درلود. کونډه رقیه نومېده، راغله ویل: والی صاحب! چې مړه نه یم زما په پټي کې سرک نه شي تېرولی. ما والي صاحب ته وویل: والي صاحب تاسو دفتر ته ځئ زه به له دې کونډې سره څه جوړ جاړی وکړم. والي صاحب لاړ، ما رقیه راوغوښته په خندا مې ورته وویل: راځه زه به یو کار وکړم، یو پرزه به درکړم، انکشاف دهات به مواد(وریجې، غوړي، بوره او...) درکړي.

دا خبره پرې ښه ولگېده. "ملا"موټروان ته مې وویل، دا ولایت ته ورسوه چې مواد ورکړي. هغوی چې مې رخصت کړل، ما په بیړه سره کار پیل کړ، چې هغوی رارسېده، ما کار خلاص کړی و. رقیه چې راغله او ویې لیدل چې کار خلاص شوی او په پټی کې یې سرک تېر دی؛ نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویې خندل ویل: نوش و جان، رښتیا چې پښتون یې. کله چې والي صاحب راغی رقیه مې راوغوښته، والي صاحب ته یې ویل: والي صاحب زه کونډه یم پوه نه شوم، چې څه مې درته ویلي چې خفه نه شې، زه اوس پوه شوم، چې دا سرک زموږ په ګټه دی، نوره درځخه لاړم.

ګردیزي به په اوړي کې د الیشنګ "شاهي چینې" ته دربار نقلاوه او دوه میاشتې به هلته و. یاور صاحب زیاتوي، چې ګردېزی بیا له دې ځایه بغلان ته تبدیل شو. دویم ځل چې والي صاحب حسن خان دلته راته زه هغه مهال د بادغیس په جوند ولسوالۍ کې امنیه قوماندان وم. د **۱۳۵۳**ل. کال د جدي **۲۶**مه وه، چې هغه بېرته دلته د والي په توګه راغی. حسن خان ګردېزی د محمد داؤد خان ډېر کلک ملګری او انډیوال و، هغه حسن خان ګردېزی ډېر نازاوه. هغه د داؤدخان د جمهوري حکومت تر پای پورې دلته والي و.

د لغمان په خلکو دومره ګران و، چې د هغه هر امر یې مانه. یوه ورځ محمد داؤد خان لغمان ته راغلی و، چې خبرو ته ورپورته شو، خلکو شور ځوږ کاوه، د خلکو د ګڼې ګونې له امله بې نظمي وه. داؤدخان څو ځله د آرامېدو اشاره وکړه؛ خو خلک غلي نه شول، حسن خان ګردېزی ورپورته شو، ویې ویل:((حسن خان ګردیزی میګوید که

(c) ketabton.com: The Digital Library

رهبر صاحب گپ میزند آرام باشید)) لـه دې سره ټـول خلـک سـمدواره غلي شول، په دې سره داؤدخان هم محسـوس کـړه چـې حسـن خـان د خلکو په منځ کې ځومره محبوبیت لري.

تشریفات یې نه خوښول، ساده مزاجه او پـاک انسـان و، د هـر چـا ډوډۍ یې نه خوړه په ځانگړي ډول د دولتي چارواکو او خانانو- ملکانو. ښاروال صاحب وایي: کله چې هغه د لغمان والي مقرر شو شـفر راغـی چې یوازې رئیسان تر کا کښ مخې ته راشئ. موږ ورغلو، هلته یې هرکلي ته مکتبیان هم ولاړ وو، چې راغی د پوهنې مدیر"مدین خـان وردگ" تـه یې وویل: په دې گرمۍ کې متعلمین په تکلیف کول او لـه سـبقه ایسـتل ښه کار نه دی. چې راروان شو له سرخکانو ورهاخوا یې په لاره ویل چې انجینر فضل الله کوم سرک ویستلی، راځئ چې ویې گورو.

یاور محمد سلیم، مشوانی او شاروال عبدالشکور

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخ په ولسوالۍ ورتاو او په يوه لويه باغچه کې کښېناسته شولو. والي صاحب ويل: يوه خبره کوم خفه کېږئ خو نه؟ مـوږ ويـل نـه صـاحب! مهرباني وکړئ. ويل: فکر وکړئ چې نن مو روژه ونيوله.

مستوفي وويل: ((والی صاحب! ولسوال بسيار مصـرف کده)) والي صاحب وويل: ((ولسوال صاحب از ملکا پيسه جم کده آلی کـه از ملکـا نان بخوريم، صبا چه رقم کار کنيم)) ورغلو، والي صاحب د صديق پاچا ډېر احترام کاوه، هغه يې خواته کښېناوه. خبرې اترې چې ختمـې شـوې نو والي صاحب پاڅېده، ډوډۍ يې ونه خوړه او ولسـوال "قهـار" حـيران دريان پاتې شو.

هغه د پوهنې ودې ته هم کلکه پاملرنه کوله، مکتوب يې صـادر کـړ چې له دفترونو دې ټـولې ښـځينه معـارف تـه ولېـږل شي، چـې هلتـه د کوچنيانو په زده کړه کې ونډه واخلي.

په شخصي ژوندانه کې متدين سړی و، کـورنۍ يـې همدلتـه ورسره وه، کلک ستر يې درلود. سهار وختي به پاڅېده، لمونځ چې به يې وکـړ، ځانګړی خوش مزه چای به ورته چمتـو و، هغـه بـه يـې وڅښـه. بيـا بـه ووت، روان کارونه به يې وڅارل، چې دفتر ته به راغی خانه سامان به بيـا ښه معطر چای ورته کېښود او يو ډول ډبله پسته ډوډۍ به يې ورتـه راوړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډوډۍ به يې په چايو کې خيشتوله او خوړه به يې. عريضې به يې کتلې او احکام به يې ورکول؛ خو زياتره احکام به يې د شپې له خوا پـه کـور کـې ليکل.

چې د ځمکې به اړه بـه کومـه عريضـه وه، هغـه بـه يـې ځنـډې تـه ايښوده، ځکه چې هلته به پخپله ورته او ځاى به يې ليده؛ نـو بيـا بـه يـې حکم ليکه. ماسپښين به يې يو ساعت قطعې (ټېکه) کولې. په ټيپ کې به يې نرمه موسيقي لکه د سرآهنگ، اولمير او.. اورېدله. چلم به يـې ځکـه او پر سگرټو متعاد و.

د مظاهرو او اعتراضونو په وړاندې يې لـه شـدته کـار نـه اخيسـت، بشرمل او نورو چې به مظاهرې کولې، په مظاهرو کې بـه يـې بـدې ردې ويلې او خوشکې به يې کولې؛ خو ده به ويل خير دى، کوي دې يې. يوه ورځ مظـاهره ورځ وه، همداسـې اپلتـې او ردې بـدې ويـل کېـدې، يـو کامه وال سرمامور و، هغه په مظاهره پسې روان و، غوښتل يې چې ځينې کسان ونيسي. والي صاحب ورته غوسه شو، ويـل راځـه کـار ورسره مـه لره. لږ مخکې چې لاړو، سرمامور ته يې وويل: ((چتى زنبورها را بـه مـا تور ميتى، بگويه، تمام روز بگويه، چه اى مرا كده ميتانه))

(c) ketabton.com: The Digital Library

زور ته نه تسليمېده، يو مهال له مرکزه د کنټرول او پلټنې پلاوی راغلی و، چې مکتوب يې هغه ته ورسېد، هغه يې په مېز کې قلف کړ، موټر يې وويست او چېرته د کار څارنې ته لاړ. دوه درځې وروسته مستوفي وارخطا راغی ويل: والي صاحب! که په هغه مکتوب باندې احکام ورکړې، چې هغه پلاوی خپل کار پيل کړي. مکتوب يې راواخيست د عرايضو کاتب عصمت الله د "سه سدې" ته يې وويل، وګوره له کومه ځايه راغلی، هغه ځای ته وليکه! کاتب قلم ونيوه، ويل وليکه! ورته پيل يې کړه:

((محمدحسن ګرديزی همه روزه از تمامی امورمالی و اداری شعبات مربوطهٔ ولايت لغمان وارسي ميکند ضرورت به تفتيش مرکزی ديده نه شد، وسلام))

په کينږ لاس به يې ډېر ساده لاسليک کاوهٔ، مکتوب يې لاسليک کړ، وارده او صادره يې راوغوښتل، له مستوفي يې تسليمي واخيسته، ورته ويې ويل:

((برو بچيم که نان چاشت درخانهٔ خود بخورد))

اداري پرنسيپ يې په کلکه مراعاتاوهٔ، يو مهال په مندروړ کې په سرک اوبه راغلی وې، والي صاحب ورغلی و، هلته يې خلکو ته لبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشکه کړې وه، قوماندان چې د ده تر شـا روان و، خلـک يـې لمسـول ويل يې: په قانون کې بيګار منع دی او تاسو لګيـا ياسـت. دا خـبره والي صاحب اورېدلې وه، دی په موټر کې کښېناست، موټروان "صمد" ته يـې ويل څه! هغه ولايت لورته روان شو، ويل:

((بچيم طرف کابل برو)) مازيګر يـې د امنيـه قومانـدان د برطرفـۍ مکتوب راوړ.

دغه سپېڅلي انسان او د وطن رښتيني معمار د ۱۳۷۰ل. کال په کـب کې له دې نړۍ سترګې پټې کړې او همالتـه د خيرخـانې پـه هـديره کـې خاورو ته وسپارل شو.

د ګردېزي وراره اتفاق احمد "نيک" او مشوانی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د ډېرو دولتي دندو له اجرا سره سره يې په هيڅ ځای کې خيانت نه دی کړی. نېک اخلاقه، متدين، هېواد دوسته او سپين نيتی انسان و.
- ✓ تل يې د وطن جوړولو ته په ډېر هنر اوږه ورکړې ده، ان له بنديانو يې د هېواد په رغاونه کې ښه او معقوله ګټه اخيستلای شوه.
- ✓ هغه خپله هوساينه او خپله ښکلا د هېوادوالو په هوساينه او د هېواد په ښکلا کې لټوله.
- ✓ د لغمان ډېرې پخوانۍ ودانۍ او زياتره سرکونه او څو مهم پلونه د هغه له نامه سره تړلي دي.
- ✓ د بغلان د نوي ښار پلان او نقشه هم د هغه له نوښتونو څخه دي.

*** *** ***

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

غلام محمد فرهاد

غلام محمد فرهاد د سید احمدخان زوی د ولي محمد خان لمسی په ۱۲۷۹ل= ۱۹۰۰م. کال د میدان وردګو د نرخ ولسوالۍ په ابراهیم خېلو کې زېږدلی دی. فرهاد لومړنۍ زده کړې د خپل وخت له امکاناتو او شرایطوسره سمې د میدان په ابراهیم خېلو کې تر سره کړې دي. په ۱۲۸۹ل. کال یې کورنۍ له میدانه کابل ته کډه وکړه او فرهاد په حبیبیې ښوونځي کې شامل شو. د حبیبیې ښوونځي تر فراغت وروسته فرهاد په هغو لومړنیو افغاني فارغینو کې و، چې په ۱۳۰۰ل. کال کې غازي امان الله خان د لوړو زده کړو لپاره خارج ته ولېږل. فرهاد په دې ډله کې له څو کسو نورو ملګرو سره جرمني ته ولاړ. هلته د "مونشن تخنیکي پوهنتون" د الکتروتخنیک په څانګه کې شامل شو او په ۱۳۰۷ل. کال یې د برېښنا په برخه کې د انجینرۍ ډیپلوم تر لاسه کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۰۷**ل. کال چې فرهاد تر زده کړې وروسته هېواد ته راستون شو، په اماني ښوونځي کې يې درس ورکاوه او په ماشينخانه کې د الکتروتخنيکي څانګې آمر و. فرهاد له دغه وخت راهيسې د خپلو ښو خويونو او نېکو عادتونو له امله خلکو له ډېرې مينې په "پاپا" يعنې پلار ياداوه.

وروسته د فوايدعامې په وزارت کې د برېښنا لوی مدير شو. د جبل السراج د برېښنا فابريکې چارې هم ده ته ورترغاړه وې. په **۱۳۱۳**ل. کال جرمني ته ولاړ، چې د "چک" برېښنا فابريکې لپاره ضروري سامان آلات برابر کړي.

په **۱۳۱۸**ل. کال کې د برېښنا لوی رئيس وټاکل شو. په **۱۳۲۶**ل. کې جرمني ته ولاړ، چې د سروبي د برېښنا فابريکه په جرمني توربينونو سمباله کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځنګه چې د فرهاد اصلي ځانګه برېښنا وه؛ نو ده وطن ته د خـدمت په لاره کې زيـات کـار پـه همدغـه برخـه کـې کـړی دی. د اسـمايي او شېر دروازې غرونه د فرهاد په وخت کـې رڼـا شـوي وو. تـر هغـه وختـه پورې چې د برېښنا چارې فرهاد تـه ورترغـاړه وې، د خلکـو د ارامـۍ او هوساينې لپاره يې هر راز کوښښونه کړي او ډول ډول کړاوونه يې ګـاللي دي. د ده د زيارګالنې يوه بېلګه د کابل د يـوې شـپې د برېښـنا د نشـتون هغه مشهوره پېښه ده، چې په ګز ګز واورو کـې د شـپې د چـک برېښـنا فابريکې ته ورغی او برېښنا يې چالانه کړه.

د سروبي بند کاسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل ښاریانو سره د هغه لومړنی پېژندګلوي هغه مهال وشوه، چې فرهاد او محمدعظیم"په عظیم جان مشهور" په ۱۳۰۷ل. کال له جرمني څخه افغانستان ته راغلل، عظیم جان له فرهاد سره یو ځای په اماني ښوونځي کې درس ورکاوه. عظیم جان د هغو بمباریو له امله سخت خپه او خواشینی و، چې په پښتني قبایلو کېدلې. دا سپېڅلی او احساساتي ځوان په باغ بالا کې د انګلستان سفارت ته ورننوت، نایب سفیر او د سفارت څو کسه نور کارکوونکي یې په تمانچه وویشتل او ویې وژل. له همدې امله بیا عظیم جان اعدام شو. د هغه په اعدام کې فرهاد ودرېد، یو شمېر نور کسان هم ورسره شول، د عظیم جان مړی یې را جګ کړ، په درناوي یې خاورو ته وسپاره او د ښار په یوه جومات کې یې د هغه فاتحه واخیسته. دا لومړی ځل و، چې د فرهاد شهامت او لوړ شخصیت ته د کابل د ښاریانو پام شو.

په ۱۳۲۶ل. کې د ښاروالیو د انتخاباتو قانون راووت او وروسته عملي شو. په ۱۳۲۷ل. کې فرهاد په جرمني کې و، چې د کابل ښاریانو د هغه په غیاب کې هغه په خورا زیات اکثریت د خپل ښاروال په توګه وټاکه. په دې ترڅ کې د برېښنا مؤسسو عاملې شورا پرېکړه وکړه، چې فرهاد دې د برېښنان لوی رئیس هم وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرهاد چې دا وار له جرمني بېرته هېواد ته راستنېده، پر ايـران راغـی. په هرات کې يې ښاروال او ښاريانو تود هر کلی وکړ او همدغـه ډول پـه کندهار کې. چې کابل ته رارسېده نو زښت زيات خلک يـې مخـې تـه د ارغندۍ چوک ته د هرکلي لپاره وروتلي وو.

فرهاد د خپلې ښاروالۍ په وخت کې خلکو ته وروښودله، چـې يـو ښار ښنگه وي او ښنگه جوړېږي. د ده له ښاروال کېدو سره د خلکـو پـه منځ کې د "جادې" او د "جادې جوړولو" کلمې راژوندۍ شوې. د ميونـد جاده فرهاد جوړه کړه، چې په خپل وخت کې يو ډېر ستر کار گڼل کېده.

فرهاد د انگلېسي استعمار د زمانې نښه ورکه کړه، چې نقليه وسـيلې او موټر به په چپ لاس تلل. ده د عرادو چلول ښي لاس ته کـړل. د ده د ښاروالۍ په وخت کـې ترافيکـي اشـارې مـنځ تـه راغلـې. د ښـاروالۍ جريده "پامير" هم د فرهاد د رياست په دوره کې تأسيس شـوه. د فرهـاد د ښاروالۍ په وخت کې ځينې نومونه راژوندي شول لکه"دارالامان" چې په "دارالحبيب" اړول شوی او وروسته "دارالفنون" او بيا "نوی کابـل" شـوی و.

ده د ځايونو په نومولو کې هغه له وياړ او افتخاره ډک نومونـه غـوره کول، چې ولس ته خپل تېرعظمت ورپه زړه کاندي لکـه: شـهاب الـدين

(c) ketabton.com: The Digital Library

میدان، میرویس میدان، احمد شاهي واټ، شېرشاه مېنه، غزنوي مېنه او...

فرهاد په **۱۳۳۳**ل. کې له ښاروالۍ استعفا وکړه او ټوله پاملرنه یې د برېښنا خوا ته واړوله. د هغه تر استعفا وروسته انتخابات نه کېدل او خبره سرپرستۍ ته ورسېده.

یو وار په **۱۳۳۴**ل. د کابل خلکو فرهاد لويې جرگې ته د خپل وکیل په توگه وټاکه. بل ځل په **۱۳۴۳**ل. کې په لویې جرگې د کابل د خلکو وکیل شو، چې دغه جرگه د اساسي قانون د څېړنې او تصویب لپاره جوړه شوې وه.

په **۱۳۴۶**ل. د کابل خلکو فرهاد صاحب د ولسي جرگې لپاره خپل وکیل کړ. څنگه چې د ولسي جرگې کار دومره موثر او اغېزناک نه و، په **۱۳۴۸**ل. کال کې یې له ولسي جرگې څخه د اعتراض او احتجاج په ډول استعفا وکړه.

فرهاد په **۱۳۴۱**ل. کې د **۶۲**کسو نورو افغانانو په ملگرتیا، افغان سوسیال دیموکرات گوند (ASDP) تأسیس کړ، چې د "افغان ملت" په نامه مشهور دی او د گوند نشراتي خپرونه یې هم د "افغان ملت"په نامه یادېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرهاد لا په هلکتوب کې د غازي امان الله خان له ترقي غوښتونکو افکارو سره اشنا شو، بيا نو د امان الله خان په وخت کې جرمني ته د تحصيل لپاره لاړ. کله چې امان الله خان د **۱۳۰۶**ل. په وروستيو وختو کې د اروپا په دوره وتلی و او جرمني ته ورسېده، د امان الله خان او د جرمني د جمهور رئيس فيلډ مارشال (هينډنبورگ HINDENBURG) د ويناو ترجماني هم فرهاد کوله. نو د فرهاد په زړه کې د پاچا امان الله خان د مترقي افکارو، نظريو او په زړه پورې پلانونو مينه پرته وه او د بشرپالنې لېوالتيا خو يې له هيچا پټه نه وه.

کله چې پاچا امان الله خان له وطنه لاړ وروسته بيا د مطبوعاتو له لارې د فرهاد صاحب له کار او فعاليته خبرېده. وايي چې يو ليک يې ورته رالېږلی و. دا هم ويل کېږي چې دوی يو ځل په خپل منځ کې سره ليدلي هم دي.

د حفيظ الله امين په وخت کې د ريشخورو فرقه پاځېده، د **۱۳۵۸**ل= **۱۹۷۹**م.کال د اکتوبر په څوارلسمه يې فرهاد په دې تور ونيو او بندي يې کړ، چې د دغه قيام مشري يې کوله. د **۱۳۵۹**ل. کال په لومړيو وختونو کې چې خلک يې په عمومي ډول خوشې کول، فرهاد هم له زندانه راووت. له زندانه د خلاصون په ورځ زښت زيات خلک محبس ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورغوندې شوي وو او فرهاد ورغلیو کسانو ته د تل په څېر یوه له ملي احساساتو او وطنپالنې ډکه وینا وکړه.

فرهاد پر مورنۍ ژبې پښتو سربېره په فارسي، عربي، جرمني او انگلیسي ژبو هم ښه تسلط درلود. فرهاد د خپلو ښو خدمتونو په پایله کې د دولت له خوا نمانځل او ستایل شوی هم دی، چې دا نښانونه یې اخیستي دي: صداقت نښان، عالي نښان او د جرمني تر ټولو لوړ نښان.

د افغانستان نومیالۍ علمي او سیاسي څېره ښاغلی ډاکټر انورالحق "احدي" د فرهاد د شخصیت په اړه وایي:

((فرهاد ډېر غریبنواز شخص و، له ټولو ولسونو سره یې ناسته پاسته کوله. هغه به آن کله کله داسې امر هم ورکاوه، چې[که ممکن نه وي؛ نو یو گروپ ورکړئ] هغوی متعهد خلک وو، لایقه خلک وو، روښن فکره خلک وو، له وطن او خلکو سره یې مینه درلوده، د وطن پر وړاندې تعهد ورسره و او په ملي وحدت باورمن خلک وو))

ارواښاد فرهاد د **۱۳۶۳**ل =**۱۹۸۴**م. کال د نومبر په اوومه نېټه په کابل کې مړ او په شهدای صالحین کې خاورو ته وسپارل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د ښار جوړونې او ښاري انکشاف له نومونو سره ولس اشنا کول، چې په کابل کې د میوند جادې جوړول یې د کار پیلامه وه.
- ✓ اروابناد فرهاد د برېښنا په برخه کې د افغانستان په کچه تر ټولو غوره خدمتونه کړي دي.
- ✓ په لومړي ځل په افغانستان کې ترافیکي اشارې نصبول.
- ✓ د کیڼ لاس پر ځای د موټرو د تګ لپاره ښي لاس غوره کول.
- ✓ په کابل ښار کې د ملي اشخاصو په نومونو د ځینو ځایونو نومول.
- ✓ په رښتینې مانا د افغان واحد ملت د تشکل لپاره عملي هڅې کول

د ډېرو چارواکو او شتمنو په سرونو کې د کبر، طغیان او بغاوت نیشه وي، هڅه وکړئ چې له ارتیا پرته ورسره ناسته پاسته ونه لرئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیدجگړن هزاره

سید محمدحسن مشهور په سیدجگړن د سـیدمؤمن زوی د غـزني د ناورو په گومران کلي کې دنیا ته سترگې غړولي دي. پلار یې د سیمې لـه مخورو او مهمو شخصیتونو څخه و. سید جگـړن پـه کوچنیـوالي کـې د پلار له نعمته محروم شو، خو لومړنۍ زده کړې یې په خپله پلرنـۍ سـیمه کې وکړې.

نادر خان د خپل حکومت په دوره کې د مرکزي سـیمو حـاکمانو تـه فرمان صادر کـړی او پکـې راغلـی وو: ((د هغـو هلکـانو لپـاره چـې د مرکزي سیمو له لویو او بانفوذه کورنیو څخه دي، د پوځي زده کـړو لاره هواره کړئ)) نو له همدې امله د ناور په ولسـوالۍ کـې لـه هغـو کسـانو څخه چې پر وړتیا او لیاقت سربېره د هغې سیمې له مخورو کورنیو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګڼل کېده او د پوځي زده کړو د ښوونځي شرايط يې پوره کولای شول، ښاغلی سيدحسن و.

هغه په ملکي او پوځي ښوونځيو کې تر زده کړو وروسته په پای کې له حربي پوهنتون څخه د فراغت سند تر لاسه کړ. لومړی د قرغې په پلې فرقه کې د افسر په توګه او بيا نور ۱۷ کاله د کلات په (۶۳مې) لوا او کندهار کې د جکتورنۍ تر رتبې پورې دندې ترسره کړې.

وروسته کابل ته تبديل او د شاهي ګارډ په غونډ کې په خدمت بوخت شو. په ۱۳۵۰ل. کې يې د جګړن په رتبه تقاعد واخيست.

تر تقاعد اخيستو وروسته خپلې سيمې ته ستون شو او په ۱۳۵۲ل. کې يې د خلکو د استازولۍ لپاره ټاکنو ته چمتووالی ونيوه. د ولسي جرګې له ټاکنو سره هممهاله د چنګاښ په سپينې کودتا سره دغه شورا ملغا اعلان شوه. سيد محمد حسن په خپله سيمه کې د خپل تره "سيد مبين" په څنګ کې پاتې شو او له هغه سره يې په ټولنيزو کارونو کې مرسته کوله. سيد مبين يو مېړنی او سوله دوست مخور سپين ږيری و، تل به ولسي پېچلي مسايل د حل لپاره هغه ته راتلل.

د ۱۳۵۷ل. کال د غوايي د اوومې تر کودتا وروسته جګړن سيد محمد حسن د غزني ولايت په ناور ولسوالۍ کې د جهاد لومړني

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوځښتونه پیل کړل. د قیاق په جبهو کې یې ګروپونه جوړ او د دیني عالمانو تر لارښوونې لاندې یې جهاد پیل کړ.

د**۱۳۵۷**ل. په وروستیو کې یې د خلکو په پراخ ګډون سره د ناور او جغتو ولسوالۍ ونیوې. څرنګه چې پوه شو، خپرې ورې جبهې دومره اغېزناکې نه دي، نو د نورو مشرانو په مرسته او ګډون یې د **۱۳۵۸**ل. په وروې کې د اتفاق اسلامي سرتاسري شورا رامنځ ته کړه. په هماغې لومړۍ غونډه کې د رایو په اتفاق د همدغې شورا د عمومي پوځي قوماندان په توګه وټاکل شو.

جګړن سید محمد حسن د جهاد په دوران کې ډېر شهرت وموند او د څو جهادي مشرانو له خوا ورته د هغه مهال له معمول سره سمه د جنرالۍ رتبه ورکړې شوه، چې بیا په جنرال آقا مشهور شو.

د **۱۳۷۱**ل. د غوایي په اتمه د اسلامي دولت په رامنځ ته کېدو سره څه وخت د دفاع وزارت لومړی معین و. په همدې وخت کې د سترجنرال رتبه هم ورکړې شوه؛ خو دغه منصب ورته ډېر پاتې نه شو.

هغه د اتفاق اسلام د شورا تر رنګېدو وروسته د کورنیو تنظیمي جنګونو او ورور وژنو پر مهال په ډول ډول شعارونو او سرو او شنو باغونو ونه غولېده، خپلې پلرنۍ سیمې ته ستون او د خپل ولس تر څنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته پاتې شو. د چوکۍ او قدرت په سر د ورور وژنو، کابـل ويجاړونو، ملي شتمنيو لوټېنو او نورو جناياتو کې ونډه وانه خيسته او همالته يـې لـه خپلو سيمه والو سره ژوند تېراوه.

د بن تر غونډې وروسته ښاغلي کرزي هغه د خپل نظامي مشاور په توګه وټاکه؛ خو د هغه سپېڅلتيا، مليتـوب او هېوادپـالنې هغـه ولـس تـه دومره نږدې کړی، چې درنښت يې پر خپل ځای پاتې دی.

ګاندي وايي اوه څيزه له اوه وپرته خطرناک وي:

لـــه زيـــار پرتـــه شـــــتمني
لـــه شخصــــيت پرتـــه پوهـــه
لـــه انســـانيت پرتـــه علـــم
لـــه شـــرافت پرتـــه سياســـت
لـــه وجـــدان پرتـــه لـــذت
لـــه اخلاقـــو پرتـــه تجـــارت
او
لـــه سرښـــندنې پرتـــه عبـــادت

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ سید جګړن له مذهبي، قومي او ژبنیو تبعیضونو پر ښنده افغان دی.
- ✓ ملي مفکوره لري او د ملت خدمت خپل ویاړ ګڼي.
- ✓ هغه د مذهبي، ژبنیو او قومي شخړو پر مهال خپل ملي توب څرګند کړ.
- ✓ هغه د ځینو نورو قوماندانانو غوندې شخصي پانګې راټولې نه کړې او د هغو پر ځای یې د آخرت ګټلو لاره غوره کړه.
- ✓ سره له دې چې پوځي شخص دی؛ خو په ولسي نرخونو او دودونو ښه پوهېږي او تل یې د خپل ولس په روغو جوړو کې هڅې کړي دي.

له زور او ځواک سره مینه یو ډول لیونتوب دی، نفس له دغې ناروغۍ څخه د پرلپسې روږدو تمرین په مرسته روغېدای شي.

*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډگروال جمال الدين

جمال الدين خان د غوث الدين خان زوی په ۱۳۰۷ل. کې د ميدان وردگو ولايت د سيد آباد ولسوالۍ د اونخي درې د حکيم خېلو په کلي کې زیږېدلی دی.

په ۱۳۱۶ل. کې د شهرآرا په "احضاريه " ښوونځي او په ۱۳۲۰ل. کې په حربي ښوونځي کې شامل شوی دی. په ۱۳۲۶ل. کې په حربي پوهنتون کې شامل شوی دی. د ۱۳۲۹ل. کال په تلې کې د حربي پوهنتون د استحکام له پوهنځي فارغ شوی دی. په همدغه کال د استحکام په غونډ کې د ټولي د قوماندان په توگه مقرر شو، چې تر ۱۳۳۳ل. کال پورې يې همدغه دنده ترسره کړه.

په ۱۳۳۴ل. کې چې د کابل- تورخم سرک جوړېده؛ نوجمال الدين د غارو تنگي د کار د قواو د يونټ قوماندان وټاکل شو. دوه کاله وروسته په غارو تنگي کې د ټولي د قوماندان او د کار د قواو د پنځم يونټ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشينرۍ د مدير په توګه وټاکل شو. په **۱۳۳۷**ل. کې د ختيځو ولايتونو د لويو لارو د ساتنې او څارنې د لوی مدير په توګه وټاکل شو.

اروابناد دا دندې په ډېر صداقت سرته ورسولې او په پايله کې د سالنګونو پروژې ته تبديل شو. دا په هېواد کې تر ټولو ستره ملي او اقتصادي پروژه وه. تر **۱۳۳۹**ل. پورې په سالنګونو کې د سوېلي سالنګ د کار د قواو قوماندان او تر څنګ يې د ټرانسپورټ لوی مدير هم و.

په **۱۳۳۹**ل. کې بېرته کابل ته راتبديل شو او تر**۱۳۴۱**ل. پورې په تنګي غارو کې د ماهيپر د لويې لارې د لومړي يونټ دکار د قواو قوماندان و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا په **۱۳۴۲**ل. کې د نورو لوړو زده کړو لپاره یوګوسلاویا ته ولېږل شو. تر زده کړو وروسته هېواد ته راستون شو او له **۱۳۴۴-۱۳۴۶**ل. پورې د هرات، کندهار او تورغونډۍ د تعمیراتو مرستیال و.

په**۱۳۴۶**ل. کې د افغانستان په کچه د کار د قواو د ټرانسپورټ لوی مدیر مقرر شو.

په **۱۳۵۲**ل. کې په ننګرهار کې د کار د قواو پرمختیایي آمر و.

له **۱۳۵۲**- **۱۳۵۴**ل. پورې په بلخ کې په همدغه دنده بوخت و. په **۱۳۵۵**ل. کې د کار د قواو په احتیاط کې و. بیا په **۱۳۵۶**ل. کې د سمنګانو په صوف دره کې د ایبکو د یونټ د کار د قواو قوماندان و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۵۷**ل. کې د کابل د څرخي زندان او د مرکز د کار د قواو د دویم یونټ قوماندان و.

محمد داؤد خان، ډگروال جمال الدین او... د نغلو د دهن قول په (باغ داؤد) کې

په **۱۳۵۸**ل. کې يې د ملي دفاع وزارت د دیوان حرب د رئیس په توگه دنده ترسره کړه. تر **۱۳۵۸**ل. وروسته د ساتنې او څارنې د لوی رئیس په توگه وټاکل شو.

جمال الدین خان په پوځ کې تر برید جنرالۍ پورې ترفیع کړې وه. هېواد دوسته، خدمتگار او بې پرې افسر و، په هیڅ گوند او حزب پورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تړلی نه و. د تره کي، امين او کارمل په دورو کې درې ځله بندي شو، خو بېرته راخوشې شو.

جمال الدين خان تر هرڅه زيات د سالنگونو په لاره کې شپه او ورځ، اوړی او ژمی خدمت کړی دی. پخپله يې ستونزې او کړاوونه گالل؛ خو هېوادوال يې په دې لاره کې له ستونزو او کړاوونو ژغورل. هغه به په سپينو وارو او توپانونو کې گز گز واورې پاکولې او د موټرو لاره به يې خلاصوله.

د خپلو مهمو او ارزښتناکو خدمتونو له امله د دولت له خوا په نښانونو او جايزو هم نازول شوی دی. په **۱۳۳۷**ل. کې د ختيځو ولايتونو د لويو لارو د ساتنې او څارنې د لوی مدير په توگه د ښو خدمتونو له امله"د وړتيا نښان" ورکړی شوی دی. له **۱۳۴۴-۱۳۴۶**ل. پورې چې د کندهار، تورغونډۍ د تعميراتو مرستيال و، د خپلو رښتينو خدمتونو له امله په" ځلورمه درجه ستوري نښان" نازول شوی دی.

همدارنگه د هغو صادقانه او ارزښتناکو خدمتونو له امله چې په سالنگونو کې يې تر سره کړي وو، له درباره د يو ميل تمانچې په اخيستلو بريالی شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

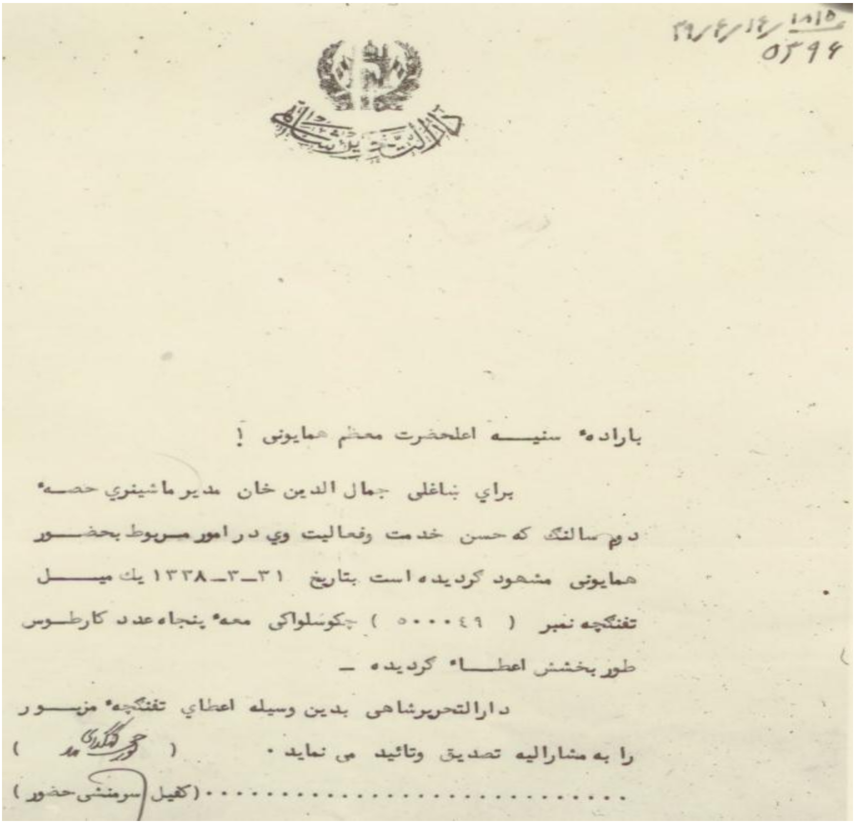

دارالتحریر شاهی

۲۹/۴/۱۴ ۱۸۱۵
۵۳۹۶

باراده سنیه اعلحضرت معظم همایونی !

برای ښاغلی جمال الدین خان مدیر ماشینری حصه

دوم سالنګ که حسن خدمت وفعالیت وی درامور مربوط بحضور

همایونی مشهود ګردیده است بتاریخ ۳۱-۳-۱۳۳۸ یك میل

تفنګچه نمبر (۵۰۰۰۴۹) چکوسلواکی معه پنجاه عدد کارطوس

طور بخشش اعطاء ګردیده -

دارالتحریرشاهی بدین وسیله اعطای تفنګچه مزبور

را به مشارالیه تصدیق وتائید می نماید . ( )

.... (کفیل سرمنشی حضور)

جمال الدين خان متدين انسان و، د هغه د کورنۍ له خوا په بغلان ولایت کې یوه یتیم خونه او جومات ودان شوي او لګښت يې هم د دوی د کورنۍ له خوا ورکول کیږي.

په خپل کلي حکیم خېلو کې یې روغتیایي کلینیک، د هلکانو دارالحفاظ، د نجونو دارالحفاظ، یتیم خونه، د نجونو لومړنۍ ښوونځی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د هلکانو منځنی ښوونځی(اوس لیسه ده) جوړ کړي دي.

د سالنگ تونل

په **۱۳۶۵**ل. کې د مجاهدینو په جامه کې د قاتلو خادیـانو لـه خـوا د بغلان د خنجانو ولسوالۍ په "باجگه" نومې ځای کې شهید کړای شو.

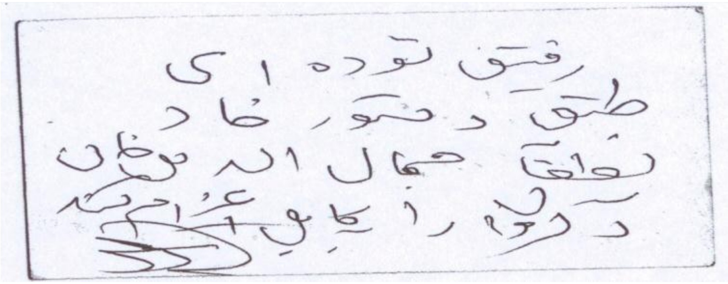

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه جسد پـه **۱۳۸۵**ل. کـې د هغـه د کـورنۍ لـه خـوا راوړل او د وردګو د اونخې درې د حکیم خېلو په کلي کـې د یـوې غونـډۍ پـه سر خاورو ته وسپارل شوه.

ډګروال جمال الدین خان د تاشقرغان تنګي د سرک ډمبرولو پر مهال له ملګرو سره

له زور او ځواک سره مینه یو ډول لیونتوب دی، نفس له دغې ناروغۍ څخه د پرلپسې روزنې په تمرین ژغورل کېدای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د ماهيپر په تړنګونو کې د تور ښامار په څېر کږه وږه تـوره کرښـه تېرول

- ✓ د هېواد د ښلولو لپاره د سالنګ په زړه کې روښانه او ډاډمنه لاره تېرول.
- ✓ د کار د قواو د ټرانسپورټ د لوی مديريت په دوره کې ويجـاړه او بېکاره مشينري ترميمول او کار ته چمتو کول.
- ✓ له مجاهدينو سره يې هم کلکه همکاري او همدردي لرلـه ځکـه خو يې هغه روسي سلاکاران له مجاهدينو راخوشـې کـړل چـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی نیولي وو او ده ورځخه په سالنگونو کې د ابزاري وسـیلې په توگه کار اخیست.

له ښي لوري موټروان ایوب خان، امان الله امان، مشوانی، سیدروان نورزی او فرهاد

پهٔ کعبهٔ کې د ډېرو طوافونو لهٔ ثوابهٔ پهٔ زړونو کې د ځالو جوړولو ثواب لوی دی.

*** *** ***

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخذونه

۱- احساس، ذبیح الله، بلخ او مومند بابا، پرخه مجله (اتم کال لومړۍ گڼه – ۱۳۹۱ل وری).

۲- ارغنداوی، عبدالعلی، ژوندۍ خاطرې، د بي بي سي پښتو څانگه، پبلک آرټ پریس پېښور، ۱۹۹۷م.

۳- اکرم، داکتر عاصم، نگاهی به شخصیت، نظریات و سیاست های سردار محمدداؤد، ۱۳۸۰ش.

۴- اوسني لیکوال، عبدالرؤف بېنوا، ترتیب او زیاتونې مطیع الله روهیال، علامه رشاد خپرندویه ټولنه، کندهار، ۱۳۸۸ل.

۵- پښتانه شعراء، څلورم ټوک، څېړندوی عبدالله بختانی، د افغانستان د علومو اکاډمي، دولتي مطبعه، ۱۳۵۷ل.

٦- پنهان، فضل محمد، شهید محمدداؤدخان د تاریخ په هنداره کې، ۱۳۸۷ل.

۷- څولۍ مجله، کامه وال عبدالله، دویمه کالگڼه، پرلپسې ۱۱-۱۲ گڼه.

۸- حبیبی، عبدالحی، جنبش مشروطیت در افغانستان، انتشارات کمیته دولتی طبع و نشر ج.ا، مطبعهٔ دولتی، ۱۳٦۷ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- حسینی، نعمت، سیماها و آواها، اطلاعات و کلتور، مطبعهٔ دولتی، **۱۳۶۷**ش.

۱۰- حلیم، حیات الله، د وردگو مشاهیر، لومړی، دویم او دریم ټوکونه، پخپله لیکوال، بهیر چاپخونه، **۱۳۹۱**ل.

۱۱- د مومند بابا یاد، د مقالو ټولگه، دپوهاند رښتین مقاله، د ساپي د پښتو څېړنو او پراختیا مرکز، **۱۳۸۳**ل.

۱۲- دانشنامه آریانا: کهزاد، احمدعلی/**۲۰۱۵۲/۲۳**

۱۳- روهی، کاندید اکاډمیسین، د پښتو ادبیاتو تاریخ، دانش خپرندویه ټولنه، **۱۳۸۴**ل.

۱۴- ریان، بشیراحمد، مترجم عزیزاحمد ریان، زندگینامه مختصر شاهان افغان،اداره انتشارات صدیقی، **۱۳۸۹**ش.

۱۵- زرملوال، غلام محمد، د محمدآصف صمیم په اهتمام، افغانستان تر وروستی افغانه، دانش خپرندویه ټولنه، **۱۳۸۳**ل.

۱۶- سون ارا، معاون سرمؤلف سلیمان، نورستان، انتشارات کتب بیهقی، **۱۳۹۲**ش.

۱۷- شفیق، محمدموسی، دا په یاد د محبت درسره واخله، د شهرت ننگیال په اهتمام، دانش خپرندویه ټولنه، دویم چاپ، **۱۳۸۶**ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸- طنین، ظاهر، افغانستان در قرن بیستم، عرفان، محمد ابراهیم شریعتی افغانستانی، تهران، **۱۳۸۳**ش.

۱۹- عبدالرحیمزی، عبدالملک، ارمغان زندان (یاداشتهای) شمشاد مطبعه، کابل، **۱۳۸۸**ش.

۲۰- غښتلی، حفیظ الله، گوربت مجله، لومړی کال، لومړۍ گڼه**۱۳۷۸**ل.

۲۱- فراهی، عبدالغفار، افغانستان د دیموکراسۍ او جمهوریت په کلونو کې، دانش خپرندویه ټولنه، **۱۳۸۱**ل.

۲۲- قیومی، څېړنوال عبدالشکور، د پښتني کلتور په بډاینه کې د عبدالرحمن پژواک دریځ، د افغانستان د علومو اکاډمي، **۱۳۸۹**ل.

۲۳- کرخی هروی، محمدوزیر اخی، هرات در عهد ملکیار، انتشارات احراری، هرات- افغانستان، **۱۳۹۰**ش.

۲۴- لوډویک آډامیک، ژباړن نثاراحمد صمد، د شلمې پېړۍ تر نیمایی د افغانستان د بهرنیو اړیکو تاریخ، دانش خپرندویه ټولنه، **۱۳۸۳**ل.

۲۵- له پیله تر**۱۳۵۷**ل پورې، د افغانستان کالنۍ بېلابېلې گڼې.

۲۶- مراد مجله، د شهید محمد موسی شفیق د علمي سیمینار په ویاړ ځانگړې گڼه، دریم کال دریمه گڼه **۱۳۸۷**ل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۷- نایـل، محقـق حسـین، کهـزاد و پـژوهش هـای او، اکـادمی علـوم جمهوری افغانستان، مرکز علوم اجتماعی، کابل، **۱۳۶۶**ش.

۲۸- ننګیال، شهرت، ګندهارا مجله، **۱۳۷۹**تله- ورغومی، **۱۳- ۱۴** ګڼه.

۲۹- وردګ، روښنا، ګودر مجله، اووم کال، پرلپسې ۲۳ ګڼه زمری.

۳۰- هیله مجله، اووم کال، دویمه ګڼه**۱۳۸۲**ل، پرلپسي **۳۸**مه ګڼه.

۳۱- http://www.jadidonline.com/story/۱۲۰۱۲۰۰۹/frnk/goharshad_mosque

۳۲- http://database-aryana-encyclopaedia.blogspot.com/۲۰۰۹/۱۰/blog-post_۲٦.html

۳۳- ttp://database-aryana-encyclopaedia.blogspot.com/۲۰۰۸/۱۲/blog-post_۱۰.html ۸/۱۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکې:

۳۴- اتفاق احمد، نېک(د حسن خان گردېزي وراره) گردېز، **۶۰**کلن.

۳۵- احمدجان د فيض محمدخان (مشهور په رئيس فيضو) زوی، گردېز، پکتيا. **۷۲**کلن.

۳٦- انور الحق احدي، د افغانستان د مالیې پخوانی وزیر او د افغان ملت گوند مشر.

۳۷- حاجی انارگل د گل نذير زوی، قاضی کلا، کرغيو ولسوالي، لغمان ولايت، په **۱۳۳۹**ل کې د خورد ضابط په رتبه فارغ.

۳۸- حاجي ولي اکبر ځدراڼ، نادرشاه کوټ ولسوالي، خوست، **۷۶** کلن.

۳۹-حبيب الرحمن د ميرمحمدخان زوی، گرمکيو، خوست، **۷۰**کلن.

۴۰- حسينی، څېړنپوه ډاکټر سکندر، د زراعت انسټيټيوټ آمر، د افغانستان د علومو اکاډمي.

۴۱- سرمعلم بزرگ، محمدحسن د محمدنذير زوی، گل بېله، لغمان مرکز، **۹۵**کلن.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۲- شاروال، عبدالشکور د عبدالقادر زوی، علی خېل، لغـمان مرکـز، د کابل د حقوقو او سیاسي علومو پوهنځي فارغ، ۶۹کلن.

۴۳- صدرگل(په وجک مشهور) د سیفو زوی، سماوات کلی، منـدوزي، خوست، ۶۱کلن.

۴۴- صمیم، اسـتاد محمدآصـف د صـمیم الله زوی، اخـون کـلا، کامـه ننګرهار، ۶۳ کلن.

۴۵- عصمت الله د غلام رسول پرماچ زوی، نیلاب کلی، دوآب ولسوالي، نورستان ولایت،۶۱ کلن.

۴۶- هاند، انجیـنر هـارون د محمـدنعیم زوی، ننګرهـار، جـلال آبـاد، د زراعت پوهنځي فارغ، د سیمه ییزو ارګانونو کارمند، ۳۱کلن.

۴۷- یاور، محمدسلیم د عـلي احمـد زوی، ده زیـارت غونـډۍ، لغـمان مرکز، د پولیسو اکاډمۍ فارغ،۷۰ کلن.

۴۸- یکه، استاد امیر محمد، مزارشریف، بلخ، ۶۳ کلن.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library